

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**ЮВЕНАЛЬНА ДЕЛІКТОЛОГІЯ:
ДІТИ ЯК ЖЕРТВИ, ДІТИ ЯК ПРАВОПОРУШНИКИ**

Матеріали
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Дніпро, 8 жовтня 2020 р.)

До 55-ї річниці
з дня заснування Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Дніпро
2020

УДК 342.9+351.7
Ю 14

*Схвалено науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 3 від 19.11.2020)*

Ю 14 Ювенальна деліктологія: діти як жертви, діти як правопорушники : матеріали Всеукр. наук.-практ. семін. (м. Дніпро, 8 жовт. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 136 с.

Збірник містить матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару, в якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також фахівців-практиків правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює проблеми актуальних питань ювенальної деліктології, як наприклад дослідження правопорушень з боку неповнолітніх, або щодо неповнолітніх.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

*Матеріали подано в редакції авторів тез.
Оргкомітет не несе відповідальності
за їх зміст та автентичність*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

канд. юрид. наук, доц. **Андрій Фоменко** (голова); д-р юрид. наук, проф. **Лариса Наливайко** (заст. голови); д-р юрид. наук, проф. **Валентина Боняк**; канд. екон. наук, доц. **Марія Вакулич**; д-р юрид. наук, проф. **Борис Логвиненко**; д-р юрид. наук, проф. **Андрій Собакарь**; канд. юрид. наук **Костянтин Бахчев.**

© ДДУВС, 2020
© Автори, 2020

З М І С Т

Баранова Ц.С., Галицький О. І.

Вплив пандемії COVID – 19 на поширення адміністративних правопорушень за участі дітей 7

Бондар В., Мамченко Д., Кононець В. П.

Методика опитування дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах 9

Бурдико К. Д., Саранчук І. В.

Особливості допиту неповнолітніх, які стали свідками в рамках кримінального провадження 12

Виріжок В. Д.

Превентивна діяльність поліції щодо неповнолітніх 15

Воробець Х. О.

Особливості допиту неповнолітніх осіб з використанням спеціальної «зеленої кімнати» 18

Гаркавенко А. А.

Насильство над дітьми в сім'ї, як соціально-психологічна проблема 21

Гаркуша В. В.

Правові проблеми кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з невиконанням батьками або особами, що їх замінюють обов'язків щодо виховання дітей 24

Грузин В. А.

Дослідження системи ісламського права стосовно вирішення питань порушення прав дитини з погляду релігійної концепції 27

Іващенко В. О.

Протидія підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України домашньому насильству, вчиненому дітьми 30

Ігнатов С. О.

Особливості проведення поліцейськими опитування, дружнього до дитини 33

Камінська О. Л.

Впровадження процесуального інтерв'ю
щодо неповнолітнього у кримінальному провадженні 36

Кобрусєва Є. А.

Рівні взаємодії адміністрації з правоохоронними
органами в межах протидії насильству в освітніх закладах 40

Ковалів М. В.

Організаційно-правові заходи протидії адміністративним
правопорушенням, скоєним неповнолітніми 44

Кононець В. П.

Пріоритетні засади формування та здійснення
дружнього для дитини правосуддя 47

Кононець В. П., Кучеренко В.

Актуальні питання формування єдиних стандартів навчання
фахівців у сфері правосуддя щодо неповнолітніх 50

Кучук М., Бойко І., Кононець В. П.

Права та обов'язки дільничного офіцера поліції
щодо захисту прав та свобод дітей 53

Лазарєва Я. А.

Запобігання вживанню наркотичних засобів
серед неповнолітніх підрозділами ювенальної превенції 56

Лахова О. В.

Розмежування способів насильства в освітніх закладах 59

Логвиненко Б. О.

Дитина, як суб'єкт правопорушення у канонічному
праві римо-католицької церкви 62

Мамедова Е. А.

Стандарти та ключові особливості проведення опитування
неповнолітніх у США: правило Міранди при допиті неповнолітніх 65

Мармута О., Даценко Д., Кононець В. П.

Дитина – учасник провадження у справах
про адміністративні правопорушення 67

Мельник О., Попович М.

Допит неповнолітнього потерпілого
у кримінальному провадженні: синергетичний підхід 69

Миرونюк Р. В.

Ефективність заходів адміністративного впливу
що застосовуються до неповнолітніх осіб 73

Молчанов Р. Ю.

Дитина, як потерпіла від адміністративного правопорушення, –
особа за нормами КУПАП 76

Нестерцова-Собакарь О. В.

Зарубіжні моделі ювенальної юстиції та перспективи
їх використання в Україні 79

Опацький Р. М.

Принципи формування та реалізації
Національної доктрини ювенальної політики 82

Пекарський С. П.

Повноваження підрозділів Національної поліції
щодо захисту прав дітей 86

Репан М. І.

Деякі питання взаємодії уповноважених підрозділів
Національної поліції з іншими суб`єктами у сфері протидії
домашньому насильству стосовно дітей 89

Рижкова С. А.

Використання досвіду проекту «PROJECT LIFESAVER»
у пошуковій роботі дітей з розладами аутичного спектру 91

Родін С. В.

Організація емпіричного дослідження щодо виявлення
агресивних тенденцій та особистісних якостей осіб підліткового віку 95

Романенко П. П.

До питань тренінгової підготовки поліцейських
у спілкуванні з дітьми з розладами аутичного спектру 99

Собакарь А.О.

Значення адміністративної профілактики
у протидії деліктності неповнолітніх 102

Терновий О.В.

Щодо розуміння категорії «превенція ювенальної деліктності»..... 105

Томіна В. Ю.

Міжнародні стандарти роботи з неповнолітніми правопорушниками: деякі термінологічні проблеми, огляд основних нормативно-правових актів 108

Хованова Д. О.

Деякі особливості проведення допиту неповнолітньої особи у провадженнях пов'язаних з посяганням на статеву свободу та статеву недоторканість 112

Чаус А. О.

Запобігання схилянню підлітків до вживання наркотичних засобів та психотропних речовин Національною поліцією України 114

Чечель А. О. , Рижкова С.А.

Проект «PROACTION COPS&KIDS» взаємодія поліції з громадами у профілактиці правопорушень серед молоді 117

Чумак Ю. В.

Вплив посиленних карантинних заходів в Україні на ситуацію з домашнім насильством щодо дітей 120

Шаповалова К. І.

Шляхи удосконалення способів забезпечення прав і свобод неповнолітніх під час адміністративного затримання в умовах запровадження підсистеми «ІТТ CUSTODY RECORDS» ІТТ «Інформаційний портал Національної поліції України» 123

Шевяков М. О.

Адміністративна відповідальність батьків (законних представників) за невиконання обов'язків 127

Шлома С.О.

Взаємодія поліцейських офіцерів громади з підрозділами ювенальної превенції у сфері захисту прав дітей 130

Шуліка Н. П.

Впровадження проекту «офіцер ювенальної превенції як частина освітньому процесу» 133

Баранова Цвітана Сергіївна,
викладач кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ

Галицький Олександр Іванович,
старший інспектор відділу ювенальної
превенції управління превентивної
діяльності ГУНП в Сумській області

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID – 19 НА ПОШИРЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ

Пройшло вже більше пів року, як наша країна, разом з усім світом бореться з коронавірусною пандемією, яка влаштувала всім країнам один із найтяжчих викликів століття. Безперечно, що будь яка пандемія вплине на всі сфери діяльності, і на рівень злочинності в тому числі. Починаючи з березня 2020 року в усіх державах світу, зокрема в Україні, було запроваджено карантин. Вже в травні почали вводити пом'якшення такого режиму у різних формах, проте офіційно карантин не було скасовано і у різних видозмінах продовжує діяти до сьогодні [1].

Слід розуміти, що обмеження, які були встановлені з самого початку, з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, так чи інакше вплинуть на життя кожного українця. І тут доцільно в першу чергу, звернутися до психологічного аспекту та задати одне питання: До чого призводить обмеження у спілкуванні?

Крістіан Вальбек, професор-дослідник Державного агентства охорони здоров'я і соціального розвитку Фінляндії (THL), а також директор з розвитку Фінського товариства психічного здоров'я «Мієлі» на питання журналістів до чого приводить обмеження соціальних контактів повідомив: «Найважче для людського розуму — ізоляція від соціуму. Тому свого часу було, приміром, придумано тюремне ув'язнення. Зазвичай події розвиваються в такий спосіб: за самотністю, коли своїми страхами нема з ким поділитися, виникає стан пригніченості. Якщо пригніченість затягується, з'являється почуття безнадійності, занепад духу і депресивний стан [2].

І вже на цьому етапі виникає можливий ризик зростання випадків вчинення правопорушень за участі дітей або скоєних дітьми. Саме тому слід проаналізувати стан правопорушень під час пандемії та у звичайний період щоби зробити правильні висновки.

Відповідно до інформації, наданої управлінням превентивної діяльності ГУНП в Сумській області, за період з 01.04.2020 по 01.10.2020 працівни-

ками поліції області відносно неповнолітніх складено 345 адміністративних протоколів, з них за статтями КУпАП:

- 51 – 4;
- 173 – 15;
- 175-1 – 63;
- 178 – 74;
- 173-2 – 4;
- 44 – 4.

За аналогічний період 2019 року (з 01.04.2019 по 01.10.2019) працівниками поліції області відносно неповнолітніх складено 263 адміністративних протоколів, з них за статтями КУпАП:

- 51 – 8;
- 173 – 8;
- 175-1 – 52;
- 178 – 81;
- 173-2 – 4;
- 44 – 8.

Дані цифри свідчать про те, що дійсно обмеження, які на сьогодні існують на території України у зв'язку з поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 мають значний вплив на всі сфери суспільного життя. Звісно, статистика дитячих правопорушень говорить про зростання правопорушень. Та слід зазначити той факт, що держава не стоїть осторонь даної проблеми. Аналізуючи всі чинники та діючи на випередження органи центральної влади здійснюють заходи щодо попередження збільшенню правопорушень. Саме тому, для контролю за дотриманням правил карантину Міністерство внутрішніх справ вивело на вулиці майже 18 тисяч поліцейських і нацгвардійців [3].

---

1. Стрельцов Є., Стрельцов Л. Коронавірус і кримінальне право : парадоксальність чи доречність їх спільного аналізу? / Є. Стельцов, Л. Стрельцов // Юридичний вісник України: все про закони в одній газеті: загальнонаціональна правова газета. – 2020. - № 16/17. – С. 10 – 11.

2. Електронний ресурс - Режим доступу: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006477359.html>.

3. Електронний ресурс-Режим доступу:<https://www.rbc.ua/ukr/news/zalegli-dno-karantin-vliyaet-prestupnost-1586204851.html>.

Бондар Вікторія

слухач магістратури МП-ПД-921

Мамченко Діана

слухач магістратури МП-ПД-921

Кононець Віта Петрівна

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МЕТОДИКА ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ, ЯКА ОПИНИЛАСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

По своїй суті терміни «опитування» та «допит» є тотожними поняттями та мають на меті отримання від особи певну інформацію, що стосується сутісправи. У національному законодавстві використовуються обидва терміни. Переважно термін «допит» зустрічається в процесуальних кодексах (наприклад, КПК України, ЦПК України), термін «опитування» зустрічається в міжнародних документах та деяких законах (наприклад, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Опитування дитини вимагає від особи, яка його проводить, знання не тільки законодавства, а також знання вікових та індивідуальних особливостей дитини, індивідуального підходу, досконалої та ретельної підготовки, що включає в себе: вивчення матеріалів справи, ознайомлення з всебічними даними про дитину, складання плану опитування, залучення спеціалістів, правильного вибору тактики опитування та місця проведення допиту.

Дитина може бути опитана поліцейським (ювенальним інспектором) різного віку та в різних ситуаціях під час будь-якого контакту. Як правило така дія, як опитування має наслідок – складання та підписання документу, в якому відтворюється все, що сказала дитина. В інших ситуаціях опитування дитини, від неї можуть бути відібрані пояснення за наявності її згоди та здатності в силу свого віку та індивідуальних особливостей висловлювати свою думку.

Акцентуємо увагу, на тому що, Сімейний кодекс містить прогресивну статтю 171, положення якої наближають національне законодавство до міжнародних та регіональних стандартів. Міжнародні та європейські стандарти зобов'язують Україну забезпечити дитині, право вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що стосуються її, і цим поглядам має приділятися на-

лежна увага. Зцією метою дитині надається право бути заслуханою під час будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, безпосередньо або через представника у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

Стаття 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Опитування дитини

1. Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення:

a) проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;

b) проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;

c) проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;

d) проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;

e) якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;

f) можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше.

2. Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування жертви або, де це доцільно, свідка дитини та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її національного законодавства.

Тому проведення допиту за методикою «зелена кімната», призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочини стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або такими, які підозрюються в скоєнні злочинів, за допомогою спеціальних методик, дружніх до дитини.

«Зелена кімната» – це спеціально організована система заходів, що має на меті забезпечити законність, гуманність та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті із законом.

Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в ході слідчих та процесуальних дій за допомогою спеціальних методик та створення психологічно комфортної атмосфери, так і технічного оснащення, що дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати його для ведення слідства без здійснення повторних допитів. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей.

«Зелена кімната» допомагає дітям відчути домашню атмосферу, сприяє довірливому спілкуванню з дорослими. Система роботи в «зелених кімнатах» враховує вікові та психологічні особливості як тих дітей, котрі перебувають у конфлікті (скоїли правопорушення або злочини), так і тих, що є в контакті із законом (стали жертвами або свідками злочину чи правопорушення). Для цих дітей необхідні особливі, порівняно із дорослими, юридичні процедури, соціальний супровід, психологічна допомога та реабілітаційні послуги. Саме такі процедури мають здійснюватися в спеціально обладнаних приміщеннях. Врахування потреб вищезазначених груп дітей є свідченням гуманності держави, виявом її соціального та правового характеру, спрямованості на допомогу та врахування потреб та інтересів кожної дитини.

Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психофізіологічних особливостей. Якщо співробітник поліції вважає, що підліток потребує додаткової допомоги, то запрошується відповідний фахівець – психолог або педагог. У разі виявлення факторів, які негативно впливають на поведінку дитини, фахівцям вносяться пропозиції щодо їх усунення та рекомендації стосовно проведення подальшої профілактичної чи психологічної роботи.

Відповідно вимог Закону України «Про Національну поліцію»:

- стаття 33. «Опитування особи» поліцейський може провести опитування неповнолітніх тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Таким чином, головною метою створення і функціонування «зеленої кімнати» для дітей є соціальний і правовий захист дітей, виявлення та документування злочинної діяльності, спрямованої на дітей чи за участю дітей. «Зелена кімната» може також використовуватися для проведення заходів щодо психологічної профілактики та корекції відхилень у поведінці дітей, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню дітьми злочинів і правопорушень.

---

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/econom-iccrime/trafcking/projects/tres/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf

3. Керівні принципи ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей - жертв та свідків злочинів. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.4020.0>.

4. Про затвердження Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 25.06.2020 № 488. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-20#Text>

5. Алгоритм роботи працівників Національної поліції з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи щодо захисту дітей, які постраждали від насильства» для використання в роботі навчального полігону «Кризова кімната, дружна до дитини //Методичні рекомендації// Бахчев К.В., Кононець В.П., Павлова Н. В., Плетенець В.В., Рогальська В.А., Зімбаровська М.О., Гаркуша А.Г. Вид: Імпакт. Дніпро.- 2020. С.135.

Бурдіко Костянтин Дмитрович
слухач магістратури
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Саранчук Ілля Вікторович
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ СТАЛИ СВІДКАМИ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що тема особливостей допиту неповнолітніх свідків є предметом багатьох дискусій серед науковців та осіб, які проводять процесуальні дії з неповнолітніми. Більше того, процеси ратифікації та імплементації у законодавство України великої кількості міжнародних угод, договорів та конвенцій зумовлюють те, що компетентні державні органи та службовці повинні діяти не тільки відповідно до чинного законодавства України, а ще й згідно з приписами міжнародних договорів.

Кримінальний процесуальний Кодекс України, а саме п.12 ч.1 ст.3 Кодексу визначає «неповнолітню особу як малолітню особу, а також дитину у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років». Відповідно, малолітньою особою, згідно з тією ж статтею Загальної частини Кримінального процесуального Кодексу України є «дитина до досягнення нею чотирнадцяти років»[1].

Науковці надають таке доктринальне тлумачення допиту як процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальним процесуальними нормами інформаційно-логічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі факти, що мають значення для встановлення істини під час розслідування кримінального провадження[2].

Допит є однією з невід'ємних складових кримінального провадження, може надати дуже багато інформації для встановлення істини або бути доказом. А оскільки неповнолітні доволі часто стають свідками, а іноді й потерпілими внаслідок кримінальних правопорушень, ця тема потребує детального розгляду. Допит неповнолітніх свідків та потерпілих проводиться за рішенням слідчого в рамках кримінального провадження, якщо слідчий має достатні підстави вважати, що наданні свідком показання матимуть значення для кримінального провадження.

Неповнолітній свідок з психологічної точки зору може бути також жертвою, враховуючи характер, особливості та умови скоєння злочину, очевидцем якого він став. Однак це не стосується процесуального аспекту, а ли-

ше психологічного, оскільки згідно КПК України потерпілий і свідок мають різні процесуальні статуси, права та обов'язки.

Відповідно до ст. 226 КПК України існує ряд процесуальних особливостей проведення допиту неповнолітніх потерпілих або свідків – це і участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, і граничний час допиту, а саме проведення допиту без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день[1].

З приводу допиту неповнолітніх, а саме свідка, то тут певні стадії проведення допиту є більш усіченими, а певним слід приділити набагато більше уваги. Наприклад, підготовчий етап повинен займати більше часу та ресурсів в особи, яка буде проводити допит, а етап постановки запитань більш усіченим. Це зумовлено психологічними та віковими особливостями осіб, які не досягли повноліття, незалежно від їх процесуального статусу під час розслідування кримінальних проваджень.

Одним із основних моментів, на які слід звернути увагу під час підготовчого етапу допиту неповнолітніх свідків– це місце проведення такого допиту. Малолітніх та неповнолітніх свідків правильним буде допитування у певній звичній для них обстановці. Таку обстановку навряд чи можливо створити в кабінеті слідчого або прокурора. Тому, виходячи зі слідчої ситуації та необхідності проведення допиту, більш доречним буде його проведення у неповнолітнього потерпілого вдома, або за місцем проживання родичів. Також слід звернути уваги на конфіденційність такої розмови, оскільки неповнолітні доволі уразливі до можливого цькування або запитань однолітків або сторонніх людей з приводу проведеного з ними допиту [3].

Саме за для створення звичної обстановки, забезпечення конфіденційності під час проведення допиту з неповнолітнім свідком чи потерпілим, розроблений проект під назвою «Зелена кімната». Метою даного проекту є зменшення повторної травматизації дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє вести відеозапис допиту і в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів.

«Зелена кімната» – це спеціально організована система заходів, що має на меті забезпечити законність, гуманність та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті із законом. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психофізіологічних особливостей. Якщо співробітник поліції вважає, що підліток потребує додаткової допомоги, то запрошується відповідний фахівець – психолог або педагог. У разі виявлення факторів, які негативно впливають на поведінку дитини, фахівцями вносяться пропозиції щодо їх усунення та рекомендації стосовно проведення подальшої профілактичної чи психологічної роботи[4].

Найважливішим етапом допиту неповнолітніх свідків, на нашу думку,

є етап встановлення психологічного контакту між неповнолітнім та особою, яка проводить допит. Саме від системного та продуманого підходу до цього етапу залежить лівова доля успіху допиту. Задля досягнення успіху та виконання мети, завдання допиту неповнолітнього свідка, слідчому(прокурору) необхідно мати більш глибокі пізнання щодо вікової психології, особливостей формування та роботи психіки неповнолітніх.

На нашу думку, доцільним буде створення органу на державному рівні, який би займався підготовкою психологів, які б залучалися виключно до процесуальних дій, пов'язаних з неповнолітніми свідками чи потерпілими. Відповідно до ст. 226 КПК України до проведення допиту з неповнолітніми свідками може залучатися педагог, але на нашу думку, педагог є особою, яка професійно не підготовлена до роботи з неповнолітнім у стресовій ситуації під час допиту. Роль педагога, який залучається згідно кримінально-процесуального законодавства, лише статистична, у зв'язку з чим є необхідність використання професійних навичок психолога для пом'якшення стресу від допиту та розпізнавання правдивих свідчень. Тому, ми вважаємо, що доцільніше буде залучати до процесуальних дій з неповнолітніми саме психолога, а ніж педагога.

Підсумовуючи все вищевикладене, слід зазначити, що допит неповнолітнього свідка є набагато складнішим за звичайний допит, з огляду на його проведення. На нашу думку, встановлення психологічного контакту повинно мати системний підхід. Це допоможе в подальшому ставити неповнолітньому свідкові або потерпілому більше питань, які мають значення для розслідування, а також отримувати розгорнуті та чесні відповіді.

1.Кримінальний процесуальний Кодекс України. Редакція від 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>;

2.Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та інші. Криміналістика: підручник. Київ, 2001. 252 с.;

3.Матюшкова Т.П. Допит неповнолітньої потерпілої від сексуальних злочинів: деякі питання підготовки та проведення. Запоріжжя, 2004. 145-150 с.

4.Кравченко І.С., Кононець В.П. Застосування методики «Зелена кімната» в діяльності Національної поліції.Методичні рекомендації для проведення занять зі слухачами на базі тренінгового центру «Зелена кімната» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро, 2018. 4 с.

Виріжок Вікторія Дмитрівна
курсант 4-го курсу факультету
підготовки фахівці для підрозділів
стратегічних розслідувань

Науковий керівник:

Гаркуша В'ячеслав Вікторович,
доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Діяльність Національної поліції – це перш за все комунікація та співпраця з населенням, зокрема, з різними категоріями осіб, починаючи від дітей до осіб похилого віку. На сьогодні превентивні заходи відіграють одну з найважливіших ролей у забезпеченні публічного порядку. Високий рівень правового виховання та культури – одне з найголовніших завдань українського суспільства, а також варто не оминати увагою зростаюче покоління – дітей, які стають поштовхом для змін. Статистичні дані щодо рівня злочинності демонструють нам наступну картину: 2005 р. – 26470 злочинів, 2006 р. – 19 888, 2007 р. – 18973, 2008 р. – 15846, 2009 р. – 15445, 2010 р. – 17342, 2011 р. – 17847, 2012 р. (10 міс.) – 13383, 2013 р. – 8781, 2014 р. – 7467, 2015 р. – 7171, 2016 р. – 5230, 2017 р. – 5608 [6, с. 115]. Щодо останніх років, то станом на 2018 рік було скоєно 6639 правопорушень [2].

Зазначені статистичні дані свідчать про зниження рівня злочинності в останні роки. Ключову роль в цьому відіграє діяльність державних органів щодо запобігання злочинності. Актуальним є питання здійснення превентивних заходів щодо неповнолітніх.

Загальна злочинність суспільства – є негативним фактором, що впливає на стан розвитку та розбудову країни. В свою чергу, злочинність серед неповнолітніх виступає невід'ємною частиною цього явища та характеризується певними особливостями, що полягають у віці, особі, сімейному стані, зокрема, родинних зв'язків, тобто стан вихованості та впливу батьків на формування правової поведінки дитини, роль дошкільних, шкільних закладів у становленні неповнолітнього. Злочини, що вчиняються неповнолітніми, мають прояви насильницьких та жорстоких, агресивних нахилів, що потребує вжиття заходів з попередження таким явищам.

В поліції профілактичну роботу з неповнолітніми перш за все прово-

дять підрозділи ювенальної превенції, які у свою чергу взаємодіють з іншими підрозділами Національної поліції, органами державної влади, установами, організаціями тощо. Нормативне регулювання цього питання знайшло своє відображення у Законах України «Про Національну поліцію» [5], «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Наказі МВС України від 19.12.2017 № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» та ін.

З аналізу законодавчих приписів окреслимо основні превентивні заходи щодо неповнолітніх, що здійснюється працівниками поліції:

- профілактика запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень;
- індивідуальні заходи: ознайомлювальні, попереджувальні, виховні бесіди за місцем проживання;
- профілактичний облік дітей, що мають схильність до девіантної поведінки;
- установа місцезнаходження дитини за фактом безвісного зникнення, та пошук таких;
- заходи щодо запобігання вчинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;
- відвідування дітей для з'ясування умов проживання, а також вивчення стану правосвідомості родини та ін. [4]

Відмітимо, що у рамках міжнародного співробітництва зарубіжними організаціями також розроблюються нормативні акти, встановлюються певні домовленості, які мають безпосереднє значення для попередження правопорушень серед неповнолітніх. Принципово важливим є застосування таких: загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.; Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 10.12.1985 р. [1, с. 68] Міжнародний досвід дає змогу переконатися у необхідності забезпечення гідної молодіжної державної політики.

Як зазначає Іщенко І., що переважна частка превентивної роботи з дітьми здійснюється у межах адміністративно-правових відносин. Сьогодні говорять нам: багато державних програм, які спрямовувалися на вирішення проблем нормального розвитку дітей в країні, натеper вже є застарілими за змістом, нових не розроблено. [3, с. 125]

Як відзначає Бундз Р.О. у своєму дослідженні: на сьогодні підрозділи ювенальної превенції активізували свою роботу щодо окресленої проблеми, але не дивлячись на це вони мають також і певні недоліки у своєї діяльності:

- випадки передчасного зняття з профілактичного обліку деяких підлітків правопорушників як таких, що «виправилися»;

• недостатня організація індивідуальної роботи з неповнолітніми, котрі перебувають на обліку [1, с.52].

Таким чином, з огляду на основні заходи, що здійснюються підрозділами Національної поліції щодо боротьби зі злочинністю, вважаємо, що профілактичний напрям є найбільш доцільним, оскільки запобігання вчиненню злочинам є в рази краще для держави, її економіки та забезпеченню прав та свобод громадян, ніж їх розкриття.

---

1. Бундз Р. О. Особлива жорстокість як ознака злочинів, що вчиняються неповнолітніми: детермінанти та попередження: : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2019. 216 с.

2. Гуманний експеримент: у шести областях неповнолітніх не ув'язнюватимуть за нетяжкі злочини. Україна молода. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3431/188/131116/>

3. Іщенко І. Превентивна робота з дітьми : Актуалізація питання та перспективи дослідження. Підприємництво, господарство і право (№ 6): наук. практ. госп. прав.журн. Донецький юридичний інститут МВС України, Київ, 2017. 212 с.

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18?lang=ru>

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

6. Старко О.Л. Особливості рівня та структури злочинності неповнолітніх. Наук. фах. вид., вип. 2, Ужгород, 2018. 410 с.

Воробець Христина Олегівна,
курсант 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань

Науковий керівник:

Гаркуша В'ячеслав Вікторович,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ З ВИКОРИСТАННЯМ СПЕЦІАЛЬНОЇ «ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ»

Сьогодні виникає неабияка соціально-економічна ситуація, що спостерігається упродовж останніх років, що стала підґрунтям підвищення рівня злочинності в країні, зокрема серед неповнолітніх. Також актуальною проблемою сьогодення виступає і насильство над дітьми. Саме тому впливає особливе значення щодо забезпечення прав вказаної категорії осіб під час проведення слідчих дій. Адже, досить часто органи, які зобов'язані забезпечувати права неповнолітніх, самі допускають порушення чинного законодавства, що порушує права неповнолітніх.

Надто часто діти стають учасниками провадження у різних ситуаціях, а саме: вони можуть стати жертвою чи свідком кримінального діяння, а також найчастіше дітям доводиться висловлювати свої думки перед суддею, коли батьки розлучаються. Неповнолітні – це особливі свідки у провадженні через свій розвиток, когнітивні навички, залежність від тих, хто їх виховує, і пережиту жорстокість. Умови і характер провадження також впливають на свідчення дітей, а тому дуже важливим стає планування і підготовка до бесіди з дитиною для того, щоб отримати достовірні відомості, необхідні для розслідування злочину і недопущення повторного травмування дитини [1].

Неповнолітні часто соромляться або бояться розповісти про те, що з них знущаються, що в решті решт часто приводить до вчинення ними правопорушень. Основними причинами не звернення дітей-потерпілих до правоохоронних органів вважають страх помсти кривдника, сором перед оточенням, зневіра в можливостях захисту, небажання згадувати та говорити про травмуючі події, а іноді діти просто не знають іншого ставлення до себе, а тому вважають його нормою [2].

При допиті дитини – жертви та/або свідка злочину слід врахувати, що,

як правило, вона легше, ніж дорослий, піддається навіюванню, схильна до фантазування і швидше втомлюється, стає неуважною. Через те допит дитини, особливо малолітньої, не повинен бути тривалим, необхідні перерви в допиті. На практиці, визначення місця проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину визначається на розсуд особи, яка його проводить. Якщо ми говоримо про допит на досудовому слідстві, то, як правило, допит проводиться у кабінеті слідчого. Допит потерпілої дитини під час судового слідства проводиться в залі суду. Однак, ані кабінет слідчого, ані зала судових засідань не є оточенням, дружнім до дитини. У всіх справах, пов'язаних з дітьми, першочергова увага повинна надаватися найкращим інтересам дитини в кожному конкретному випадку на індивідуальній основі. Найкращі інтереси дитини повинні розглядатися у поєднанні з іншими правами дітей. Комплексний підхід має бути правилом [3, 178].

Міжнародні стандарти та світова практика говорять про те, що допит дитини, потерпілої від злочину має бути проведений у дружній атмосфері для дитини, де вона відчуває захист і комфорт. Таким місцем є спеціальнообладнана кімната, яка називається – «зелена кімната» [4, с. 21]. Так, наказом МВС України від 19 грудня 2012 року № 1176 було затверджено Інструкцію з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей (на сьогодні це Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України») [5; 6], у якій використовується термін «методика «зелена кімната».

Основною метою проведення допиту у такій кімнаті – зменшення повторної травматизації дитини у процесі опитування, як завдяки спеціальним методикам та комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє вести відеозапис допиту. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку і ступеня розвитку. Особливо актуальним є проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» у справах, щодо сексуального насильства та експлуатації, а також у справах щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії.

Як правило, допит у «зеленій кімнаті» проводить психолог, який володіє спеціальними знаннями та знає психологію дитини відповідного віку. Психолога знайомлять з тим переліком питань, який цікавить слідство. В самій кімнаті знаходиться дитина та психолог, а всі інші учасники процесу знаходяться в іншій (технічній) кімнаті та спостерігають за процесом допиту через камеру спостереження та/або венеціанське скло, яке надає можливість бачити все, що відбувається в основній кімнаті, проте для дитини це виглядає як звичайне дзеркало [7, с. 88].

На жаль, на практиці дані «зелені кімнати» не використовуються в повному обсязі. Слідчі відмовляються проводити допити у «зелених кімнатах», мотивуючи тим, що немає чіткої норми у КПК України, відсутній прописаний механізм на рівні інструкції, тому, за звичай, допит дитини продовжують проводити у своїх робочих кабінетах. Але, зрозумілим є той факт, що

сьогодні по всій території України є неможливим проведення допиту за методикою «Зелена кімната» у зв'язку з відсутністю спеціально облаштованих таких кімнат.

Таким чином, методика «зелена кімната» – це методика проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей.

Крім цього, для участі в допиті дитини у слідчого є можливість обрати між педагогом та психологом. Вважаємо, що доцільним та більш ефективним є залучення психолога, оскільки саме він може сприяти кореляційному аналізу девіантної поведінки дитини. В свою чергу, з'ясування цієї причини може сприяти якісній превенції дитячій злочинності, що має бути пріоритетною складовою розвитку держави, оскільки, як відомо, «чужих дітей не буває».

---

1. Калюжна С.В. Тактико-психологічні особливості проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб. Приватне та публічне право. 2017. № 3. С. 143–147.

2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пукас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. – 114 с.

3. Мальована Т.І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 3. С. 174–184.

4. Коваленко А., Мороз А. Дітей-злочинців чи неповнолітніх, потерпілих від кримінальних правопорушень, – кого насамперед має захистити ювенальний прокурор. Вісник прокуратури. 2019. № 1. С. 20–25.

5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей : наказ МВС України від 19 груд. 2012 р. № 1176. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13#Text>.

6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 груд. 2017 р. № 1044. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#n7>

7. Міщук І. В. Ювенальна юстиція як метод правового захисту неповнолітніх правопорушників у зарубіжних країнах (на прикладі США, Франції, Німеччини, Швеції). Приватне та публічне право. 2018. № 1. С. 88–92.

Гаркавенко Анастасія Анатоліївна,
ад'юнкт
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ В СІМ'І, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Насильство над дітьми в сім'ї – широке та багатогранне поняття, яке включає різні види поведінки батьків, опікунів, та інших родичів. Жорстоке поводження з неповнолітніми особами та зневага їх інтересів можуть мати різні види і форми, але їх наслідок завжди наносить дуже серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, дуже часто посягає на її життя.

На сьогоднішній день актуальність даної теми носить досить тяжкий і широко масштабний характер, адже незважаючи на законодавство України, Конвенції ООН про права дитини, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», та інші, в нашій державі насильство над дітьми в сім'ї існує, як негативна форма прояву людської деструктивності.

Діюче законодавство, спрямоване на подолання насильства у сім'ї, дуже різносторонньо регулює всі правові відносини щодо неповнолітнього. Проблема полягає у недоліках практики застосування діючого законодавства, у прогалинах, пов'язаних із діяльністю правоохоронних органів, у недостатньому усвідомленні громадянами своїх прав та невмінні відстоювати їх у судовому порядку.

Незважаючи на те, що проблема жорстокого поводження з дітьми сьогодні винесена з розряду приватної проблеми родини на державний рівень, насильство над неповнолітніми особами у сім'ях набуло такого розвитку, який можна порівняти навіть з наркоманією і алкоголізмом.

Насильство – це не тільки знущання, побої, в Законі України “Про попередження насильства в сім'ї” чітко вказано види насильства в сім'ї: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне.

Жорстоке ставлення до дітей в сім'ях пов'язане з досить широким колом проблем, від працевлаштованості батьків до їх спроможності забезпечити мінімально необхідний матеріальний рівень сім'ї. Вирішувати ці проблеми переважній більшості українських сімей з часом стає все складніше і проблематичніше. Звісно буденні стреси, життєві негаразди та кризові ситуації у батьків досить часто стають причиною широкого спектру порушення прав дітей.

Дитина, яка піддалася насильству, потрапляє в психотравмуючу ситуацію, що завжди пов'язано з наявністю сильного переляку. Це зумовлено тим, що, по-перше, насильство завжди раптове, по-друге, це пов'язано із загрозою життя, яку дитина у цей момент може відчувати вперше, по-третє, ситуація неконтрольована дитиною, оскільки вона не має відповідного-

досвіду. Ці три чинники приводять до сильного переляку. Дитина, котра пережила травму, може почати уникати всього, що якимсь чином може нагадати про неї, і навіть може не бути здатна повною мірою відновити в пам'яті те, що з нею відбулося.

Після вчинення насильства, у неповнолітньої особи може виникати посттравматичний розлад, якщо травма не опрацьовується своєчасно спеціалістами, буде сильним і може стати хронічним, його наслідки супроводжуватимуть людину все життя. Перше, що проявляється найбільш скраво – порушення комунікативних здібностей. Підлітки переживають відторгнення, «йдуть від світу». Потім після травми з'являється підозрілість, пильність. Вони починають бачити безпеку там, де її немає. І дуже часто буває, що на фоні депресії розвивається депресивно-маніакальний синдром. Ще пізніше може з'явитися психосоматика, при чому дуже важка, це може бути і виразка шлунку, це можуть бути і певні соматичні стани, коли діагностично ніщо не підтверджується, але при цьому людина дійсно проявляє ознаки хвороби. З роками негативний досвід дитина може перенести і в доросле життя. Наприклад, якщо насильству піддалася дівчинка-підліток, вона може знайти собі чоловіка, який весь час піддаватиме її насильству. Підліток-хлопчик теж може реагувати неадекватно: або весь час «нариватися» на те, щоб його побили, або навпаки, буде сам завдавати удару, принижувати оточуючих його побоями, або словесно. Тобто він постійно підніматиме свою самооцінку за рахунок оточуючих.

Серед дітей, що зазнали насильства в сім'ї, спостерігаються часті депресії, навіть у дорослому віці. Це виявляється в приступках занепокоєння, безпричинної туги, почуття самотності, порушеннях сну. У старшому віці у підлітків, можуть спостерігатися спроби покінчити з собою чи завершені самогубства. Діти, що пережили будь-який вид насильства, відчують труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції, щоб завоювати авторитет у школі тощо. Рішення своїх проблем діти-жертви насильства – часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, а це часто сполучено з формуванням у них пристрасі до алкоголю, наркотиків, вони починають красти і здійснювати інші протиправні дії.

Дівчинки нерідко починають займатися проституцією, у хлопчиків може порушуватися статевая орієнтація. І ті й інші згодом відчують труднощі у разі створення власної родини, вони не можуть дати своїм дітям досить тепла, оскільки не вирішені їхні власні емоційні проблеми.

Суттєвим зниженням рівня латентності насильства і невиконання батьківських обов'язків може стати запровадження альтернативного (адмінарешту, виправним роботам та адмінштрафу) виду покарання, щось на зразок примусового проходження спрощеної корекційної програми соціально-виховного напрямку. Тобто призначення судами певного терміну часу перебування початківців-кривдників (можливо разом з дітьми) під наглядом спе-

ціалістів (психологів, соціальних педагогів). Саме їх спеціалісти і могли б забезпечити виконання такого судового покарання: оцінити рівень складності відносин, надати певні консультації і поради для набуття досвіду, зорієнтувати у напрямках врегулювання відносин та зняти сегменти агресивності. Запровадження такого покарання посилить довіру у батьків та рідних і сприятиме збільшенню кількості звернень за фактами насильства, принаймні буде отримана більш об'єктивна картина реальних масштабів цього явища у державі.

З метою попередження насильства в сім'ї над дітьми слід використовувати такі напрями захисту: просвітні кампанії — в школах, на робочих місцях, в неурядових та урядових організаціях, громадський захист — за допомогою петицій, плакатів, листівок на вулицях, оголошень в світі «Інтернет», адже на сьогодні соціальні мережі несуть велику кількість інформації, яка здатна впливати на психічний стан дитини, вводити в оману и нав'язувати думку чужих людей, або взагалі не притаманну для оточуючих; законодавчі та політичні кампанії — щодо певних проблем; написання нових законів, удосконалення вже діючих і критика старих тощо.

---

1. *Дети социального риска и их воспитание : учебно-методич. пособие / [Под науч. ред. Л. М. Шипицыной].* – СПб. : Речь, 2003. – 144 с.

2. Безпалько О.В. Соціальна робота: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 351 с.

3. Парламентські слухання. Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи. – К., 2006. – № 2. – 35 с.

4. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 17 листопада 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=1807>

5. Сафонова Т.Я., Цымбал Е.И. Жестокое обращение с детьми и его и его последствия: Учеб. пособие. – М.: Издательский центр “Академия”, 1993. – 264 с.

Гаркуша В'ячеслав Вікторович
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕВИКОНАННЯМ БАТЬКАМИ АБО ОСОБАМИ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Важливим обов'язком держави є забезпечення належних умов для розвитку та життя дітей та молоді, а також своєчасне та ефективно реагування на девіантну поведінку підлітків. Оскільки саме в цей час є ще шанс виправити особу і не пустити її на злочинний шлях в дорослому житті.

На девіантну поведінку неповнолітніх осіб впливає багато факторів, до яких слід віднести індивідуальний чинник, який діє на рівні психобіологічних передумов девіантної поведінки, які ускладнюють соціальну та психологічну адаптацію індивіда; педагогічний чинник, який проявляється в дефектах шкільного і сімейного виховання; психологічний чинник, що розкриває несприятливі особливості взаємодії індивіда зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, на вулиці, в колективі, і який, перш за все виявляється в активновибірчому відношенні індивіда до середовища спілкування, до норм і цінностей свого оточення, до психолого-педагогічних впливів сім'ї, школи, громадськості; соціальний чинник, який визначається соціальними, економічними, політичними умовами існування суспільства [1, с. 634-635].

Ключовим серед цих факторів, на мій погляд, буде так званий сімейний фактор, тобто сімейне виховання, взаємодія з батьками чи особами, що їх замінюють. Саме батьки чи особи, що їх замінюють є тими людьми, які прищеплюють підлітку життєві та соціальні цінності, правову та моральну культуру, етичні принципи та принципи гуманізму, правила поведінки в суспільстві та розуміння що є добром, а що злом, що є правомірною поведінкою, а що правопорушенням. Окрім цих знань, батьки ще повинні забезпечити необхідні умови для життя та розвитку дитини, її навчання та виховання.

Держава повинна своєчасно та ефективно реагувати на порушення батьками чи особами, що їх замінюють своїх обов'язків щодо виховання дітей та забезпечення належних умов для їх життя та виховання, вживати заходів щодо усунення цих порушень та в необхідних випадках притягати батьків до відповідальності. Адміністративна відповідальність виступає превентивним та стимулюючим заходом впливу на батьків. Її слід віднести до першочергових заходів реакції держави в особі працівників поліції разом із соціальними службами на порушення батьками чи особами, що їх замінюють обов'язків щодо виховання своїх дітей та забезпечення їх належними умовами життя та

виховання. А критерій ефективності застосування адміністративної відповідальності є усвідомлення батьками негативних наслідків своїх порушень та недопущення вчинення їх у майбутньому.

Адміністративна відповідальність батьків чи осіб, що їх замінюють за невиконання обов'язків щодо виховання дітей передбачена в статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Аналіз судової практики свідчить про неоднозначне правозастосування даної норми, а також наявність законодавчих недоліків та прогалин у сфері, що регулює зазначені суспільні відносини. У зв'язку з цим виникає необхідність додаткового дослідження практики правозастосування статті 184 КУпАП, з'ясування правових проблем кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з невиконанням батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

Аналіз судової практики показує, що найбільше справ, які суд закриває, розглядаючи правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП припадає саме на частину першу зазначеної норми, диспозиція якої визначена як ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей [2].

Термінологічна конструкція диспозиції цієї норми є не досить вдалою, адже в законодавстві взагалі відсутнє визначення поняття «неповнолітні діти». Натомість в Законі України «Про охорону дитинства» є визначення поняття дитини - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [3]. За приписами статті 6 Сімейного кодексу України малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [4].

Таким чином, якщо буквально розуміти диспозицію частини 1 статті 184 КУпАП, виходить, що до адміністративної відповідальності можна притягнути батьків тільки в тому разі, коли вони ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання тільки неповнолітніх дітей, тобто віком від 14 до 18 років. Якщо ж дитині менше 14 років, за визначенням законодавства вона є малолітньою і відповідно це не вважається правопорушенням в розумінні частини 1 статті 184 КУпАП.

Суди часто саме так тлумачать зазначену норму та закривають провадження за відсутністю складу адміністративного правопорушення, якщо дитині відносно якої батьки ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей менше 14 років. Як приклад можна привести постанову у справі про адміністративне правопорушення Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі № 192/1043/20: з протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що ОСОБА_1 притягується до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст.184 КУпАП за ухилення від виконання батьківських обов'язків відносно своїх дітей: ОСОБА_2, ІН-

ФОРМАЦІЯ_2, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, які у відповідність до ст. 6 СК України є малолітніми.

За таких підстав, суд немає можливості прийти до висновку про наявність в діях ОСОБА_1 складу адміністративного правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 184 КУпАП враховуючи, що необхідний склад адміністративного правопорушення в її діях відсутній, у зв'язку з чим провадження в справі згідно ст. 247 КУпАП підлягає закриттю [5].

Неоднозначним є і питання про те, від виконання яких обов'язків щодо своїх неповнолітніх дітей повинні ухилитись батьки для того, аби їх можна було кваліфікувати за ч. 1 ст. 184 КУпАП. І, якщо аналізувати зміст вказаної норми, то ухиленням від виконання батьківських обов'язків не повинна вважатися будь-яка дія, а вважатиметься невиконання обов'язків, чітко передбачених законодавством і лише тих, які стосуються забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дітей [6].

Також зазначимо, що відповідно до абзацу 45 частини 1 статті 255 КУпАП право на складення протоколу про адміністративне правопорушення за частиною 4 статті 184 КУпАП, яка передбачає відповідальність має тільки слідчий. Але на практиці протоколи за цією нормою складають працівники поліції, які не є слідчими або ж не надали суду відповідних доказів про це, внаслідок чого суд закриває справу.

Отже, для усунення законодавчих недоліків та удосконалення практики застосування статті 184 КУпАП вважаємо, що необхідно внести зміни до частини 1 зазначеної норми, виклавши її в такій редакції:

«Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання малолітніх та неповнолітніх дітей».

Також вважаємо, що на законодавчому рівні потрібно уповноважити на складення протоколу за частиною 4 статті 184 КУпАП інших працівників поліції, окрім слідчих. Для цього необхідно внести зміни до пункту 1 частини 1 статті 255 КУпАП, а саме: слова «частини перша - третя, сьома статті 184», замінити словами «частини перша - четверта, сьома статті 184».

---

1. Чайковська О.М. Складові системи чинників девіантної поведінки підлітків. Проблеми сучасної психології. 2015. Випуск 28. С. 627–637.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.

3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

4. Сімейний кодекс України. Закон від 10.01.2002 №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>

5. Постанова Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі про адміністративні правопорушення від 10.07.2020 № 192/1043/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90314578>

6. Глотов М. Ухилення від виконання батьківських обов'язків. Адміністративна відповідальність: проблемні питання правозастосування. URL: <https://glotov.wordpress.com/2015/03/31/ухилення-від-виконання-батьківських/>

Грузин Валерія Анатоліївна
студентка п'ятого курсу
магістратури Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІСЛАМСЬКОГО ПРАВА СТОСОВНО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ З ПОГЛЯДУ РЕЛІГІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Актуальність питання щодо вирішення проблематики пов'язаної з насильством над дітьми є важливим аспектом правових змін у сучасному суспільстві. З історичного погляду звернення уваги науковців на дане питання набрало обертів у 19 сторіччі у розвинених європейських країнах, а з часом актуальності набрало і в правовій основі інших країн світу. Женевська декларація, була першим міжнародним актом, спрямованим на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання та захист. Інституційними системами, котрі залучені до захисту прав дітей є: ЮНІСЕФ (United Nations Children's Fund), що був заснований на підставі Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 року та наразі здійснює діяльність із захисту дітей у 190 країнах світу, Моніторингова місія ООН з прав людини котра діє і в Україні з 31 липня 2014 року, ВООЗ (World Health Organization), ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) та інші правозахисні організації.

Спільноту почало турбувати знаходження шляхів вирішення питання подолання такого прояву, як насильство стосовно дитини. Поширення насильства стосовно дітей відповідно підвищує рівень насильницьких випадків у суспільстві в подальшому, адже діти котрі зазнали насильницьких дій стосовної їх, мають на порядок вищий рівень агресії до інших людей та схильні в подальшому вчиняти злочини подібного характеру. А також відповідно до статистики, підвищується рівень суїцидів та нещасних випадків з летальним результатом (дані дослідження наукового інституту психології США). Практично всі діти, що постраждали від жорстокого поводження отримали психічну травму, в результаті якої вони розвиваються з порушенням емоційних та поведінкових особливостей, що як наслідок негативно впливає на їхнє майбутнє життя та сприйняття навколишнього світу в цілому [1].

Саме для вирішення питання зменшення рівня подібних випадків, варто дослідити досвід інших країн. Дослідження направлене на вивчення мусульманських країн надасть нам основні підходи до унеможливлення або недопущення подібного роду злочинів ще з формування свідомості у ранньому віці у дитини. Дане дослідження направлене на вивчення виховної системи різних релігійних конфесій, в даному випадку-ісламу. За статистикою серед

віруючих всієї землі, мусульмани займають близько одного мільярда двохсот мільйонів осіб, а в Україні згідно даних проживає близько двох мільйонів мусульман.

Класичний вигляд мусульманського права виглядає некодифікованим та продовжує так існувати в окремих державах, які зберегли традиційну систему джерел права. Ті ж мусульманські держави, які звільнилися від колоніальної залежності та почали відроджувати мусульманське право, та йдуть шляхом створення системи нормативно-правових актів і кодексів, що містять традиційні норми шаріату. Важливим є наголошення на тому, що основними джерелами мусульманського права є Святе Письмо ісламу (Коран) та Сунна (звід переказів про життя та діяльність Пророка Мухаммеда). Що ж стосується поняття Іджтихаду, то він уособлює в собі метод ісламського права, що полягає в судженні авторитетних правознавців, підпорядкованому певним правилам, до яких відносяться кияс (за аналогією судження) і іджма (однотайна думка знавців права або авторитетних осіб). Таким чином, джерелами мусульманського права в цілому і прав людини, зокрема, є Коран і Сунна, які складають ісламський Шаріат, а також правила, виведені методом Іджтихаду.

Дослідження ісламського права підтверджує, що вся система виховання в ісламі побудована на принципах звільнення особи від хибних бажань та пристрастей, адже за кожне діяння мусульманин відповідатиме перед Всевишнім. Сама відповідальність за законами починається у підлітковому віці, а вчинки сприймаються суспільством з погляду на дозволені та заборонені, тобто халялю або хараму. Одним не менш з важливих аспектів у становленні правового розуміння молоді людини є спілкування з релігійними наставниками та отриманні знань про релігію, улемами (авторитетними знавцями теоретичних і практичних сторін ісламу), імамами (керівниками мечетей) [2]. Права дітей в ісламі також пов'язані з релігією. Такі права включають в себе забезпечення потреб особи (доступне житло, належна освіта та виховання). Батьки мають обов'язок навчати дітей правильній поведінці, уберігати від здійснення шахрайства, обману і тому подібного.

Попри боротьбу за дитячі права, попри створення законів, що захищають дітей від злочинних посягань, велика кількість дітей обмежені у своїх правах на вільний розвиток, існування без насильства з боку інших осіб. Тисячі дітей є заручниками невдалого збігу обставин, дитина є зовсім беззахисною перед експлуатацією, дискримінацією, жорстким поводженням. Прогрес як в національному так і міжнародному законодавстві звісно ж дає деякі результати, але чи є вони настільки ефективними, що в подальшому зможуть остаточно викоринити явище дискримінації, насилля, експлуатації стосовно дітей.

В ісламі існує поняття права ще до народження дитини. Найбільш важливими документами, присвяченими правам людини в контексті ісламської концепції прав людини є Каїрська декларація прав людини в ісламі, схвалена в 1990 році, а також Арабська хартія прав людини. В Каїрській декларації

1990 року зазначається, що «Життя – це дар, що дарував Бог, а право на життя гарантоване кожній людині». Стаття друга зазначає: «Збереження людського життя на термін встановлений Богом – обов'язок, написаний Шаріатом». А в статті 7 Каїрської декларації прав людини зазначено наступне: «З моменту появи на світ, кожна дитина має право на необхідний догляд, освіту, а також матеріальну, моральну підтримку, яка повинна забезпечуватися батьками, суспільством і державою» [3]. З самих витоків ісламу, право на життя і здоров'я поширюється на всіх дітей, незалежно від їх статі, раси, матеріального достатку або походження.

Жорстоке поводження з дітьми, сексуальна експлуатація є найбільш суворо караною. За статистикою ЮНІСЕФ щороку приблизно один мільйон дітей у всьому світі стають об'єктом нелегальної сексуальної торгівлі, багатьох з них, крадуть чи заманюють обманним шляхом. Але крім цього не менш жахливою є проблема експлуатація дитячої праці. В одній зі статей ЮНІСЕФ зазначено, що освіта - кращий захист від експлуатації дітей. Дійсно, це найефективніший спосіб для сприятливого розвитку, зростання і становлення особистості в подальшому, формування правосвідомої особи [4].

Розповсюджена проблема молодіжної злочинності є важливим питанням в системі прав дітей. Каїрська Декларація стверджує: «З усіма дитячими злочинцями необхідно звертатися уважно і з гідністю. Як і дорослим, їм необхідно надати презумпцію невинності до тих пір, поки не буде встановлено їх дійсної причетності. Вони мають право на справедливий судовий розгляд і захист своїх прав. Заборонено піддавати їх фізичним, психологічним тортурам або будь-якій іншій формі приниження»[3].

Підсумовуючи все сказане вище, необхідно підкреслити, що права людини, включаючи права дитини, були представлені Ісламом більш ніж 14 століть тому, задовго до того, як їх прийняла ООН. В системі ісламу, права людини розглядаються божественним керівництвом, а не інструкціями людини. В ісламі також «права людини починаються з прав дитини», і навіть більше того, вони не залишаються моральними рекомендаціями, а знаходять законне підкріплення в Шаріаті, що гарантує дитині повну систему прав. Таким чином, мусульманське право, на відміну від західної традиції права, є не самостійною системою норм, а складовою частиною ісламу.

Отже, ми можемо зазначити, що права людини в мусульманських державах тісно пов'язано ісламом, характеризується значною кількістю юридичних особливостей, які непритаманні західному праву, і є достатньо цікавими для порівняльного аналізу з відповідними нормами інших типів правових систем, в тому числі і української правової системи.

Визнання законних прав та потреб дітей, протидія насильству, вдосконалення законодавства та практики його застосування правоохоронними органами і судами потребують удосконалення та нового підходу для вирішення проблемного ряду питань.

1. Боднарчук О. Матеріали конференції. Загальна характеристика права на необхідну оборону в мусульманських державах (General characteristics of the right to necessary defence in Islamic states). *Development of Jurisprudence Problems and Prospects*, pp. 88. 2017. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6320/>.

2. Stepanova Olena Anatoliyivna. *Vikhovnyy potential of Islam: social and pedagogical vimir. Scientific hour of description of the professional pedagogical university named after M. P. Dragomanov. Series 11: Social Robot. Social pedagogy: collection of scientific works*. 2014. С. 148.

3. Каїрська декларація прав людини в ісламі. URL : <http://hrlibrary.umn.edu/arab/a004.html>.

4. Дитячий фонд ООН (United Nations Children's Fund) URL: <https://www.unicef.org/>.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, ВЧИНЕНОМУ ДІТЬМИ

Домашнє насильство є актуальною проблемою сьогодення. Зростання випадків його вчинення обумовило необхідність прийняття спеціальної нормативно-правової бази щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Так, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [1] визначив організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у цій сфері, передбачив створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Домашнє насильство передбачає діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» конкретизував також поняття фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Звернемо увагу на досить широке коло суб'єктів, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Серед них – уповноважені підрозділи органів Національної полі-

ції України. До повноважень цих підрозділів належить виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи; здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії та ін.

Викликають занепокоєння та привертають особливу увагу випадки вчинення домашнього насильства не лише щодо дітей, а й самими дітьми. В розглянутому законі дитина-кривдник визначається як особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі. Законодавство передбачає особливості проведення запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому зазначеною категорією осіб.

Виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми віднесено до основних повноважень і завдань підрозділів ювенальної превенції [2].

Розглянемо питання застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству до осіб, які його вчинили і не досягли вісімнадцяти років. До спеціальних заходів віднесено: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний заборонний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Так, терміновий заборонний припис стосовно кривдника вноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне його припинення, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства. Припис може вноситься як за заявою постраждалої особи, так і за власною ініціативою працівників поліції за результатами оцінки ризиків. При вирішенні питання про його винесення пріоритет надається безпеці постраждалої особи.

Терміновий заборонний припис може містити зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборону на вхід та перебування в такому місці; заборону в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. Якщо ж кривдник не досяг вісімнадцятирічного віку на день винесення припису і має спільне місце проживання чи перебування з постраждалою особою, то зобов'язати залишити помешкання та заборонити входити чи перебувати там підрозділи поліції не мають права.

Вноситься припис строком до 10 діб.

З метою застосування на практиці розглянутих законодавчих положень

наказом МВС № 654 від 01.08.2018 затверджено Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника[3].

Ще одним спеціальним заходом щодо протидії домашньому насильству є обмежувальний припис, рішення про видачу якого приймає судна підставі оцінки ризиків на строк від одного до шести місяців. Зазначений припис може передбачати заходи тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків. Зауважимо, як і у випадку з терміновим заборонним приписом, обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Також працівники підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України беруть на облік кривдників, проводять профілактичну роботу з дітьми-кривдниками. На облік береться дитина, яка вчинили домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис або виданий обмежувальний припис.

Крім розглянутого, поліцейські підрозділів ювенальної превенції, зокрема, виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них; приймають і розглядають заяви та повідомлення про такі факти, вживають заходів для припинення домашнього насильства та надання допомоги постраждалим особам; контролюють виконання дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству.

Разом з тим, звернемо увагу на деякі прорахунки та ризики, які можуть виникнути в практиці застосування прийнятого законодавства. На даний час не передбачені заходи щодо захисту осіб, які стали свідками домашнього насильства. Не узгоджується з діючими положеннями законодавства України право підрозділів Національної поліції виселяти з житлового приміщення без рішення суду. Поліцейські одержали право проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Разом з тим, прийняття спеціальних законодавчих актів щодо запобігання та протидії домашньому насильству є важливим кроком у напрямку подолання цього явища, а також приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Завдяки зусиллям органів влади, в тому числі і підрозділів Національної поліції, громадських організацій вживаються заходи, спрямовані на суттєві зміни у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, притягнення кривдників до відповідальності та зміну їхньої поведінки.

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. *Верховна Рада України*. URL: [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19).

2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС від 19 груд. 2017 р. № 1044. *Верховна Рада України*. URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

3. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС від 01 серп. 2018 р. № 654. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#n14>.

Ігнатов Сергій Олександрович,
викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ОПИТУВАННЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ

З липня 2015 року в Україні функціонує новий правоохоронний орган – Національна поліція [1], розвиток якої триває і дотепер. Після впровадження змін у законодавство, потребують перегляду принципи, форми і методи роботи на організаційному рівні. Головним чином відповідні процеси спрямовані на створення ефективної системи протидії злочинності, на якісно новий рівень забезпечення прав і свобод людини, на нові підходи у взаємодії поліції та суспільства.

Зокрема, важливо звернути увагу на роботу поліцейських з найбільш соціально незахищеними верствами населення: особами похилого віку, дітьми (неповнолітніми особами) та особами з інвалідністю.

Нагадаємо, що відповідно до частини 2 статті 33 «Опитування особи» Закону України «Про Національну поліцію», проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога [1].

Окремо слід зважати на випадки опитування поліцейськими дітей, які вчинили певні адміністративні правопорушення, або виступають потерпілими у справах про такі правопорушення. Це статті Кодексу про адміністративні правопорушення, на кшталт: 173-2 «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», 173-4 «Булінг(цькування) учасника освітнього процесу»; 180 «Доведення непов-

нолітнього до стану сп'яніння» [2] тощо.

Варто погодитись із позицією Г. Христової, що серед міжнародних стандартів у галузі дотримання прав та забезпечення потреб дітей груп ризику, одним з документів, в якому найбільш докладно визначаються вимоги до допиту дитини – свідка чи жертви злочинних посягань, є Конвенція Ради Європи № 201 про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Зазначена Конвенція передбачає окремий розділ, який стосується «розслідування, кримінального переслідування та процесуального права». У статті 35 Конвенції «Опитування дитини» вказується, щокожна держава має вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення:

- проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
- проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
- проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;
- проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
- якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;
- можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше [3].

Звичайно, у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) відображено окремі положення, що відповідають міжнародним стандартам. Приміром це стосується участі законних представників (стаття 270) [2], але комплексне впровадження нових підходів до процедури опитування дитини (неповнолітньої особи) все частіше стає на часі.

Д.В. Голобородько та І.С. Кравченко зазначають, що відповідно до статті 226 Кримінального процесуального кодексу України, участь законного представника, педагога або психолога є обов'язковою. Але при цьому кримінальнепроцесуальне законодавство України чітко не регламентує права йобов'язки педагога та психолога. Вони виступають у даному випадку якспеціалісти. Педагог повинен займатися вихованням і навчанням малолітніх або неповнолітніх такого ж віку, що й дитина, яка підлягає допиту. Психолог повинен бути фахівцем у галузі дитячої та юнацької психології. Завдання педагога або психолога допомогти слідчому встановити психологічний контакт, виробити правильну тактику проведення допиту, сформулювати запитання з урахуванням дитячої психіки або індивідуальних особливостей психіки неповнолітнього [4, с.27]. Дійсно, участь законного представника та фахівців у сфері психології/педагогіки є важливою для належного оформлення процесуальних документів без зайвої чи повторної травматизації дитини. Але ж у КУпАП про участь таких осіб йдеться

фрагментарно, що безумовно потребує виправлення на законодавчому рівні.

На цій проблемі наголошують і автори методичних рекомендацій щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство. Вони відмічають, що КУпАП не містить спеціальних статей, які б стосувалися прав дітей – свідків та/або жертв правопорушень. Натомість Кодексом визначена відповідальність дітей, які скоїли правопорушення, та визначені заходи впливу щодо них [5, с.17].

Що ж потрібно врахувати при опитуванні дитини, щоб зробити діяльність поліцейських дружньою до неї? Єдиного стандарту не існує, але існує багато порад, методичних рекомендацій, інформаційних листків та інших матеріалів що ґрунтуються на передовому європейському досвіді та мають єдиною метою недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів дітей.

До особливостей проведення поліцейськими опитування, дружнього до дитини можна віднести поділ опитування на фази: попередню, вступну, фазу вільної розповіді, фазу детальних запитань та заключну.

Попередня фаза. Ця фаза охоплює дії, які передують контакту з дитиною. Вона полягає в отриманні інформації про дитину – свідка чи жертву – її пізнавального, соціального та емоційного розвитку, а також щодо її найближчого оточення і сім'ї. Знання сильних і слабких сторін дитини уможливить встановлення з нею правильного контакту, дозволить уникнути недоречних і небезпечних запитань (наприклад, прошколу, якщо у дитини проблеми з навчанням). Варто дізнатися від опікуна дитини, в якому вона зараз стані, чи була підготовлена до опитування, чи знає мету запланованої процесуальної дії, і з яким настроєм до неї приступатиме.

Вступна фаза. Під час цієї фази відбувається безпосереднє знайомство з дитиною, пояснення їй мети зустрічі та ролі осіб, які проводять опитування, а також встановлення контакту з нею.

Фаза вільної розповіді. На цій фазі дитина – жертва чи свідок має розповідати про хід подій вільно, у своєму темпі, згідно з послідовністю згаданого змісту. Вільна розповідь дитини дозволяє пізнати її світ та автентичні враження. Цей етап показує, які елементи подій викликали емоції, були для дитини важливими, вартими того, щоб їх помітити та запам'ятати. Ця фаза є порівняно безпечною для свідка, оскільки не викликає напруження, пов'язаного з необхідністю відповіді на питання, та дозволяє розкрити той зміст, який не обтяжений надмірними емоціями.

Фаза детальних запитань. Метою особи, що проводить опитування, на цьому етапі є доповнення викладу подій, здійсненого дитиною під час фази вільної розповіді, та їх впорядкування для з'ясування обставин справи.

Заключна фаза. Під час заключної фази опитування у дітей, як правило, спостерігається певне розслаблення. Однак буває так, що дитина після свідчень є нервовою, неспокійною з огляду на наслідки своїх висловлювань, їхню оцінку та свою роль у наступних стадіях провадження у кримінальній

справі. Слід дати їй час заспокоїтися, показати, що її емоції є зрозумілими, похвалити за зусилля, навіть якщо її показання не містили суттєвої для справи інформації[5, с.82-92].

Таким чином, першим кроком на шляху удосконалення опитування поліцейськими дітей має стати нормативне закріплення цієї процедури з урахуванням наведених особливостей та умов, дружніх до дитини.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 141.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.

3. Христова Ганна. Відповідність процедури допиту малолітніх та неповнолітніх осіб, що стали свідками або потерпіли від злочинних діянь, міжнародним стандартам. URL:<https://rescentre.org.ua/dytyna-svidok/vidpovidnist-protseduri-dopitu-malolitnikh-ta-nerovnoolitnikh-osib-scho-stali-svidkami-abo-poterpili-vid-zlochinnikh-diiian-mizhnarodnim-standartam>.

4. Д.В. Голобородько, І.С. Кравченко. Особливості оформлення матеріалів у справах про адміністративні правопорушення за участю неповнолітньої особи: Методичні рекомендації. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 40 с.

5. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Методичний посібник. Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. Київ: ФОП Клименко, 2015. 114 с.

Камінська Олександра Леонідівна,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ЩОДО НЕПОВНОЛІТНЬОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процесуальне, або ще як його називають – слідче інтерв'ю – тема, яка в Україні відома доволі вузькому колу фахівців. Та воно має значення не лише для вдосконалення роботи органів досудового розслідування, а й забезпечення процесуальних прав допитуваного. Тому, наша держава повинна мати правову систему, яка включає не лише досконале законодавство, а й відповідну практику його застосування під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Одним із процесуальних джерел доказів згідно ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України [1] є показання, які мають велике значення для вирішення завдань кримінального судочинства. Найчастіше на основі показань здійснюється достовірне встановлення обставин, що мають значення для проведення досудового розслідування. Відповідно до Закону України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»[2], в Україні запроваджено інститут кримінальних проступків та до процесуальних джерел доказів внесено також і пояснення осіб, що закріплено у ст. 298¹ КПК[1].

Натомість, методика процесуального (слідчого) інтерв'ю виникла в контексті масштабних реформ поліції Англії та Вельсу на початку 90-х років минулого століття. Дана методика не лише змінила характер спілкування слідчих із підозрюваними (у тому числі, неповнолітніми), але й суттєво вплинула на зміну світогляду правоохоронців [3]. Розвиток цієї методики у практиці за кордоном надихнув і нашу державу на становлення інституту процесуального інтерв'ю задля вдосконалення способу отримання інформації і дотримання процесуальних прав осіб, в першу чергу, неповнолітніх.

Але на даний час практика проведення допиту стрімко розвивається відповідно до стандартів процесуального інтерв'ю, але поки що має риси, що притаманні більше обвинувальному підходу до отримання інформації від підозрюваної особи, особливо коли це неповнолітній. Мета та характер питань, що ставить особі слідчий/дознавач, полягає в отриманні точної та надійної інформації, що дозволить дізнатися правду про подію, щодо якої ведеться розслідування, а не в отриманні зізнання від особи, яка в очах правоохоронця вже є винною. А підхід нової форми (процесуальне інтерв'ю) повинен поширюватися на всю систему кримінальних процесуальних відносин, наслідком якого є віддання безумовного пріоритету людській гідності. Лише в такому випадку можливо говорити про зведення до мінімуму судових помилок через недиференційоване ставлення до допиту конкретної особи з глибоким переконанням з самого початку про те, що «злочинець повинен сидіти в тюрмі».

Отримати достовірну, до певної міри повну інформацію від дитини, що вчинила суспільно небезпечне діяння, - це особливо складний процес, оскільки цінність одержаного матеріалу залежить не лише від етапу розвитку, індивідуальних особливостей та сімейного середовища дитини, але й умов та способу проведення такої процесуальної дії, як опитування неповнолітнього підозрюваного. Діти сприймають та описують світ притаманним лише їм способом. Установлення з ними контакту вимагає особливих умінь та відповідних умов. Отже, процес «інтерв'ю» повинен бути відповідним чином запланованим та підготовленим. Також, інтерв'ювання неповнолітніх підозрюваних повинні проводити фахівці в цій галузі, тому належне його проведення передбачає спеціальну підготовку.

У групі психологічних чинників, пов'язаних із особистістю дитини, - малолітнього підозрюваного, важливу роль відіграють його індивідуальні риси, сформовані в результаті попередніх пережитих подій і досвіду. Серед них, зокрема: потреба в надмірній увазі до себе з боку інших; страх перед покаранням і негативною оцінкою інших людей; фантазування та ідентифікація з іншими; психологічні захисні механізми тощо. Наприклад, психологічні

захисні механізми є способом подолання сильних негативних емоцій – побоювання, тривоги, почуття вини, сорому. Серед дітей-правопорушників вони проявляються у формі захисних реакцій, що полягають у витісненні із свідомості негативних спогадів. Тому, процес інтерв'ювання повинен бути максимально дружнім до дитини і сприяти подоланню емоційних проблем допитуваного. Щоб таке «інтерв'ю» було ефективним, слідчому/дознавачу потрібно обов'язково встановити психологічний контакт з неповнолітнім підозрюваним, дотримуватись принципу вільної розповіді, задавати відкриті запитання, так як його покази є єдиним доступним джерелом інформації.

Встановлення психологічного контакту є основоположним правилом проведення «інтерв'ю», яке дозволяє виявити розуміння неповнолітнім правопорушником різниці між істиною і брехнею, допомагає слідчому, дізнавачу дізнатися про здібності дитини та про те, чи усвідомлює вона, що трапилося. «Інтерв'юери» повинні бути чуйними до неповнолітнього підозрюваного протягом усього процесу, оскільки це безпосередньо впливатиме на психологічний стан дитини. Загальновизнане правило - що комфортніше почувається опитувана особа, то більше інформації вона може розповісти.

Метод процесуального інтерв'ю з неповнолітнім підозрюваним має безпосередні переваги: систематичний збір надійних доказів для більш ефективного розслідування; підтримка обвинувачення і, відповідно, збереження часу, коштів і ресурсів; підвищення довіри населення до поліції.

Ефективним також вважається техніка проведення аудіо- або відеозапису процесуального інтерв'ю неповнолітнього підозрюваного з метою вдосконалення збору доказів, що мають значення під час проведення досудового розслідування. Дана позиція має ряд переваг, серед яких зниження когнітивного навантаження, оскільки слідчий/дознавач зосереджує увагу на самому процесуальному інтерв'ю з неповнолітнім підозрюваним, а не на записуванні або друкуванні інформації до протоколу чи нотатках. Техніка активного слухання дитини, в якому б статусі вона не перебувала, покращує комунікацію та в результаті неповнолітній підозрюваний може викласти свою версію вчинення протиправного діяння без постійного перебивання. Фіксація даного процесу дозволяє зберегти найважливіші докази – усні покази неповнолітньої особи в оригіналі, що в подальшому може використовуватись у судовому засіданні як доказ, задля запобігання морального та психологічного навантаження на неповнолітнього правопорушника, в якому б процесуальному статусі він не перебував. Адже, сам процес інтерв'ювання повинен бути в першу чергу дружнім до опитуваної неповнолітньої особи, так як традиційні прийоми для опитування дітей, які використовуються в практиці правоохоронних органів, вважаються стресовими для опитуваного і не мають на меті одержання достовірної інформації. Недоречні методи отримання інформації, такі як постановка оманливих (навідних) запитань, навіювання, можуть призвести до відчуження опитуваної неповнолітньої особи. Також така позиція слідчого/дознавача емоційно та психологічно впливає на неповнолітніх пра-

вопорушників і призводить до зайвого стресу, розгубленості і труднощів у відповідях на подальші запитання. А це, в свою чергу, матиме негативні наслідки під час проведення досудового розслідування.

Перевагами методу процесуального інтерв'ю з неповнолітнім підозрюваним є: ефективний і надійний спосіб документування важливої інформації; точність (по відношенню до запису протоколу зі слів); забезпечення збереження першочергової інформації про вчинення суспільно небезпечного діяння, коли пам'ять неповнолітнього правопорушника ще є свіжою. Матеріали (аудіо- чи відеозапис) можуть використовуватися у судовому процесі *без* повторного виклику неповнолітнього підозрюваного для дачі показань, що значно скоротить тривалість судового розгляду та забезпечить дотримання процесуальних прав неповнолітнього підозрюваного.

Таким чином, для забезпечення методу процесуального інтерв'ю необхідно створити належні організаційно – матеріальні умови: обладнати кімнати для допитів неповнолітніх правопорушників таким чином, щоб дана процесуальна дія була максимально дружньою до дитини. Також, провести навчання слідчих, дізнавачів з приводу впровадження процесуально правильної методики опитування неповнолітнього правопорушника – процесуального інтерв'ю, та обов'язково закріпити це на законодавчому рівні задля недопущення порушення процесуальних прав неповнолітнього. Доречно було б надати можливість судам використовувати показання, надані під час досудового розслідування, як докази безпосередньо, за умови дотримання критеріїв належності, допустимості, достовірності, а також забезпечення процесуальних прав і свобод дитини, так як за цим оцінюється рівень гуманістичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Отже, запровадження процесуального (слідчого) інтерв'ю з неповнолітнім підозрюваним в рамках проведення досудового розслідування є необхідним для проведення повного, всебічного і неупередженого дослідження всіх обставин вчинення протиправного діяння. Дана методика передбачає відсутність примусу та включає в себе встановлення психологічного контакту з неповнолітнім правопорушником у максимально дружній до нього атмосфері, що сприяє комунікації і обміну важливої інформації, необхідної для доказування.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного суду України, Верховного Суду України та Верховного суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.: наук.-практ. посіб./ за заг. ред. проф. А.В. Столітнього; – К.: Норма права, 2020. – 1504 с.;

2. Досудове розслідування кримінальних проступків: метод.рек./ [С.С.Чернявський, М.С.Цуцкірідзе та ін.]. – Київ : НАВС, 2019. – 160 с.;

3. Розкажи мені, що сталося або зізнайся! // Дослідження про процесуальне інтерв'ю / Конференція від 24.09.2020 // Ініціатива «Процесуальне інтерв'ю в Україні», 2020. – Київ. Режим доступу: <https://justconf.com.ua/>.

Кобрусєва Євгенія Анатоліївна
заступник декана з наукової роботи
та міжнародних зв'язків,
доцент кафедри адміністративного і
кримінального права юридичного
факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара,
кандидат юридичних наук, доцент

РІВНІ ВЗАЄМОДІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ В МЕЖАХ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Вирішальним етапом процесу соціалізації, як зазначає В.Я.Рибальська, є школа. Усі набуті згодом соціальні якості часто залежать, так чи інакше визначаються цим етапом. Законодавство України про освіту одним з головних визначає завдання захисту неповнолітніх від різних форм насильства в контексті Всесвітньої декларації прав дитини. Ці ж завдання визначені й Державними стандартами середньої освіти.

Проблемі профілактики насильства в освітній сфері присвячено ряд досліджень. Теоретико-методологічні засади цієї проблеми сформульовано у працях М. Ганді, А.А. Гусейнова, М.Л. Кінга, Л.М. Толстого. Розробку педагогічних аспектів вирішення згаданої проблеми здійснювали Ю.М. Антонян, М.Д. Асанова, П.П. Блонський, Л.С. Волинець, Ф.К. Думко, М.Г. Казакіна, В.А. Караківський, В.І. Ковальов, Г.М. Лактіонова, В.П. Моралов, В.М. Оржеховська, П.П. Пономаренко, В.А. Сатиров, С.Т. Тадіян, Т.Є. Федорченко, В. Фуркало, Н.Д. Щербак. Аналіз наукових досліджень підтверджує, що в сучасних умовах недостатньо здійснюється цілеспрямований процес орієнтації педагогічних колективів на запобігання проявів насильства в освітньому середовищі. Концепція такого підходу базується на гуманістичних засадах, в основі яких лежать завдання захисту дитини, надання їй допомоги у попередженні і подоланні всіляких форм насильства.

Вагоме місце в соціальному середовищі неповнолітніх займають педагоги. Як зазначає Ю.М. Антонян, „особи й інститути, які реалізують офіційну програму виховання, ... виступають в ролі „організаторів” особистості. При загальному послабленні діяльності основного в минулому інституту соціалізації – сім'ї – виховати і навчити дітей покликана школа. Однак, як відзначають І.Б. Михайловська та Г.В. Вершініна, „...поки школі це не вдається. Вона не перебудувалася, не усвідомила свого важливого соціального завдання. От і йдуть у плавання в життя випускники на недобудованих „суднах”, сподіваючись тільки на природню силу м'язів, і, можливо, зубів.

Слабкі усе частіше опускаються на дно”. „Якщо згустити тінові сторони сучасної школи, ми отримаємо її схематичний портрет – антипод тій, про яку мріють.”

У кримінологічній літературі знаходимо думку, що „школа – це модель суспільства в мініатюрі, яка відтворює систему основних його соціальних цінностей, ієрархію заохочень і покарань. У свою чергу, характер шкільного навчання, стиль взаємин з учителями і в колективі ровесників формують типовий загальний стиль розумової діяльності, систему ціннісних орієнтацій підлітка, ставлення до праці, заохочень і покарань, навички групової поведінки тощо”. Ось чому навчальні заклади як основні реалізатори програм належного виховання молодого покоління мають стати реальними інститутами позитивних впливів на учнівську та студентську молодь. Позитивне, сприятливе мікросередовище навчального закладу може суттєво послабити негативні впливи на дитину чи молоду людину, але для цього навчальні заклади повинні зайняти активну рішучу позицію у справі боротьби з правопорушеннями неповнолітніх. Якщо ж позиція навчального закладу по відношенню до існуючих негативних впливів на молоде покоління буде нейтральною, це стимулює, посилює такі негативні впливи.

Здатність „вбудувати” своє життя самостійно, діяти всупереч обставинам, а не „пливти за течією” – це також результат виховання. Підтримуючи позицію А.А. Сукало щодо потреби створення реальних організаційних передумов нормальної соціалізації підлітків і юнацтва з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду протидії кримінальної аккультурації як одного із способів вирішення проблеми нормальної адаптації неповнолітніх у соціумі, навчальні заклади розглядаються нами як фундаментальна соціокультурна база виховання і розвитку особистості, яка повинна сформувати у молодій людини свідоме ставлення до власного життя, бо суспільне виховання поруч з вихованням у сім’ї формує не тільки світогляд, інтереси, погляди, а й саму систему цінностей молоді людини, що можуть убезпечити її від вибору злочинного життєвого шляху.

Запобіжна (профілактична, попереджувальна, превентивна) діяльність є головним напрямом боротьби із насильством взагалі і з насильством в освітній сфері, зокрема.

Серед пріоритетних завдань у цьому напрямку виділяємо:

1) забезпечення своєчасного виявлення неблагополучних сімей, їх облік і систематична перевірка умов утримання та виховання в них неповнолітніх, надання таким сім’ям адресної допомоги;

2) забезпечення виявлення дітей, які жебракують, вчиняють правопорушення або стали жертвами злочинної діяльності дорослих; проведення спільних оперативно-профілактичних операцій;

3) вжиття заходів щодо переорієнтації телебачення з демонстрації культу жорстокості, цинізму і насильства на прищеплення молоді загальнолюдських цінностей, національних духовних традицій. Започаткування на телебаченні циклу науково-інформаційних програм для дітей з питань пропаганди здорового способу життя, правової освіти, запобігання негативним

проявам в їх середовищі;

4) розробку та виконання регіональних програм організації фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи, орієнтованої на створення спортивних клубів за місцем проживання і навчання дітей та молоді;

5) вжиття невідкладних заходів до відновлення інфраструктури позашкільної роботи з дітьми і молоддю за місцем їх проживання, розширення мережі закладів, що організовують змістовне дозвілля неповнолітніх;

б) видання методичної та довідкової літератури з питань запобігання негативним проявам у дитячому середовищі для батьків, спеціалістів, які працюють з дітьми у загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладах і установах, та широкого кола громадськості.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що більшість з цих завдань покладено на МОН України як на центральний орган виконавчої влади в сфері управління освітою, тобто, ці завдання мали вирішити підпорядковані МОН України навчальні заклади. Це мало сприяти належному вихованню дітей та молоді в Україні і запобіганню злочинності неповнолітніх.

Ключове місце навчальних закладів у профілактиці насильницької поведінки неповнолітніх обстоюється й провідними вітчизняними кримінологами, які одним з головних соціальних інструментаріїв результативної реалізації в Україні контролю над насильницькою злочинністю називають пріоритетну увагу держави до розвитку національної освіти. Саме тому, на наш погляд, одним з головних напрямів запобігання насильницької злочинності неповнолітніх є удосконалення діяльності навчальних закладів і, отже, суспільного виховання.

Незважаючи на різні види та рівні профілактики, оптимальною за ефективністю й економічністю вважаємо ранню профілактику насильницької злочинності неповнолітніх, оскільки вона спрямована на попередження чи викорінення відносно слабких антисуспільних змін особистості, які ще не стали стійкими. Як зазначають А.М. Литвинов і Т.С. Гавриш, рання профілактика охоплює заходи корекції моральних якостей особи, яка вчиняє аморальні дії, що вказують на процес деморалізації особи, який може призвести до вчинення злочину; заходи оздоровлення негативного мікросередовища, під впливом якого у свідомості осіб, які в нього потрапили, можуть сформуватися негативні погляди і вони можуть стати на протиправний шлях.

В.В. Устинова розглядає ранню профілактику злочинності неповнолітніх як сукупність заходів державних органів і громадських об'єднань з оздоровлення умов життя і виховання неповнолітніх у випадках, коли ситуація загрожує їхньому нормальному розвитку; з припинення і усунення дії джерел антигромадського впливу на неповнолітніх; з впливу на неповнолітніх, які допускають відхилення в поведінці для того, щоб не дати можливості закріпитися антигромадським поглядам, звичкам. Вважаємо такий підхід дещо обмеженим, неповним, оскільки він не включає всіх суб'єктів запобігання злочинності неповнолітніх, а також усього спектру заходів, які здійснюються з цією метою. На нашу думку, пра-

вільнішим буде визначити ранню профілактику злочинності неповнолітніх як комплексну систему заходів, які є частиною внутрішньої соціальної політики держави і здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами, організаціями (в тому числі навчальними закладами), об'єднаннями громадян та окремими громадянами з метою цілеспрямованого, систематичного та всестороннього впливу на детермінанти злочинності неповнолітніх та особу неповнолітнього і його найближче соціальне оточення з метою оздоровлення умов життя і виховання неповнолітніх, недопущення вчинення ними злочинів.

Рання профілактика злочинності неповнолітніх є, в першу чергу, цілеспрямованою виховною роботою. Аналогічної позиції дотримується і О.В. Бакаєв, котрий підкреслює безпосередній зв'язок ранньої профілактики із системою загального виховання неповнолітніх.

Відмітимо, що серед суб'єктів запобігання злочинності виділяють так званих спеціалізованих і неспеціалізованих. Критерієм їх розмежування виступають особливості правових повноважень. Навчальні заклади найчастіше відносять до неспеціалізованих суб'єктів запобігання злочинності. У літературі зустрічається й дещо інша точка зору, відповідно до якої навчальні заклади відносяться до частково спеціалізованих (напівспеціальних) органів запобігання злочинам. Вважаємо, що в даному випадку має місце деталізація традиційної класифікації суб'єктів запобігання на спеціалізованих і неспеціалізованих, тому питання віднесення навчальних закладів до неспеціалізованих чи напівспеціальних залежить від того, з яких позицій дослідник розглядає це питання: з традиційної чи з деталізованої класифікації суб'єктів запобігання. У межах даного дослідження автор виходить з традиційної класифікації суб'єктів запобігання злочинності.

Інколи навчальні заклади розглядають у якості суб'єктів безпосередньої профілактики правопорушень, або ж у якості суб'єктів, які беруть участь в профілактиці злочинів в межах своєї компетенції.

Зважаючи на рівні профілактики злочинності на основі вертикальної диференціації (загальний, спеціальний та індивідуальний), запобіжна діяльність навчальних закладів має охоплювати усі три рівні з акцентуацією (в силу специфіки суб'єкта запобігання) на індивідуальному рівні.

У кримінологічній літературі доволі часто зустрічається і дворівнева структура запобіжної діяльності, яка охоплює загальну та індивідуальну профілактику злочинності.

Загальна профілактика злочинності неповнолітніх – це трьохетапна послідовна діяльність відповідних суб'єктів профілактики з виявлення причин і умов злочинності неповнолітніх, розробки загальнопрофілактичних заходів з їх усунення або нейтралізації, а також безпосередньої реалізації таких заходів.

Індивідуальна ж профілактика має здійснюватися одночасно із загальною і спиратися на її „інструментарій”. Як справедливо відзначає О.М. Яковлев, „об'єктом індивідуальної профілактики є правопорушник з

поведінкою з відхиленням у широкому розумінні слова”.

Ширше об’єкт індивідуальної профілактики тлумачать К.Є. Ігошев та В.С. Устинов, які під безпосереднім об’єктом індивідуальної профілактики розуміють не тільки конкретних правопорушників, але й їхнє безпосереднє оточення. Дійсно, індивідуальний профілактичний вплив неможливо здійснювати лише на особу, бо так чи інакше він буде включати і її оточення, проте вихідною одиницею індивідуальної профілактики усе-таки є особа.

Як було визначено нами раніше, вагомою детермінантою злочинності неповнолітніх є недоліки виховання: як сімейного, так і суспільного. Отже, рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх, перш за все, пов’язана з педагогізацією різноманітних сфер впливу на дитину, забезпеченням і відновленням нормальних умов її життя.

Беручи до уваги визначальну роль навчальних закладів у формуванні молодого покоління, вважаємо за необхідне посилити взаємодію педагогів та правоохоронних структур в сфері належного формування концепції ненасильства та виховання.

Ковалів Мирослав Володимирович,
завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, СКОЄНИМ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Показники скоєння адміністративних правопорушень неповнолітніми, як і адміністративної деліктності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення адміністративної деліктності взагалі, у тому числі неповнолітніх. У цих складних умовах держава вживає певних заходів для пом’якшення становища загальносоціальними засобами. Прийнято низку законів, які захищають інтереси неповнолітніх і молоді, серед яких закони України «Про державну допомогу сім’ям з дітьми», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» тощо. Також Україна 27 лютого 1991 р. ратифікувала Конвенцію ООН 1989 р. «Про права дитини». Водночас

стан деліктності, особливо адміністративної, неповнолітніх не має тенденцій до зниження.

Будучи спеціальними суб'єктами адміністративної відповідальності, до неповнолітніх, як правило, застосовуються заходи впливу, передбачені ст.24-1 КУпАП, а саме: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) застереження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [1]. В окремих випадках неповнолітні віком від 16 до 18 років можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах (в разі вчинення дрібного розкрадання, порушення правил дорожнього руху, дрібного хуліганства, стрільби з вогнепальної зброї в населених пунктах, злісної непокори законній вимозі або розпорядженню працівника поліції і порушення правил поведінки з вогнепальною зброєю та боеприпасами). Однак і в цих випадках не виключається застосування заходів, передбачених ст.24-1, якщо з урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи порушника до нього доцільніше застосувати саме ці заходи. Винятком із цього правила є вчинення неповнолітньою особою злісної непокори законному розпорядженню або вимозі працівника поліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185 КУпАП).

Існують також деякі особливості накладення адміністративних стягнень на неповнолітніх, коли вони несуть відповідальність на загальних підставах. Так, до них не застосовується адміністративний арешт про що зазначено у ст. 32 КУпАП. Крім того, вчинення адміністративного правопорушення неповнолітнім визнається обставиною, що пом'якшує відповідальність.

На жаль, реалії сьогодення свідчать про високий рівень латентності адміністративних деліктів серед підлітків, недостатньо врегульований перелік заходів впливу на неповнолітніх, відсутність законодавчо визначених процедур їх застосування та нехтування ними адміністративно-юрисдикційних органів. Тому важливим у цьому аспекті є використання законодавчо закріплених, ефективних методів і засобів запобігання та боротьби з девіантною поведінкою неповнолітніх, але обов'язково на основі принципу гуманності [2, с. 125].

Заходи протидії адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, можна об'єднати в такі групи: економічні, соціальні та технічні. Так, економічні заходи профілактики адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, здійснюються як на макрорівні (наприклад, оздоровлення економіки країни в цілому, економічний захист найменш забезпечених верств населення за допомогою введення науково обґрунтованого рівня прожиткового мінімуму і т. ін.), так і на мікрорівні (наприклад, надання пільгового кредиту неповнолітньому із неблагополучної сім'ї, першочерговість у працевлаштуванні такого неповнолітнього тощо). Соціальні заходи

профілактики адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, покликані впливати на різні соціальні інститути (сім'я, колектив, громадські організації тощо). До технічних заходів профілактики адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, відносяться різні технології, правила, засоби і пристосування, що перешкоджають вчиненню правопорушень (наприклад, технічні засоби охорони; встановлення технічних засобів таємного спостереження у торгових точках, на дискотеках та нічних клубах тощо) [3].

Важливим питанням залишається в даний час з'ясування (встановлення) причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень неповнолітніми, при цьому даному питанню приділяється занадто мала увага. Зокрема, аналіз матеріалів адміністративної практики зі справ про адміністративні правопорушення, які вчинюються неповнолітніми, свідчить про те, що майже половина із понад 70% розглянутих справ не містять пропозицій про вжиття заходів до усунення причин та умов, що сприяють вчиненню таких адміністративних правопорушень. В деяких випадках виявлені причини та умови надто загальні та не містять конкретних рекомендацій про вжиття тих чи інших заходів для їх усунення [4].

Підсумовуючи викладене, ситуація у сфері протидії адміністративній деліктності неповнолітніх переконливо доводить необхідність вжиття комплексу організаційно-правових заходів, спрямованих на: здійснення аналізу і вдосконалення нормативно-правової бази щодо профілактики адміністративних правопорушень неповнолітніх; активізацію міжвідомчої взаємодії державних, правоохоронних, контрольних-наглядових органів у забезпеченні громадської безпеки і профілактики адміністративних правопорушень; попередження безпритульності та бездоглядності, профілактику правопорушень неповнолітніх, яка включала б у себе проведення заходів з питань дотримання прав і свобод дітей, профілактику дитячого і підліткового алкоголізму, пропуску занять в навчальних закладах без поважних причин, а також інших фактів, які завдають шкоди розвитку підлітків; попередження повторності вчинення неповнолітніми адміністративних правопорушень; профілактику вживання неповнолітніми алкоголю, наркотичних і психотропних речовин; проведення комплексних фізкультурно-оздоровчих заходів і акцій, спрямованих на пропаганду здорового способу життя; організацію роботи військово-патріотичних клубів; профілактику правового нігілізму, що передбачає організацію інформаційних заходів з питань правопорядку, проведення виступів в засобах масової інформації, присвячених профілактиці правопорушень, підвищення юридичної грамотності населення, пропаганді патріотизму, орієнтації на духовні цінності, здоровий спосіб життя; організацію роботи з виявлення, припинення та недопущення фактів жорстокого поводження з дітьми; визначення превентивних заходів щодо соціальної підтримки неповнолітніх правопорушників або дітей, які перебувають у важкій життєвій ситуації, а також їх сімей.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

2. Ткаля О. Проблеми та перспективи адміністративного впливу, що застосовується до неповнолітніх. Підприємництво. Господарство і право. 2017. № 8. С. 125-129.

3. Дяченко Т. Заходи профілактики вчинення адміністративних правопорушень неповнолітніх URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1878%3A090618-12&catid=217%3A2-062018&Itemid=269&lang=en

4. Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.Л. Чернецький. Х. : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008. 22 с.

Кононець Віта Петрівна,

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРІОРИТЕТНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДРУЖНЬОГО ДЛЯ ДИТИНИ ПРАВОСУДДЯ

Створення та розвиток дієвої системи правосуддя, дружньої до дитини, є одним з пріоритетних напрямків України відповідно до державної політики забезпечення найкращих інтересів дитини, як пріоритетної засади формування та здійснення дружнього для дитини правосуддя, що декларується міжнародними стандартами.

Реалізація зазначеної мети, зокрема, потребує розроблення та впровадження єдиних стандартів навчання фахівців системи правосуддя щодо неповнолітніх, а саме: суддів, прокурорів, адвокатів, поліцейських, соціальних працівників, педагогів, психологів, працівників органів пробації та інших фахівців, дотичних до системи юстиції щодо дітей. На виконання відповідної стратегії, 27 листопада 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 1335-р, яким було затверджено План заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. Відповідним планом були визначені основні завдання та заходи, спрямовані на досягнення очікуваних результатів, індикатори досягнення, строк виконання, а так само відповідальні за виконання.

Саме тому в своїй діяльності Національна поліція має здійснювати всі превентивні заходи для забезпечення повноцінної толерантної роботи з дітьми в унісон до міжнародних стандартів та застосовувати найкращі практики проведення опитування та допиту дітей для найменшої

травматизації їх психологічного стану, що відповідає критеріям системи правосуддя, дружнього до дитини та стануть основою при забезпечені проваджень у справах.

Одним із першочергових та дієвих превентивних поліцейських заходів у разі посягань щодо дітей, є опитування особи, що передбачено ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію». Важливе значення в ході проведення опитування особи відіграє тактика опитування неповнолітніх осіб. В законодавстві враховано певні особливості, зокрема таке опитування може здійснюватися лише за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога. Для застосування відповідних особливостей необхідно враховувати лише вік особи, яка опитується.

У ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» зазначається, що дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше, а дитинство – період розвитку людини до досягнення повноліття років. Стаття 1 Конвенції про права дитини зазначає, що дитиною є кожна людська істота, що не досягла 18-річного віку, якщо згідно із законом, застосованим до цієї дитини, вона не досягає повноліття раніше. У Декларації прав дитини 1959 року зазначається, що дитина, унаслідок її фізичної та розумової незрілості, потребує спеціальної охорони й турботи, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження

Перед проведенням опитування неповнолітнього, особа поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

Опитування неповнолітніх являє собою специфічний процес, котрий вимагає від працівників поліції особливих вмінь та навичок, оскільки діти до досягнення ними повноліття лише формують свої погляди на життя, та додаткового залучення відповідних уповноважених фахівців які допоможуть забезпечити процес опитування або допиту відповідно до стандартів, найменш травматично для психологічного стану дитини.

Визначення алгоритму проведення опитування неповнолітніх осіб має надзвичайно важливе значення, оскільки при вірній побудові тактиці опитування поліцейський встановлює всі фактичні дані досліджує мого провадження.

Хочу звернути увагу, що в рамках адміністративного провадження, кримінального провадження необхідним превентивним заходом є опитування у дитини (допиту). Тому детермінуючись з стратегією реформування та розвитку ювенальної юстиції взагалі та діяльності Національної поліції, є відповідні рекомендації які узгоджуються з *ст. 33 Опитування особи ЗУ «Про Національну поліцію»*, та відповідно до *ст. 224 та ст. 225 КПК* Вимоги щодо місця проведення допиту неповнолітніх, де допит за загальним правилом повинен проводитися за місцем проведення досудового розслідування або у су-

довому засіданні в місці розташування суду, проте законодавець передбачає можливість проведення виїзних судових засідань (ч.3 ст. 225) а також дозволяє проводити допити і в інших місцях за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ст. 224 КПК).

Отже, проведення допиту у «Кризовій кімнаті, дружньої до дитини» не суперечить вимогам чинного законодавства, а навпаки узгоджується з вимогами п. в ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року, який встановлює обов'язок проводити опитування дитини, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні.

Таким чином, система правосуддя щодо неповнолітніх вимагає створення спеціалізованих підрозділів в поліції, судової системи, прокуратури, так само як і призначення спеціальних захисників або інших представників, які надавали б правову або іншу відповідну допомогу дитині.

Фахівці мають проходити професійну підготовку у сфері юстиції щодо неповнолітніх, так само проходити різні навчання в процесі своєї роботи. Така підготовка повинна бути організована на обов'язковій, систематичній і постійній основі. Фахівці, які працюють з дітьми повинні отримувати підготовку не лише щодо юридичних знань (норм міжнародного та національного права), а також отримувати підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп та мають бути навчені спілкуватися з дітьми будь-якого віку, а також з дітьми, які знаходяться в умовах особливої вразливості.

Є необхідність у розробленні єдиних стандартів, що регулюють процес навчання фахівців у сфері правосуддя щодо неповнолітніх, який відповідає міжнародним стандартам та кращим практикам.

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року яка ратифікована Постановою ВР URL:№ 789-XII від 27.02.91 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 30.01.2020)

2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила») URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211 (дата звернення 30.01.2020)

3. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 27 листопада 2019 року № 1335-р «План заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року»

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікована Законом України № 4988-VI від 20.06.2012 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#n2 (дата звернення 30.01.2020)

5. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>

Кононець Віта Петрівна

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

Кучеренко Валерія

слухач магістратури МП-ПД-921
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЄДИНИХ СТАНДАРТІВ
НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ
ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ**

Створення та розвиток дієвої системи правосуддя, дружньої до дитини, є одним з пріоритетних напрямків України відповідно до державної політики забезпечення найкращих інтересів дитини, як пріоритетної засади формування та здійснення дружнього для дитини правосуддя, що декларується міжнародними стандартами.

Реалізація зазначеної мети, зокрема, потребує розроблення та впровадження єдиних стандартів навчання фахівців системи правосуддя щодо неповнолітніх, а саме: суддів, прокурорів, адвокатів, поліцейських, соціальних працівників, педагогів, психологів, працівників органів пробації та інших фахівців, дотичних до системи юстиції щодо дітей. На виконання відповідної стратегії, 27 листопада 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 1335-р, яким було затверджено План заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. Відповідним планом були визначені основні завдання та заходи, спрямовані на досягнення очікуваних результатів, індикатори досягнення, строк виконання, а так само відповідальні за виконання.

Для зниження рівня впливу правопорушень та мінімізації факторів формування протиправної поведінки дітей необхідно запровадити цілісну систему заходів, що включатиме забезпечення дієвого правосуддя, соціально-виховні та реабілітаційні програми для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

Зазначене вимагає комплексного підходу, який можливо забезпечити за умови скоординованих дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема судів, органів прокуратури, підрозділів Національної поліції, органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби, організацій громадянського суспільства, надавачів соціальних, освітніх, медичних та інших послуг.

При цьому забезпечення найкращих інтересів дитини як пріоритетна засада формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, що

декларується, зокрема, міжнародними стандартами, потребує ефективного впровадження таких спеціальних практик та механізмів, як методика “Зелена кімната”, процедура відновного примирення (медіації), соціального патронату.

Саме тому в своїй діяльності Національна поліція має здійснювати всі превентивні заходи для забезпечення повноцінної толерантної роботи з дітьми в унісон до міжнародних стандартів та застосовувати найкращі практики проведення опитування та допиту дітей для найменшої травматизації їх психологічного стану, що відповідає критеріям системи правосуддя, дружнього до дитини та стануть основою при забезпеченні проваджень у справах.

Метою Єдиних стандартів підготовки є – встановлення загальних вимог до підготовки фахівців у сфері правосуддя щодо дітей, які залучатимуться до вирішення будь-яких питань та справ за участю дитини, яка стикається із системою правосуддя, що базується на комплексному підході підготовки фахівців за модульною системою.

Фахівцем у сфері правосуддя щодо дітей є: суддя, поліцейський: ювенальний поліцейський, патрульний поліцейський, дільничний офіцер поліції, поліцейський офіцер громади, слідчий; прокурор; адвокат; працівник служби у справах дітей; представник служби підтримки: центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; притулку для дітей; центру соціально-психологічної реабілітації для дітей; соціально-реабілітаційного центру (дитячі містечка); мобільної бригади соціально-психологічної допомоги; працівник служби пробації; працівник виховної колонії; педагог; психолог; медіатор.

У результаті проходження підготовки за Єдиними стандартами підготовки, фахівці у сфері правосуддя щодо дітей набудуть наступні *компетенції*:

- оволодіння основами міжнародних стандартів та національного законодавства правосуддя щодо дітей;
- оволодіння основами принципів правосуддя щодо дітей;
- формування навички застосовувати вікових та психологічних особливостей дитини під час комунікації з дитиною;
- формування навички проведення допиту та опитування дитини, що є дружнім до дитини;
- формування навички ідентифікації дитини, яка постраждала від жорстокого поведіння та належного реагування на такі випадки;
- оволодіння основами кримінальних проваджень за участю дитини;
- оволодіння основами адміністративних проваджень за участю дитини;
- оволодіння основами позасудових процедур за участю дитини.

Таким чином, система правосуддя щодо неповнолітніх вимагає створення спеціалізованих підрозділів в поліції, судової системи, прокуратури, так само як і призначення спеціальних захисників або інших представників, які надавали б правову або іншу відповідну допомогу дитині.

Фахівці мають проходити професійну підготовку у сфері юстиції щодо

неповнолітніх, так само проходити різні навчання в процесі своєї роботи. Така підготовка повинна бути організована на обов'язковій, систематичній і постійній основі. Фахівці, які працюють з дітьми повинні отримувати підготовку не лише щодо юридичних знань (норм міжнародного та національного права), а також отримувати підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп та мають бути навчені спілкуватися з дітьми будь-якого віку, а також з дітьми, які знаходяться в умовах особливої вразливості.

В процесі дослідження даної теми, ми прийшли до висновку про необхідність введення на законодавчому рівні спеціалізацію фахівців, які беруть участь у процесі здійснення правосуддя щодо дітей. Умовою доступу відповідних фахівців до справ, що стосуються прав та інтересів дитини – є проходження спеціального навчання за Єдиними стандартами підготовки фахівців у сфері правосуддя щодо неповнолітніх.

Також в даному напрямку є необхідність приведення діючих навчальних програм та курсів (для: суддів, прокурорів, адвокатів, у тому числі адвокатів системи безоплатної вторинної правової допомоги, працівників поліції (ювенальної превенції, дільничні офіцери поліції, слідчі, патрульні поліцейські, поліцейський офіцер громади), працівників соціальної сфери (служби у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулків для дітей, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), педагогів, психологів, медіаторів, працівників установ виконання покарань для дітей та органів пробації) у відповідності до Єдиних стандартів навчання фахівців у сфері правосуддя щодо неповнолітніх або розробити нові навчальні програми і курси з урахуванням Єдиних стандартів навчання фахівців у сфері правосуддя щодо неповнолітніх.

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року яка ратифікована Постановою ВР URL:№ 789-XII від 27.02.91https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021(дата звернення 30.01.2020).

2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила»)URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211 (дата звернення 30.01.2020).

3. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 27 листопада 2019 року № 1335-р «План заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року».

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікована Законом України № 4988-VI від 20.06.2012 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#n2(дата звернення 30.01.2020).

5. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>.

6. Алгоритм роботи працівників Національної поліції з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи щодо захисту дітей, які постраждали від насильства» для використання в роботі навчального полігону «Кризова кімната, дружба до дитини//Методичні рекомендації//Бахчев К.В., Кононець В.П., Павлова Н. В., Плетенець В.В., Рогальська В.А., Зімбаровська М.О., Гаркуша А.Г. Вид: Імпакт.Дніпро.- 2020. С.135.

Кучук Микита,

слухач магістратури МП-ПД-921

Бойко Іван

слухач магістратури МП-ПД-921

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кононець Віта Петрівна

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ДІТЕЙ

Відповідно до міжнародних стандартів, при контакті з дитиною, працівник поліції зобов'язаний: поважати особисті права та гідність дитини, враховувати її вразливість, тобто брати до уваги її вік і ступінь зрілості, а також особливі потреби дитини, яка може бути фізично чи розумово неповноцінною або мати труднощі у спілкуванні; враховувати в своїй роботі особливі потреби молодих людей, а також знати і використовувати в максимально можливій мірі програми і наявні служби допомоги, щоб не допускати зіткнення неповнолітніх з системою правосуддя.

Права та обов'язки поліцейських щодо роботи з дітьми передбачають права працівника ювенальної превенції, який має право затримувати і тримати в спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або влаштування в установленому порядку, але не більше трьох годин з моменту її затримання, а також доставляти до органів Національної поліції на строк до трьох годин, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх замінюють, або у притулок для дітей служб у справах дітей.

Поліцейський має право затримувати і тримати у спеціально відведеному для цього приміщенні дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь:

- за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення до п'яти років або більш м'яке покарання, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до передачі її під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, або адміністрації навчального чи іншого дитячого закладу, в якому постійно проживає ця дитина, але не більше трьох годин з моменту їх затримання;

- що підпадають під ознаки діянь, за які, Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності,

- до доставляння її до суду для вирішення питання про поміщення їх у приймальник-розподільник для дітей, але не більше трьох годин з моменту її затримання.

Про доставляння дитини до управлінь поліції поліцейський невідкладно інформує її батьків, законних представників.

Поліцейський під час доставляння до відділку поліції дитини, яка перебувала без опіки чи піклування або вчинила адміністративне чи кримінальне правопорушення, має право проводити в порядку, передбаченому законом, особистий огляд дітей, огляд і вилучення речей і предметів, що можуть бути речовими доказами у провадженні у справі про адміністративне правопорушення або в кримінальному провадженні.

Відповідно до Наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» основним напрямком діяльності дільничного офіцера поліції є:

П. 14: вживати у взаємодії зі службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінюють, інших родичів, місця їх проживання (перебування) у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування.

У разі виявлення дитини, розлученої із сім'єю, дільничний офіцер поліції невідкладно повідомляє про такий факт територіальний орган державної міграційної служби і орган опіки та піклування за місцем виявлення дитини.

У разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини на підставі рішення районної, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської, районної у місті ради служба у справах дітей разом з представниками закладу охорони здоров'я вживають заходів до відібрання дитини у батьків та тимчасово влаштовують її відповідно до чинного законодавства.

Відповідно до Наказу МВС України „Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України” від 19.12.2017 № 1044 основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є:

-профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

-ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення право-

порушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики;

- участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;

- життя заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;

- здійснення у межах компетенції досудового зслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

1. Конвенція ООН про права дитини. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/econom-iccrime/trafcking/projects/tres/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf.

3. Керівні принципи ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей - жертв та свідків злочинів. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.4020.0>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

6. Про затвердження Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 25.06.2020 № 488. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-20#Text>.

7. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>.

8. Алгоритм роботи працівників Національної поліції з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи щодо захисту дітей, які постраждали від насильства» для використання в роботі навчального полігону «Кризова кімната, дружба до дитини//Методичні рекомендації//Бахчев К.В., Кононець В.П., Павлова Н. В., Плетенець В.В., Рогальська В.А., Зімбаровська М.О., Гаркуша А.Г. Вид: Імпакт.Дніпро.- 2020. С. 135.

Лазарєва Яна Анатоліївна,
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції

Науковий керівник:

Рижкова Світлана Анатоліївна,
старший викладач кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ВЖИВАННЮ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

«Здорова нація - здорове суспільство» - є головним пріоритетом для будь – якої розвиненої демократичної держави. Проте, на жаль, на сьогодні, слід констатувати, що багато негативних чинників напряду впливають на зазначений процес. Проблема полягає у вживанні та розповсюдженні наркотичних засобів серед молоді.

Світовими лідерами за поширенням наркоманії є країни СНД, в тому числі й Україна. Тільки за офіційними даними Міністерства охорони здоров'я України кожен рік 10 тисяч молодих людей помирають від наркотиків. Наркозалежність стала для України загрозливим викликом нації й державі. На часі маємо захворювання, яке з окремих, рідкісних випадків перетворюється на епідемію. На практиці отримуємо тенденцію, що свідчить про подальше збільшення випадків захворювання на наркоманію, а також про їх значне «омолодження». Відтак, наркоманія стає реальною загрозою національній безпеці держави, оскільки вона перебуває у площині соціальної безпеки [1, с. 27].

Відповідно до цих умов профілактика та протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними у підлітковому середовищі стала важливим чинником консолідації всіх державних інституцій. Зазначена проблематика потребує зосередження всіх зусиль в тому числі й центральних, місцевих органів виконавчої влади, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій, налагодження тісного співробітництва з відповідними державними органами і громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, визначення основних напрямів державної політики у цій сфері.

За статистичними даними отриманими у результати міжнародного проекту «Європейське опитування учнівської молоді щодо вживання алкого-

лю та наркотичних речовин», приблизно 24% серед учнівської молоді, вже мали вагомий досвід у вживанні нелегальних наркотичних речовин. Серед найбільш вживаних наркотичних засобів та прекурсорів є марихуана та гашиш. Це підтвердили близько 12% учнів, які зізналися у вживанні марихуани та у спробах «спробувати вперше». Окрім цього, ще 3% респондентів зауважили, що мали досвід у вживанні тих наркотичних сумішей, які використовують під час куріння. Також слід зазначити, що першою спробою вживання наркотичних речовин відбувається у віці від 13 років, меншою ж вірогідністю є вживання наркотиків починаючи від 15 - ти років. Окрім того, зазначені результати свідчать про те, що вживання вищезазначених видів наркотичних речовин відбувається приблизно у такій віковій категорії учнів як 15 – 16 років. Варто зауважити, що факт вживання наркотиків значно зріс починаючи від 1995 року, а зниження почало відбуватися з 2007 року [2].

Аналіз статистичних даних надає змогу переконатись, що з кожним днем починають зростати випадки вживання наркотичних засобів серед неповнолітніх. Проте постає питання: яким чином підлітки стикаються із вживанням нелегальних речовин, які, по суті, нелегко придбати?

Відповідь на це питання можна також знайти у результатах вищезазначеного дослідження. Респонденти стверджують, що основними місцями, де вони можуть придбати марихуану, а також інші наркотичні засоби, виступають бари, молодіжні дискотеки. Далі, на другому місці, йдуть вуличні та паркові нелегальні установи, і, нарешті, третє місце посідають торгові відносини з незнайомими людьми або купівля – продаж в онлайн – режимі. Слід зазначити, що саме на сьогодні набуло значної популярності поширення наркотичних засобів та речовин між підлітків завдяки інтернет-ресурсам, до яких можна віднести анонімні переписки із чат-ботами щодо придбання наркотичних речовин у режимі он-лайн.

Важлива роль щодо профілактики та запобігання таких негативних випадків серед молоді в Україні у тому числі відводиться органам Національної поліції України, які в силу покладених державою повноважень протидіють зазначеним негативним явищам.

Позитивним досвідом протидії розповсюдженню наркотичних речовин в Інтернеті є запровадження МВС всеукраїнського чат-боту «Стоп-наркотик», який був розроблений спеціалістами Харківського національного університету внутрішніх справ. Варто зазначити, що даний метод виявився дієвим та ефективним. На початку роботи чат-бота було заблоковано понад 300 адрес «наркокрамниць», понад 15 тисяч користувачів познайомилися з чат-ботом. Частина користувачів регулярно допомагає блокувати наркоадреси [3].

В цій роботі окремо слід виділити підрозділ ювенальної превенції Національної поліції України. Відповідно до Наказу МВС України за № 1044, від 19.12.2017 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»[4], основними завдан-

нями якого, є дотримання профілактичних заходів у припинення правопорушень серед неповнолітніх, постійне проведення та затвердження превентивного обліку дітей, які потенційно можуть скоювати правопорушення різного типу та змісту, а також проведення з ними індивідуальних профілактичних заходів для запобігання новим правопорушенням даного характеру, тощо.

Отже, на підставі вищезазначеного, необхідно виокремити деякі фактори, які на нашу думку, сприятимуть ефективній роботі підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України в профілактиці поширення та зловживання наркотичними речовинами серед молоді:

- запровадження гарячої лінії підрозділів ювенальної превенції Національної поліції, де б працівники ювенальної превенції консультували молодь по всім питанням, які відносять до профілактики та запобігання адміністративних та кримінальних правопорушень серед молоді, залучати до цього процесу психологів;

- проведення тематичних зустрічей (обговорення питань юридичної відповідальності за зберігання, реалізацію наркотичних речовин, тощо) із учнівською молоддю;

- проведення профілактичних бесід з неповнолітніми особами, які вживають наркотики, на ранніх стадіях;

- для надійного самоконтролю та впевненості, що інформація буде доведена до неповнолітніх, потрібно активізувати взаємодію із ЗМІ саме на підґрунті висвітлення інформації про шкідливий вплив наркотичних речовин, адаптуючи інформацію до молодіжного рівня;

- створення тематичних відеороликів та відео лекцій з обговоренням вищезазначеної проблематики;

- розробити та впровадити разом з правозахисними організаціями пам'ятки, фільми, наочні плакати про шкідливий вплив вживання наркотичних речовин, адже вживання наркотичних речовин викликає звичку та залежність, що погіршує ситуацію із протидії цього негативного явища.

---

1. Лужецька Н.А. Механізми реалізації державної політики протидії та запобігання наркоманії.- Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – (281 – Публічне управління та адміністрування). – Одеський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України, Одеса, 2018.

2. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), Д.М. Павлова, Н.М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович; О.В. Флярковська. Київ: ТОВ «ОБ-НОВА КОМПАНІ», 2019. – 214 с.

3. Наказ Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», № 1044, від 19.12.2017, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення 21.09.2020).

4. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, пси-

хотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», 62/95-ВР, від 13.02.2020, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 21.09.2020).

5. Єдиний портал органів системи МВС України, стаття «Чат-бот «Стоп наркотик» допоміг заблокувати понад 300 наркокрамниць, боротьба з наркочумою триває, - Олександр Гогілашвілі». URL : https://mvs.gov.ua/ua/news/27449_CHat_bot_Stop_narkotik_dopomig_zablokuvati_ponad_300_narkokramnic_borotba_z_narkochumoyu_triva___Oleksandr_Gogilashvili.htm (дата звернення 21.09.2020).

Лахова Олена Вадимівна,
старший викладач кафедри
адміністративного і кримінального
права Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат юридичних наук

РОЗМЕЖУВАННЯ СПОСОБІВ НАСИЛЬСТВА В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Проблема насильства стала невідкладною проблемою сьогодення як гостре соціальне явище. Проблематика насильства ставить перед наукою завдання розгляду феномена насильницької поведінки як специфічного соціального явища, беручи до уваги необхідність використання принципів системного аналізу. Насильство - складне і багатогранне явище, яке пронизує, тією чи іншою мірою, усі сфери суспільного життя, що й обумовило незмінний науковий і громадський інтерес до тематики насильницьких відносин. Проте численність наукових підходів та динамічність громадської думки стосовно різноманітних аспектів насильства, а також значна утилітарність даного поняття призвели до ситуації, коли ми вже не можемо однозначно відповісти на запитання, які ж саме дії можна вважати насильством.

При дослідженні проблеми насильства особливої уваги набуває питання про співвідношення понять насильства і ненасильства. При цьому важливо – проаналізувати, чи є вони, ці поняття, діалектичною парою на зразок лівого і правого, чи являють собою різні стадії в розвитку того самого процесу. Йдеться про те, чи виражають ці поняття альтернативні способи дії, чи послідовно змінюють один одного.

Проблему насильства та агресії досліджували соціологи Р. Арон, К. Вільсон, Ш. Волін, Г.Г. Ковганіч, Г. Моргентан, Р. Нібур, Д. Стей.

Юридичним аспектам насильства щодо підлітків присвячені дослідження С.Ш. Ахмедової, Т.С. Барило, Ф.Ф. Бурчака, Б.С. Волкова, Г.А. Єгошина, Д.А. Керимова, І.С. Кона, В.І. Кривуші, Г.П. Краснюка, Ф.Н. Лопушанського, Е.Б. Мельникова, Г.М. Миньковського, О.В. Пристанської,

Ю.Є. Пудовочкіна, І.Н. Туктарової, Н. Шость.

Труднощі, пов'язані з визначенням насильства, вирішуються, якщо його помістити в простір волі і розглядати як один із різновидів владно-вольових стосунків між людьми. Кант у творі "К вечному миру" визначав силу як "здатність перебороти великі перешкоди. Та ж сила називається владою, якщо вона може перебороти опір того, що саме має силу". По-іншому владу в людських стосунках можна було б визначити як ухвалення рішення за іншого, поширення, посилення однієї волі за рахунок іншої. Насильство є одним із способів, що забезпечують панування, владу людини над людиною. Підстави, коли одна воля панує над іншою, підмінює її, приймає за неї рішення, можуть бути різними. За визначенням Канта існують три категорії насильства:

а) певна реальна перевага в стані волі: типовий випадок – патерналістська влада, влада батька;

б) попередній взаємний договір: типовий випадок – влада закону і законних правителів;

в) насильство: типовий випадок – влада окупанта, завойовника, насильника.

Проведений нами аналіз наукових джерел, що так чи інакше торкаються проблеми насильства, з одного боку, виявив неоднозначність у підходах до визначення і пояснення природи насильства, з іншого - дозволив виявити деякі специфічні ознаки явища, визнані більшістю наукових парадигм і доктрин.

Таким чином, насильство розглядається як різного роду примушення об'єкту насильства до вчинення або утримування від учинення певних дій. Відмінності ж, що містяться у тому чи іншому формулюванні залежать від типу енциклопедично - довідкового джерела, а також специфіки аудиторії, на яку воно орієнтоване.

Розглядаючи насильство в освітній сфері як певним чином здійснювану взаємодію можна виділити, принаймні, такі типи соціальних інтеракцій:

1. Фізичні насильницькі дії можуть бути вчинені не лише за допомогою нанесення ударів, але також шляхом розсічення, защемлення частин тіла потерпілого, впливу вогнеміт. ін.

Для встановлення вичерпного переліку усіх можливих насильницьких дій необхідно розглянути кожен категорію таких дій окремо: удар, побої, фізичні насильницькі дії. Законодавець не дає визначення удару, побоїв та інших насильницьких дій, що викликає неоднозначне їх трактування в науковій і навчальній літературі. Ударом, на думку М. Й. Коржанського, називають одноразовий, раптовий і потужний фізичний вплив на тіло людини будь-яким твердим предметом, що спричиняє фізичний біль. Біль, який відчуває потерпілий, треба розглядати із позиції суб'єктивного сприйняття потерпілим. Для придушення волі, подолання опорухворої людини, старезного, дитини тощо, як правило, буває достатнім нанесення навіть одного удару.

Побої – це багаторазові удари, що наносяться потерпілому. В юридичній літературі способами заподіяння побоїв називаються нанесення ударів твердим тупим предметом, кулаками. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень показує, що побої заподіюються й іншими частинами тіла, тобто ногою, ліктем, головою. Можливе застосування не тільки твердих тупих предметів, але і колючо-ріжучих, таких, що рубають, тобто різноманітних матеріальних предметів, якими можна заподіяти фізичний біль потерпілому.

2. Психічні насильницькі дії. Проте, заподіяння мучень і страждань (психологічне насильство), можливо і шляхом бездіяльності.

Вчинення «неявного» (або «неочевидного» - такого, що не рефлексується суб'єктом) насильницького діяння припускає розгляд видів насильства, що не мають мети заподіяти шкоду – так зване «педагогічне насильство», що розгортається в системі відносин, пов'язаних із вихованням та освітою, і де засобами виховання виступає заохочення та покарання. Таке насильство адаптивне, оскільки його застосування поряд із заохоченням обумовлено закономірностями психіки людини, такими як закон контрасту (при проходженні амбівалентних переживань одне за одним відбувається їх посилення), і закон звикання та притуплення мономодальних почуттів або переживань (мономодальні переживання, які приходять один за одним, виникають все легше, але протікають все слабше); «соціалізаційне насильство», що виявляється у застосуванні все тих же засобів, тільки тепер уже «соціалізуючих» - заохочення та покарання. Якщо людина не вписується в соціальний простір, її очікують низький соціальний статус, життя за межею бідності або ж «соціальне виключення». Соціалізаційне насильство може бути або агресивним (соціальне виключення, навмисне ігнорування з боку інших членів сім'ї і т.п.), або неагресивним (форми і методи ресоціалізації, наприклад, поміщення неповнолітнього до спеціальної установи з обмеженням свободи його пересування і дій), або індиферентним, коли сім'я не докладает зусиль для надання комусь із її членів допомоги у виборі шляху, котрий забезпечує задоволення потреби в самореалізації, а лише реагує на помилки людини; «інформаційне насильство», метою якого є просвітництво, знайомство з позитивними і негативними сторонами життя. Наприклад, методи, якими реалізується бажання батька прищепити синові відповідну реакцію у випадку агресії з боку ровесників. Насильство тут має чисто суб'єктивний зміст, тому що навіть коли подається позитивна інформація, що змушує, проте, змінювати свій світогляд, своє ставлення до життя, свої ціннісні орієнтації, стереотипи мислення, людина може сприйняти тиск такої інформації як психологічне насильство. А оскільки психіка прямо пов'язана з фізичною оболонкою, то такий психологічний тиск може викликати неузгодженість функцій організму, тобто заподіяти фізичну шкоду організму. Проте насильство може в даному випадку сприяти підвищенню рівня резистентності зовнішньому тиску й адаптивності до жорстких умов життя. Отже, можна говорити про те, що таке насильство найчастіше супроводжує досягнення благої мети, і

пов'язується це в першу чергу з розвитком раціонального мислення. Розгляд насильства у таких площинах розкриває останнє як дуже тонку субстанцію, що, незважаючи на часто грубість своїх форм, може змінювати свою модальність у залежності від властивостей навколишнього середовища, а також особливостей суб'єктів взаємодії.

Окремі науковці звертають особливу увагу на те, що побої та інші насильницькі дії чи бездіяльність, які завдають фізичного чи психічного болю, – різні поняття. Вони чітко відрізняються один від одного, перш за все, за способом заподіяння фізичного болю та психічних страждань. Побої, як неодноразово зазначалося вище, полягають лише в нанесенні ударів. Що ж стосується інших насильницьких дій, що заподіюють фізичний біль, то вони являють собою найрізноманітніші дії: дряпання, виривання волосся, здавлення частин тіла потерпілого і т.п.

Логвиненко Борис Олексійович,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДИТИНА, ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОПОРУШЕННЯ У КАНОНІЧНОМУ ПРАВІ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Особливості відповідальності суб'єкта вчинення протиправних діянь, залежно від його віку, є надбанням останнього століття. Поряд із цим, законодавство зарубіжних держав має істотні відмінності щодо віку настання юридичної відповідальності, або обсягу санкцій, що можуть бути накладені на особу, яка не може вважатися дорослою. Примітно, що віковий критерій настання відповідальності для суб'єкта за протиправні діяння істотно відрізняється у багатьох державах і сьогодні. Водночас, у представленому дослідженні увагу буде приділено дитині, як суб'єкту відповідальності за вчинення проступків за канонічним правом.

Нагадаємо, що головним кодифікованим джерелом канонічного права варто вважати Кодекс канонічного права (Codex Juris Canonici – CJC/1983), який було прийнято 25.01.1983 завдяки активній діяльності папи Святого Івана Павла II (1978–2005). Вказаний Кодекс готувався впродовж 20 років і став результатом опрацювання трьох різних збірників норми юридично важливих вказівок: а) CJC/1917 (Codex Juris Canonici від 27.05.1917); б) документи II Ватиканського собору (1962 – 1965 роки); в) післясоборне законодавство [1, с. 39].

За структурою, СІС/1983 поділено на 7 Книг, що охоплюють частини, розділи, титули, глави, статті та канони. Книгами, об'єднаними Кодексом виступають: Книга 1 «Загальні норми»; Книга 2 «Народ Божий»; Книга 3 «Вчительське служіння Церкви»; Книга 4 «Святительське служіння Церкви»; Книга 5 «Власність Церкви»; Книга 6 «Санкції у Церкві»; Книга 7 «Процеси» [2, с.6-27].

Слід погодитись із думкою Я.С. Баранько, що у секулярному суспільстві норми канонічного права діють всередині конфесій. Водночас правовим підґрунтям виступає, насамперед, римське право, що було прийняте християнськими державами [3, с.7].

Крім того, як зазначає С.В. Місевич, правова культура, правосвідомість та інші елементи правової системи визначаються далеко не тільки існуючою в державі системою права, а (у досить значній мірі) і традиціями, звичаями, моральними та релігійними нормами. Враховуючи особливий вплив релігії на суспільну свідомість, елементи канонічно-правового врегулювання (зокрема у сферах, що колись врегульовувались через делеговане Церкві законодавство) присутні у практично всіх правових системах країн поширення християнства у вигляді рудиментів, правових звичаїв, юридичних презумпцій, елементів правової свідомості чи культури, тощо [4 с.26]. Таким чином, результати представленого дослідження можуть мати значення і для удосконалення інституту юридичної відповідальності в Україні.

Отже, відповідно до кан. 97 СІС/1983, особа, якій виповнилося 18 років вважається повнолітньою; не досягнувши цього віку – неповнолітньою. Неповнолітня особа, віком до 7 років вважається дитиною, і вважається нездатною відповідати за власні вчинки; по досягненню 7 років, вважається, що особа є здатною до розумного судження [2, с. 73].

Водночас, у застосунку до караючих санкцій, віковий бар'єр суб'єкта вчинення протиправних дій є дещо іншим. Так, за кан. 1323, ніякому покаранню не підлягає той, хто порушив закон, або припис не досягнувши 16 річного віку [2, с.485].

Цікаво, що вік особи також виступає пом'якшуючою обставиною. Так, за кан. 1324 особа, яка вчинила правопорушення не звільняється від покарання, однак покарання, встановлене законом чи приписом, повинно бути пом'якшене чи замінене каяттям, якщо правопорушення було вчинене [2, с. 487].

Виникає логічне питання про те, які санкції передбачені канонічним правом. Загальні положення про покарання за правопорушення розміщені у кан. 1311-1312 Кодексу. Так, згідно з кан. 1311, церква наділена природженим і властивим їй правом накладати караючі санкції на вірних Христу, які вчинили правопорушення. У свою чергу, караючими санкціями в Церкві визначені наступні: 1) лікуючі покарання, або цензури (кан. 1331–1333); 2) спокутуючі покарання (кан. 1336). Законом можуть бути встановлені також інші спокутуючі покарання, що позбавляють вірного Христу якогось

небудь духовного чи матеріального блага та такі, що відповідають надприродній меті Церкви. Крім того, застосовуються профілактичні покарання і каяття. Перші, переважно для запобігання правопорушенням, а другі – більшою частиною для того, щоб замінити собою покарання чи посилити його [2, с.483].

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок про те, що канонічне право включає багато правових інститутів, знайомих за традиційними галузями права. З іншого боку, такі процедури, як альтернатива покарання, досі не представлені у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) і тут традиційні правові галузі дещо «програють».

Крім того, у канонічному праві за вчинення правопорушення дитина (неповнолітня особа) несе відповідальність, починаючи з 16 річного віку, тоді як фізична особа загалом вважається спроможною до розумного судження починаючи з 7 років.

Отже, можна із впевненістю вести мову про те, що у канонічному праві Римо-Католицької Церкви приділено належну увагу особливостям відповідальності неповнолітніх осіб за вчинення правопорушень. При цьому, можна провести певні паралелі із адміністративною відповідальністю, яка також настає з 16 річного віку, а для суб'єкта, що не досяг повноліття (18 років) можуть бути застосовані передбачені статтею 24-1 КУпАП заходи впливу [5].

---

1. Релігієзнавство: конспект лекцій за темою «Канонічне право православних і католицької церков». Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»: укладач І.П. Мозговий. Суми. 2013. 60 с.

2. Кодекс канонического права. Москва: Институт философии, теологии и истории святого Фомы. 2007. 624 с.

3. Баранько Я.С. Канонічне право: історія та методологія дослідження. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. 2012. № 109. С. 5-8.

4. Місевич С.В. Місце канонічного права в системі правових явищ. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. 2013. № 660. С. 20-27.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.

Мамедова Ельміра Алгаламівна,
ад'юнкт Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Блінова Ганна Олександрівна,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,
доктор юридичних наук, доцент

СТАНДАРТИ ТА КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХУ США. ПРАВИЛО МІРАНДИ ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Сприйнятливість неповнолітніх до навіювання в поєднанні з притаманною їм наївністю і незрілим розумовим процесом викликають серйозні сумніви в їх здатності зрозуміти і реалізувати своє право проти самозвинувачення. Більш того, вони надзвичайно уразливі для надмірного залучення до злочинів або, що ще більш прикро для всіх причетних до цього, визнання в злочинах, яких вони навіть не робили. Для захисту прав та інтересів неповнолітніх США прийняло ряд гарантій. У цих гарантіях пропонується, наприклад, що суди, які в даний час використовують сукупність перевірок обставин для визначення того, чи є визнання неповнолітнього добровільним, адже молодь десятиліттями стикалася з тактикою примусових допитів в поліції.

У США поліція може вільно підходити до дітей і питати їх про те, чи були вони причетні до злочину, але точно так само, як дорослого не може бути примушений відповідати на питання поліції на допиті, дитина не зобов'язана відповідати. Дитина може відмовитися відповідати на питання і попросити бути присутнім адвоката або одного з батьків. Батько або адвокат також можуть відмовити дитині в дозволі на питання. Якщо поліція, включаючи вуличних поліцейських, шкільних поліцейських, починає допит дитини, і дитина просить зателефонувати батькові або запросити одного з батьків, поліція повинна зупинитися і дозволити дитині зробити це. Але від поліції не потрібно зв'язуватися з батьками або отримувати дозвіл батьків, перш ніж піти до дитини і допитати його.

Якщо дитина дійсно арештована, затримана або взята під варту або якщо поліція зробить щось, що змусить розумної людини відчувати, що він знаходиться під вартою або не має права покинути його, допит в такій ситуації вважається «допитом в умовах утримання під вартою». Будь-які заяви, зроблені дитиною під час допиту, будуть припустимі лише в тому випадку, якщо дитині спочатку повідомили про його «права Міранди» або зробили його «попередження Міранди». Всім відома культова фраза «ти маєш право зберігати мовчання». Зазвичай це перше, що поліція США повідомляє кому-

небудь при взятті під варту, і це становить одне з кількох прав, зазвичай відомих як «права Міранди», якими люди володіють, коли вони знаходяться під вартою. Те ж саме і з допитом неповнолітніх поліцією, але з додатковими заходами безпеки і вимогами до попереджень Міранди.

Приклад з практики поліцейського США. Заступник шерифа виявляє розбите скло і мокрі графіті банд на будівлі. У кварталі від нього він зустрічає підлітків Джека і Боббі, які несуть великі рюкзаки та одягнені в кольори банди. Офіцер підозрює, що Джек і Боббі можуть бути винні в порушенні Кримінального кодексу Каліфорнії про вандалізм. Він зупиняється і запитує, що вони роблять. Офіцеру не потрібно попереджати про «права Міранди» хлопчикам, тому що вони можуть піти. Але припустимо, що на основі їх відповідей офіцер вирішує заарештувати Джек і Боббі і помістити їх у тимчасове ув'язнення в зал для неповнолітніх. Як тільки поліцейський поміщає хлопчиків під арешт, він повинен прочитати їм їх права Міранди - навіть якщо він ніколи не поставить їм більше питань.

Як і в випадку з дорослим, якщо поліція заарештує дитину і допитає її, чи не зачитавши їй попередження Міранди, ніщо зі сказаного дитиною не буде прийнято судом як доказ. Поліція може використовувати цю інформацію, щоб допомогти в розслідуванні справи - наприклад, поговорити з іншою людиною, яка, як повідомляє дитина, була причетна, - але визнання не може бути використано для переслідування дитини. Поліція може задавати будь-які питання, але дитина може зберігати мовчання або відповідати на одні питання, але не на інші.

У США було розроблено навчальну програму в класі «Введення в методи допиту неповнолітніх» [1]. Було проведено успішне навчання для більш ніж 2100 фахівців правоохоронних органів, що представляють 38 штатів США і три країни. На даний момент ця програма більше не фінансується з федерального бюджету, але робить навчальну програму доступною для фахівців правоохоронних органів і прокуратури. Також була запущена серія онлайн-тренінгів з методів допиту неповнолітніх, яка включає в себе чотири вступних курси. Ці тренінги призначені для співробітників правоохоронних органів, які проводять співбесіди і / або допити молоді. Методи, обговорювані на курсах, орієнтовані на неповнолітніх підозрюваних і свідків у віці від 10 до 17 років і не охоплюють судово-медичні допити дітей. Водночас потрібно не забувати про захист про наболіле, а саме захист персональних даних дітей, де також потрібно створювати передумови для вдосконалення нормативно-правових актів [3].

Сфера проведення допитів неповнолітніх зазнала безпрецедентних змін за останнє десятиліття, оскільки численні дослідження показали, що неповнолітні особливо схильні давати неправдиву інформацію - і навіть давати неправдиві визнання - коли їх допитують правоохоронні органи. Однак досягти позитивного результату під час допиту неповнолітніх можливо лише при комплексній підготовці до цієї слідчої дії, а також при врахуванні тактичних

рекомендацій та процесуальних обов'язків правоохоронних органів.

1. Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються справляння правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985 р. URL:Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_211.

2. Павлюк Н.В. Проблеми підготовки до допиту неповнолітніх. Проблеми законності. 2008. № 93. С. 175–178.

3. Блінова Г. О. Державний контроль за дотриманням законодавства про захист персональних даних. Право і суспільство. 2014. № 6.1. С. 68-74. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.

Мармута Олександра,
слухач магістратури МП-ПД-921

Даценко Дмитро,
слухач магістратури МП-ПД-921

Кононець Віта Петрівна,
доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДИТИНА – УЧАСНИК ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Провадження у справах про адміністративні правопорушення – це нормативно врегульована діяльність Національної поліції, інших уповноважених законом суб'єктів по реагуванню на адміністративний проступок шляхом застосування адміністративної відповідальності, а також попередження протиправної поведінки.

Загальним суб'єктом адміністративної відповідальності є фізична особа, яка досягла віку 16 років.

Існують певні особливості адміністративної відповідальності двох груп суб'єктів: неповнолітніх осіб (тобто осіб віком від 16 до 18 років) та на військово-вслужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів.

Розглянемо особливості відповідальності осіб віком від 16 до 18, які полягають у тому що дільничний офіцер поліції не має права накладати адміністративні стягнення на таких осіб. Справи щодо адміністративних правопорушень, які вчинені неповнолітніми розглядаються виключно судом (стаття 221 КУпАП).

За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці

від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані *заходи впливу* відповідно до статті 24-1 КУпАП:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Такі заходи впливу застосовуються виключно судом. У тому разі, коли вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних правопорушень, передбачених статтями 44, 51, 121-127, 130, 139, частиною другою статті 156, статтями 173, 174, 185, 190-195 КУпАП, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

Наприклад, дільничний офіцер поліції зупинив двох осіб, які вчинили адміністративні правопорушення за які накладати стягнення має право сам поліцейський. Одному правопорушнику 17 років, а іншому – 19. Щодо першого порушника (17 років) дільничний офіцер поліції зможе лише скласти протокол за порушення і направити його до суду. Щодо другого порушника (19 років) дільничний офіцер поліції має право винести постанову про накладення адміністративного стягнення і притягнення до адміністративної відповідальності.

У разі затримання неповнолітнього, поліцейські обов'язково повідомляють його батьків або осіб, які їх замінюють. У протоколі про адміністративне затримання зазначається час, дата повідомлення, кого повідомлено і в який спосіб. За неможливості поінформувати родичів та в разі відмови затриманої особи надати інформацію для їх повідомлення про це робиться відповідний запис затриманої особи та посадової особи, яка склала протокол про адміністративне затримання, із зазначенням поважних причин.

Учасниками провадження є також *законні представники та представники*, статус яких визначається статтею 270 КУпАП. Відповідно до закону, інтереси особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, і потерпілого, які є неповнолітніми або особами, що через свої фізичні або психічні вади не можуть самі здійснювати свої права у справах про адміністративні правопорушення, мають право представляти їх законні представники: батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники.

Законні представники та представники мають право: знайомитися з матеріалами справи; заявляти клопотання; від імені особи, інтереси якої вони представляють, приносити скарги на рішення органу (посадової особи), який розглядає справу.

Вчинення адміністративного правопорушення неповнолітньою особою вважається пом'якшуючою обставиною під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, а втягнення неповнолітнього в правопо-

рушення – обтяжуючою обставиною для повнолітнього правопорушника.

Таким чином, головними проблемами, які виникають в Україні при здійсненні захисту прав та інтересів дітей, відсутність регламентованої державної політики у сфері захисту прав дитини, оскільки законодавство має більш декларативний, ніж практичний характер.

В Україні ще не напрацьовано чіткого механізму забезпечення реалізації та контролю за виконанням норм законодавства, що стосуються захисту прав дитини.

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/econom-iccrime/trafcking/projects/tres/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf

3. Про затвердження Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 25.06.2020 № 488. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-20#Text>

4. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>

5. Алгоритм роботи працівників Національної поліції з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи щодо захисту дітей, які постраждали від насильства» для використання в роботі навчального полігону «Кризова кімната, дружба до дитини//Методичні рекомендації//Бахчев К.В., Кононець В.П., Павлова Н. В., Плетенець В.В., Рогальська В.А., Зімбаровська М.О., Гаркуша А.Г. Вид: Імпракт. Дніпро.- 2020. С.135

Мельник Оксана,

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Попович Мирослав,

здобувач Національної академії
внутрішніх справ

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Актуальною та складною проблемою в Україні є девальвація людських цінностей, що тягне за собою стрімке зростання рівня загальної злочинності. На фоні такого сплеску очевидним стає факт росту злочинності як що-

до неповнолітніх, так і неповнолітніми.

«На сьогодні в Україні проживає 7,6 млн. дітей (майже 18% від загальної кількості населення). За статистикою, щороку від 1 до 3 млн. дітей в Україні стають жертвами або свідками насильства, прояви якого можуть бути різними - фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство тощо», – зазначила радник Міністра внутрішніх справ України [1].

Проведеним опитуванням представників органів досудового розслідування, проаналізованим нормативно-правовим актам та науковим працям українських і зарубіжних вчених ми дійшли до висновку, що проблема насильства над дітьми не може бути вирішена шляхом внесення змін локального характеру лише в кримінальне процесуальне законодавство, оскільки сама діяльність в сфері протидії розповсюдженню такої асоціальної поведінки завжди носитиме *інтегральний характер*, про що ми вказували неодноразово [2, с. 84].

Так, кардинальною рушійною силою в Україні в сфері захисту прав дітей згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 357 стала Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя, що створена як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України з метою запровадження міжінституційної платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку правосуддя щодо неповнолітніх, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини [3].

На постійні основі до складу вищевказаного органу входить, зокрема, Національна поліція України, Міністерство внутрішніх справ України, а також за згодою беруть участь: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, представники Офісу Генерального прокурора України, міжнародних організацій та громадських об'єднань.

Як бачимо, сьогодні всі інституції та правоохоронні органи нерозривно пов'язані високою спільною метою у протидії дитячого насильства та захисті прав дітей, оскільки лише така координація зможе зумовити співпрацю для якісного та ефективного подолання даної проблеми, її викорінення. Таким чином, на найвищому державному рівні створюється «ударний показник» синергетичного походження.

«Синергія - це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді простої їхньої суми» [4].

Синергетичний підхід під час вирішення кримінальних процесуальних проблем досягається шляхом «впливу» зовнішніх факторів не лише на кримінальну процесуальну діяльність, а й на ситуацію, що породжує самі кримінальні правовідносини. В цьому аспекті основні зусилля всіх об'єднаних в єдине ціле організацій повинно приділятися превенції, що має привалювати над розслідуванням кримінальних правопорушень.

Відповідно до тлумачного словника термін «превенція» означає «систему заходів, спрямовану на запобігання, попередження чого-небудь (наприклад, злочинів)» [4].

У зв'язку з цим, посиленої уваги потребують кримінальні правовідносини, що виникають та розвиваються останнім часом у зв'язку з Covid-19. Через постійне перебування неповнолітніх за комп'ютерами, неодмінно росте рівень протиправних дій щодо дітей або за їх участю. Найбільш вразливою групою дітей, що стають жертвами «чорних» користувачів соціальних мереж є малолітні віком з 7 до 14 років. Вирішенням однієї з глобальних проблем в Україні та викликом для всього суспільства може бути криміналізація не лише розповсюдження, а й перегляду та зберігання відео матеріалу щодо дитячої порнографії. На наше переконання, якщо перегляд та зберігання для особи стає звичною справою, то в майбутньому така звичка неодмінно переростає в своє «норму» для цієї конкретної людини, що викликає асоціальну поведінку.

«Асоціальна поведінка – сукупність людських дій та вчинків, що суперечать існуючим у даному соціумі культурним нормам, соціальним правилам та обов'язкам. Асоціальність зумовлена ігноруванням людського досвіду та звичаїв, призводить до порушення взаємин з навколишніми» [4].

В такому випадку асоціальна поведінка особи, що «унормувала» для себе системний перегляд відповідних матеріалів за участю дитини неодмінно буде мати наслідком спробу здійснити сексуальне насильство над дитиною безпосередньо, вийшовши далеко за межі соціальних мереж.

В той же час, варто розуміти необхідність створення на державному рівні центрів з надання допомоги свідкам/потерпілим дітям, контактні телефони яких могли б бути занотовані, наприклад, в шкільних щоденниках. Це, звісно, деякою мірою виходить за межі кримінального процесу, але саме такі прості формули можуть бути дієвим інструментом, зокрема, протидії будь-якому насильству щодо дітей.

Крім цього, державою мають бути створені умови підтримки дітей, які демонструють віктимну поведінку, провокуючи злочинців до протиправних дій. Водночас, в Конвенції про права дитини чітко зазначено, що саме «батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування» [5].

У свою чергу, «віктимність (від лат. *victima* — жертва) - схильність стати жертвою злочину. У сучасній віктимології термін майже не використовується, а припущення, що вчинення злочину може залежати від поведінки жертви, піддається гострій критиці як звинувачення жертви»[4].

Таким чином, з урахуванням високого темпу росту злочинності проти дітей вихованням дитини варто приділяти увагу не лише батькам, а й шкільним психологам та іншим галузевим спеціалістам, оскільки, як відомо, «чужих дітей не буває».

Грунтуючись на базовій вимозі профілактики віктимної поведінки дітей, інформативній допомозі в складних життєвих ситуаціях, регулярній оцінці загроз вчинення злочинності щодо дітей, - у кримінальному процесі варто розглянути пропозицію під час допиту неповнолітнього залучення до участі виключно психолога. Натомість як чинний КПК містить норму, що дозволяє зробити вибір, оскільки слідчому (дознавачу) пропонується обрати між педагогом або психологом. Так, «допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідністю - лікаря» [6, с.338].

На наше переконання, допит неповнолітнього є крайнім заходом, специфічною слідчою (розшуковою) дією, що має бути проведена бездоганно із урахуванням специфіки нестійкої дитячої психіки. Але на практиці часто трапляються непоодинокі випадки, коли до допиту залучається педагог з найближчої школи (часто в шкільних закладах психологи відсутні). В цьому випадку про ефективність проведення допиту дитини не йдеться, а спрощується все задля формальності. В той же час, питання вибору/залучення учасників, які є обов'язковими під час допиту дитини, є вкрай важливим. Психолог (а не педагог), який може бути присутнім під час допиту, може надати цінні поради чи окремо після допиту дитини допитаний в якості свідка. Водночас, варто визнати, що Україна стоїть на шляху створення дієвих механізмів захисту прав дітей, отже, потребує вирішення, зокрема, питання навчання психологів зі спеціалізацією для потреб кримінального провадження за участю дітей, а в подальшому – створення єдиного реєстру таких психологів.

Підсумовуючи зазначене, варто підкреслити високе аксіологічне значення одночасних розробок вчених різних галузей та спеціальностей щодо механізмів захисту прав дітей, оскільки саме такий синергетичний підхід зможе сприяти ефективному вирішенню найгостріших проблем суспільства.

---

1. Щороку від 1 до 3 млн. дітей в Україні страждають від насильства // https://mvs.gov.ua/ua/news/21188_Tetyana_Kovalchuk_SHCHoroku_vid_1_do_3 mln_ditey_v_Ukraini_strazhdayut_vid_nasilstva.htm.

2. Попович М.В. Дитиноцентризм в кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання вдосконалення національного законодавства». – Маріуполь, 14 травня 2020 року. С.82-86.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 357 Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2017-%D0%BF#Text>.

4. Тлумачний словник // Режим доступу: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%CF%D0%C5%C2%C5%CD%D6%B2%DF>.

5. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики КСУ, ВСУ, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.: науково-практичний посібник/ за заг.ред. А.В.Столітнього. –К.: Норма права, 2020. – 1504с.

Миرونюк Роман Вікторович,
професор кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичного наук, професор

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ВПЛИВУ ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Слід визнати, що як офіційна статистика так і реалії буденного життя свідчать про високий рівень деліктності серед неповнолітніх (стан вчинення ними адміністративних правопорушень), що викликано не досить високим рівнем культурного виховання молоді в окремих сім'ях, низьким рівнем матеріального їх забезпечення та як наслідок неможливості отримати належний рівень освіти та поваги до оточуючих та довкілля.

Серед найбільш поширених адміністративних правопорушень, які вчиняються неповнолітніми є порушення публічного порядку – куріння у невстановлених місцях, розпиття спиртних напоїв в публічному місці та поява в них в стані сп'яніння, вживання (а значить зберігання) наркотичних засобів та поява в публічних місцях в стані наркотичного сп'яніння, нецензурна лайка в публічному місці (дрібне хуліганство), порушення тиші в публічних місцях, а також дуже поширеними є порушення правил безпеки дорожнього руху як в якості пішоходів так і у випадку керування транспортними засобами без наявності посвідчення на право керування та порушення при цьому правил безпеки дорожнього руху[1].

Згідно зі ст. 13 КУпАП України до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються відповідні заходи впливу, передбачені ст. 24 КУпАП, а саме: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [2]. Практика застосування даних заходів посвідчує їх низьку ефективність та продуктивність з огляду на характер сучасного суспільства і відсутність реальних важелів впливу на поведінку особи через загальний осуд, моральний вплив тощо. Крім того, такі заходи впливу як догана (сувора догана) за своєю природою більш характерні для дисциплінарної відповідальності, і відтак мали би бути замінені. Слід зауважити також, що заходи впливу повинні бути не тільки мірою покарання, а й виконувати виховну функцію, розвивати у підлітків позитивне ставлення до праці, суспільства.

Заходи впливу можуть бути застосовані до неповнолітніх, які скоїли адміністративний проступок, у віці 16-18 років, якщо орган адміністративної юрисдикції дійде висновку, що виправлення правопорушника можливе без застосування до нього суворішого адміністративного стягнення. У сукупності ці заходи утворюють систему, що складена з урахуванням збільшення тяжкості примусових заходів - від менш суворих до суворіших. Однак у разі вчинення особами віком 16-18 років деяких із цілого ряду окремо визначених адміністративних правопорушень вони підлягають адміністративній відповідальності вже на загальних підставах.

Застосування заходів адміністративного стягнення до неповнолітніх, звичайно, справляє більш істотний вплив на правопорушників. Однак при цьому закон робить ряд застережень, пов'язаних з віком та незначним життєвим досвідом таких осіб, а також обмеженими можливостями до відбуття окремих видів стягнень (наприклад, штрафу).

Нижче звернемо увагу на доцільність існування та ефективність застосування заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх осіб за вчинення ними адміністративних правопорушень.

Зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого – найменш суворий захід адміністративного впливу, що застосовується до неповнолітніх, які вчинили адміністративне правопорушення, якщо орган адміністративної юрисдикції дійде висновку, що цей вид відповідальності буде достатнім для неповнолітнього, враховуючи щире каяття особи. Таке вибачення повинно бути зроблено в усній чиписьмовій формі та мати публічний характер, наприклад, у залі суду, на місті роботи чи навчання неповнолітнього. Цей вид відповідальності покликаний вплинути на моральність неповнолітнього через публічне визнання протиправності поведінки щодо потерпілого. Даний засіб впливу, безумовно, є гуманним, оскільки ґрунтується на моральних засадах суспільства та враховує особисті морально-вольові якості неповнолітнього. В той же час слід визнати низьку ефективність даного засобу впливу з урахуванням мети виключення або мінімізації протиправної поведінки особи в майбутньому, оскільки він носить формальний характер – особа, щоб уникнути суворішого покарання, визнає свою вину вибачається без щирого каяття за вчинення, але в більшості це словесний формалізм, який не потребує від неповнолітнього особливих зусиль, тому досягнення поставленої мети – виховання особи, на жаль, викликає сумніви.

Попередження є одним із видів відповідальності, що застосовується до неповнолітнього заневиконання ним встановлених правил поведінки і скоєння правопорушень, що полягає в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного від імені держави осудження неповнолітнього правопорушника і його поведінки, яка виявилась у скоєнні адміністративного проступку, що не становить значної суспільної шкідливості. Для ефективного впливу та відсутності можливості зловживання юрисдикційним органом

своїми повноваженнями доцільно встановити, що попередження може застосовуватись як захід впливу до неповнолітньої особи, яка вперше вчинила протиправне діяння з низьким рівнем суспільної шкідливості, наближеним до порушень норм моралі. Такий захід не можливо застосовувати коли санкція статті не передбачає застосування попередження як адміністративного альтернативного стягнення.

Як один з видів відповідальності законодавцем передбачено застосування донеповнолітнього *догани або суворої догани*, що, на нашу думку, є малоефективним засобом впливу на правопорушника тим більше не передбачає процедуру його процесуального оформлення і не є заходом морального, психологічного чи матеріального впливу на порушника, тим більше неефективність цього заходу була доведена практикою його застосування як заходу впливу за порушення трудового законодавства.

Таким захід як передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють є взагалі абсурдним, адже батьки та особи, що їх замінюють (наприклад, опікуни) в нормальному суспільстві мають як моральний так і законодавчий обов'язок здійснювати нагляд (піклування) за неповнолітніми особами. Так, стаття 150 Сімейного кодексу України «Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини» передбачає, що батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини[3]. Передання неповнолітнього під нагляд педагогічному чи трудовому колективу це взагалі захід який має кримінально-правову природу і визначений як один із заходів виховного характеру, який у відповідності до ст. 105 Кримінального Кодексу України може бути застосовано до неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості при звільненні його від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання[05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 25.09.2020) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131). Передача неповнолітньої особи окремим громадянам на їх прохання, є взагалі порушенням прав неповнолітньої особи, і має передбачати кримінальну відповідальність суб'єктів, які її здійснюють та ще за відсутності згоди на те неповнолітньої особи.

Спроба змінити рудиментну (застарілу) систему заходів впливу до неповнолітньої особи за вчинення нею правопорушення здійснювалась неодноразово багатьма дослідниками. Окремі з них є досить ефективними та потребують підтримки законодавця, зокрема О. Л. Чернецький пропонує встановити такі заходи впливу, які слід застосовувати до неповнолітніх: 1) оприлюднення інформації щодо вчинення адміністративного проступку неповнолітнім, що є формою зовнішнього осуду протиправної діяльності неповнолітнього; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, що полягатиме у забороні відвідування певних місць, використання певних форм дозвілля, в тому числі пов'язаних з управ-

лінням механічним транспортним засобом, обмеження перебування поза місцемпроживання протягом певного часу доби, виїзду в інші місцевості без дозволу спеціалізованогодержавного органу, обов'язок з'являтися для реєстрації; 3) зобов'язання відвідувати навчальніпрограми правоохоронного спрямування із встановленням днів, тривалості та часу початку тазакінчення занять, а також установ; 4) громадські роботи, що полягають у виконанніпра-вопорушником у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт [5, с.443].

Сподіваємось, що дані заходи будуть більш ефективними та продуктивними з огляду на стан морального та культурного виховання неповнолітніх та стан інтенсифікації суспільних відносин в яких вони є домінуючими суб'єктами, та знайдуть підтримку у законотворців.

1. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електроннийресурс].URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України* офіційне видання від 31.05.2002. № 21. Ст. 135.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131.

5. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 439-444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_67.

Молчанов Ростислав Юрійович,
доцент кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДИТИНА, ЯК ПОТЕРПІЛА ВІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ОСОБА ЗА НОРМАМИ КУПАП

Європейська інтеграція України вимагає багатовекторних змін на різних рівнях впровадження реформаторських процесів. Звичайно, будь-які організаційні зміни потребують першопочаткового втілення у нормативно-правових актах. Так, на нормативному рівні вітчизняне законодавство багато у чому потребує «модернізації» та адаптації, відповідно до стандартів, що діють у Європейському Союзі. Це стосується покращення захисту прав і сво-

бод людини, оптимізації діяльності органів публічної адміністрації, створення більш прозорих процедур надання адміністративних послуг, створення більш дієвих механізмів соціальної підтримки тощо.

Важливою складовою зазначених змін є приведення у відповідність до вимог сьогодення адміністративно-деліктного законодавства України, передусім, визначального кодифікованого акту – Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1]. Не буде перебільшенням твердження про те, що КУпАП сьогодні є «морально застарілим», хоча тривалий період існування останнього свідчить також і про високий рівень законодавчої техніки та гнучкість норм щодо їхньої адаптації до застосування у нових умовах.

В цьому аспекті Б.О. Логвиненко відмічає, що окремі недоліки і прогалини у чинному адміністративному законодавстві, зокрема, КУпАП, усуваються в той самий час, коли не вистачає проведення комплексного його оновлення [2, с.48]. Погоджуючись із наведеною тезою, зауважимо, що удосконалення окремих положень законодавчого акту також є слушним, адже поступове впровадження змін і доповнень дозволяє оцінити дієвість новоприйнятих норм, своєчасно вносячи корективи. Втім, багато законодавчих прогалин «лежить на поверхні» і їхнє усунення не потребує значних витрат, про що і буде йти мова нижче.

Серед існуючих у КУпАП питань, найбільш вагомими слід вважати проблемизабезпечення прав і законних інтересів дитини, як учасниці провадження у справах про адміністративні правопорушення; як суб'єкта адміністративного правопорушення; як потерпілої від адміністративного правопорушення особи.

На цьому наголошує і Р.М. Опацький, звертаючи увагу на високий рівень деліктологічних показників та зростання кількості порушень проти статевої свободи та нормального сексуального розвитку дітей, зокрема, повторних, пов'язаних із схиленням дітей (малолітніх, неповнолітніх) до стате-вих зв'язків, а також вживанням алкогольних напоїв [3, с.111].

Нагадаємо, що відповідно до Конвенції ООН про права дитини, прийнятої 20.11.1989, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [4].

Імплементуючі міжнародні норми у вітчизняне законодавство, у статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001, дитину визначено як особу віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [5].

У свою чергу, за статтею 6 Сімейного Кодексу України, правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років [6].

На протипагу наведеним вище документам, у змісті КУпАП використо-

вуються одночасно два терміни: «неповнолітня особа» та «дитина» [1]. Зауважимо, що поняття «неповнолітній/ неповнолітня особа» вживається у змісті матеріальної частини Кодексу 20 раз, тоді як «дитина» 19 разів. Нагадаємо, що розглянуті вище по тексту документи оперують виключно поняттям дитина, тоді як норми КУпАП певною мірою свідчать про термінологічну неузгодженість.

Наприклад, стаття 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» [1], відповідно до якої відповідальність несуть дорослі особи (тобто з 18 років), що довели неповнолітнього до стану сп'яніння. За національними і міжнародним законодавством, неповнолітньою є дитина віком від 14 до 18 років. З положень статті КУпАП виходить, що доведення до стану сп'яніння малолітньої дитини віком до 14 років, формально не підпадає під дію наведеної норми.

Подібних протиріч і спірних моментів у КУпАП доволі багато, але звернімося до статей КУпАП, норми яких стосуються дитини, як потерпілої від адміністративного правопорушення особи. До таких статей нами віднесено наступні: 121 «Порушення водієм правил керування транспортним засобом, правил користування ременями безпеки або мотошоломами» (у частині перевезення дітей); 180-1 «Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування»; 184 «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»; 183-1 «Несплата аліментів»; 184-2 «Порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків»; 188-50 «Невиконання законних вимог посадових (службових) осіб органу опіки та піклування» [1].

У назвах наведених вище статей, або у їх змісті чітко вказується на дитину, проте у КУпАП існують також інші терміни для визначення потерпілої особи, яка фактично є дитиною, але Законодавець у змісті норми чомусь вирішив оперувати іншими категоріями. Приміром, у статті 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу», де вказано що протиправні дії вчиняються щодо «...малолітньої чи неповнолітньої особи...» [1].

В якості іншого прикладу наведемо частину 2 статті 156 «Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами», де зазначається про «...продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв або тютюнових виробів особі, яка не досягла 18 років...» [1].

В якості висновку слід зазначити, що національне адміністративно-деліктне законодавство потребує ґрунтовного перегляду та модернізації. Якщо не вести мову про прийняття якісно нового кодифікованого законодавчого акту замість КУпАП, то потрібно, принаймні, усунути термінологічні розбіжності у чинному Кодексі. Уніфікованим терміном, що має вживатися для позначення потерпілої особи у низці статей КУпАП має бути дитина, з уточненням її віку (малолітня або неповнолітня), що може мати зна-

чення для кваліфікації протиправного діяння.

Впровадження наведених змін дозволить покращити адміністративно-юрисдикційну діяльність суб'єктів владних повноважень та удосконалити інститут адміністративної відповідальності в Україні у цілому.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.

2. Логвиненко Б.О. Правова реанімація КУПАП: доцільно чи ні? Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 29.05.2015. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. С. 48-50.

3. Опацький Р.М. Безпека дітей як основа безпеки держави. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро, 13.03.2020. Дніпро: ДДУВС, 2020. С.109-111.

4. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ ООН від 20.11.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/print/.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Відомості Верховної Ради України від 27.07.2001. № 30. Ст. 142.

6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України від 31.05.2002. 2002. № 21. Ст. 135.

**Нестерцова-Собакарь
Олександра Володимирівна**
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Дискусійним у всьому світі продовжує залишатися питання про те, чи потрібна ювенальна юстиція, яка спрямована на справедливості і законності по відношенню до осіб, які не досягли повноліття, будь-якого адміністративного рішення всіх органів державної влади; постійна протекція невід'ємних прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх під час провадження у справах про адміністративні правопорушення і кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, а також справ, пов'язаних із виною дорослих за порушення режиму утримання, виховання, навчання, лікування підлітків; формування найбільш соціалізованої особистості неповнолітніх в умовах, що змінюються життєдіяльності.

Ювенальна юстиція розуміється як сукупність правових механізмів та інститутів, медико-соціальних, психолого-педагогічних і реабілітаційних процедур і програм, об'єднаних навколо спеціального інституту ювенальних

судів (як спеціалізованих судів для неповнолітніх), включених в систему державних і недержавних органів та організацій, призначену для забезпечення захисту прав неповнолітніх, в тому числі в процесі примирення з потерпілим і подальшої реабілітації [1, с. 13].

За останні роки було прийнято досить значну кількість нормативно-правових документів в інтересах дітей, що регламентують діяльність органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських формувань щодо вдосконалення роботи з дітьми, їх виховання, навчання, профілактики правопорушень, а головне – захист прав і законних інтересів. Ці нормативні документи передбачають різні напрямки діяльності: забезпечення благополучного і захищеного дитинства як одного з основних національних пріоритетів України, доступність якісного навчання і виховання, культурний розвиток та інформаційну безпеку дітей, реалізацію заходів, спрямованих на захист прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, державну підтримку дітей-інвалідів та дітей з обмеженими можливостями здоров'я, створення системи захисту та забезпечення прав та інтересів дітей і дружнього до дитини правосуддя тощо.

Разом з тим, єдиних підходів до запровадження системи ювенальної юстиції не існує, що вказує на необхідність звернення до зарубіжного досвіду з цього питання з метою подальшого застосування його позитивних надбань в нинішніх умовах.

У світовій практиці існують різні моделі ювенальної юстиції, які представляють собою комплекс концепцій впливу на особистість неповнолітніх правопорушників, їх сім'ю і найближче соціальне оточення, а також різні технології, застосовувані соціальними інститутами. Використання ювенальних технологій в судовій практиці передбачено в міжнародних нормативних актах, перш за все, в Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила ООН 1985 р.), Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод (1950 р.), Конвенції про права дитини (1989 р.) тощо.

Відповідно до «Пекінських правил» «система ювенальної юстиції спрямована в першу чергу на забезпечення благополуччя неповнолітнього і забезпечення того, щоб будь-які міри впливу на неповнолітніх правопорушників завжди були співвідносними як з особливостями особистості правопорушника, так і з обставинами правопорушення». Цей документ виокремлює два головних і найважливіших завдання ювенальної юстиції. Перше завдання полягає у «забезпеченні благополуччя неповнолітнього», і, більше того – це головний пріоритетних правових систем, де справи неповнолітніх розглядаються сімейними судами чи адміністративними органами», а й «тих судових систем, які дотримуються моделі кримінального переслідування», аби вони сприяли «уникненню застосування виключно каральних санкцій» [2].

Будь-які моделі функціонування ювенальної юстиції за великим рахун-

ком є теоретичними конструкціями, і не мають в повній мірі практичного застосування, оскільки в чистому вигляді не реалізуються в жодній з країн, що, на нашу думку, свідчить про недосконалість кожної з них. У зв'язку з цим, доречно виділяти три загальні моделі ювенальної юстиції та профілактики правопорушень неповнолітніх (соціальну, каральну і відновлювальну), які визнані більшістю зарубіжних теоретиків і практиків у галузі ювенальної юстиції. В цілому, законодавство більшості зарубіжних країн віддає перевагу соціальному, а не судовому підходу щодо здійснення ювенальної юстиції і профілактики правопорушень неповнолітніх [3, с. 197].

За територіальним принципом виділяють дві базові моделі ювенальної юстиції, які успішно функціонують за кордоном: континентальну (Німеччина, Франція, Бельгія, Польща, Румунія та інші європейські держави) і англо-американську, засновану на системах права Англії, Сполучених Штатів Америки, Канади та Австралії [4, с. 211]. Зазначені види правосуддя у справах осіб, які не досягли повноліття, розрізняються за підсудністю судових органів у справах неповнолітніх. Так, в державах, що належать до англосаксонської системи, судам у справах неповнолітніх підсудні виключно адміністративні делікти і злочини, які не належать до тяжких і особливо тяжких. У тих країнах, де діє континентальне ювенальне правосуддя, адміністративні правопорушення та злочини розглядають спеціалізовані ювенальні суди.

Не зважаючи на певні відмінності зарубіжного ювенального правосуддя, загальновизнаною метою системи ювенальної юстиції, яку задекларовано в усіх відповідних міжнародних положеннях щодо захисту прав людини, є реабілітація та соціальна реінтеграція дитини. І це не випадково, адже Конвенція ООН про права дитини (ст. 40) проголошує: «Держави-сторони визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, обвинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвитку у дитини почуття гідності та значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому беруться до уваги вік дитини і бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві» [2].

На сьогодні не можна з впевненістю назвати найбільш оптимальну модель організації ювенальної юстиції, адже кожна з наявних у світі покликана забезпечувати справедливість будь-якого правового рішення щодо неповнолітніх. Використання надбань позитивної зарубіжної практики у цьому питанні в Україні має будуватися, насамперед, шляхом гарантування поваги прав дитини та їх ефективного забезпечення з урахуванням принципів та елементів дружнього до дитини правосуддя, серед яких: загальнодоступність; відповідність віку і розвитку дитини; негайне прийняття рішень; спрямованість на забезпечення його потреб, прав і інтересів; повагу особистості і гідності дитини, його приватного і сімейного життя; визнання ключову роль сім'ї для виживання, захисту прав і розвитку; активне використання в судовому процесі даних про дітей, умови їх життя і виховання, отриманих судом в

установленому законом порядку; посилення охоронної функції суду по відношенню до дитини; пріоритет відновного підходу і заходів виховного впливу; спеціальна підготовка суддів у справах неповнолітніх; наявність системи спеціалізованих допоміжних служб (в тому числі служб примирення), а також процедур і норм громадського контролю за дотриманням прав дітей.

1. Арпентьева, М. Р. Вопросы ювенальной юстиции. Наука. Мысль. 2016. № 5–1. С. 13–19.

2. Закірова С. Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvenalna-yustitsiya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

3. Дородонова Н.В. Регулирование вопросов по организации профилактики правонарушений несовершеннолетних в зарубежном законодательстве: история и современность. Вестник Саратовской государственной юридической академии. 2017. № 5 (118). С. 191-197.

4. Чернова, М. А. Развитие ювенальной юстиции в зарубежных странах: историко-правовой анализ. Социально-экономические явления и процессы. 2015. Т. 10. № 7. С. 210–215.

Опацький Роман Миколайович
доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Категорія доктрини міцно увійшла як у науковий обіг, так і в політико-правову офіційну термінологію. Уявляється необхідним виділити основні перспективні напрямки розвитку ювенальної доктрини у правовій системі України.

Доктрина ювенальної політики України – це системний нормативно-правовий акт, який приймається органом державної законодавчої влади вищого рівня на зафіксований тривалий термін і чітко встановлює стратегічну мету, показники, пріоритети розвитку галузі, інституціональні передумови, організаційно-економічні та правові основи реалізації вищезазначеного документа.

Невід'ємною складовою класифікації функціонального призначення доктрини є виділення її економічного, соціального та політичного аспектів (при врахуванні переходу в реальній дійсності одного змісту до іншого). Їхні

основні риси полягають у такому:

- економічний аспект: підвищення якості людського капіталу за рахунок належної підтримки й виховання нового покоління, що забезпечувало б стабільні високі порівняльні переваги України в системі міжнародного поділу праці і конкурентоспроможність вітчизняної політики на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- соціальний аспект: становлення багатокладних соціальних відносин, що за підсумком постане гарантом стабільного соціального середовища в дитячому середовищі зокрема та національному господарстві у цілому;

- політичний аспект: визначення інституціональних умов і механізмів здійснення реформування галузі, спрямованого на затвердження соціально орієнтованих форм захисту прав дітей і, в кінцевому підсумку, на реалізацію Національної доктрини.

Доктрина ювенальної політики має слугувати основою для:

- формування державної політики в конкретній сфері забезпечення формування та реалізації ювенальної політики України;

- підготовки пропозицій з удосконалення правового, методичного, науково-технічного і організаційного забезпечення формування та реалізації ювенальної політики України в конкретній сфері життєдіяльності;

- розроблення цільових програм забезпечення формування та реалізації ювенальної політики України в конкретній сфері.

Розглянемо компоненти, які має включати в себе доктрина ювенальної політики[1].

1. *Логіко-теоретична основа* доктрини ювенальної політики пов'язана з іншими формами суспільної свідомості, світоглядом епохи. Так, за часів існування СРСР поняття «ювенальна політика» не існувало взагалі через те, що механізм державної влади поглинав усі інші й повністю домінував над ними. Державна влада того часу уособлювала політичну владу, партійну та місцеву. Тому говорити про політику як таку не доводилося.

2. Змістом доктрини ювенальної політики є її *понятійно-категорійний апарат*, теоретичне вирішення проблем забезпечення ювенальної політики, широка і завершена система поглядів, що ґрунтується на категоріях, які мають базовий характер саме у цій доктрині.

Зміст доктрин має ґрунтуватися на системі логічних доказів і знаходити свій вираз у поняттях, що відображають діяльність із забезпечення ювенальної політики у конкретній сфері захисту прав дітей.

До традиційного кола питань, вирішення яких утворює зміст ювенальної політики, належать питання про виникнення та розвиток системи ювенальної політики, її зв'язку із суспільством, особою, державою, методи забезпечення захисту прав дітей, механізми управління ювенальною політикою в різних умовах, включаючи дестабілізацію, коли система характеризується критичними параметрами, тощо.

3. *Програмні положення* – оцінки існуючої підсистеми ювенальної по-

літики (інформаційна, економічна, військова, політична), їх цілей та завдань, принципів функціонування та сталого розвитку, методів забезпечення.

Програмні положення притаманні будь-якій доктрині. Не є винятком і доктрина ювенальної політики. Вони надають їй соціально значущий характер, накладають відбиток на зміст її теоретичної частини і нерідко визначають вибір методологічної основи самої доктрини. У програмних положеннях найбільш яскраво знаходить свій вираз ідеологічний характер доктрини; через них захист національної безпеки тісно пов'язаний із практикою забезпечення ювенальної політики. Програмна частина безпосередньо виражає інтереси нації у конкретній сфері життєдіяльності, її прагнення до найбільш ефективного їх забезпечення, вона включає оцінки ювенальної політики як системи і вимоги, що до неї ставляться і містяться у суспільній свідомості.

Побудова доктрини – процес, до якого слід підходити помірковано і виважено; мірилом життєздатності доктрини є не критерій наукової істинності чи управлінської ефективності, а її здатність виражати інтереси української нації, як органічного синтезу сім'ї та дітей. Суттєвий вплив на практику здійснюють ті доктрини та ідеї, які ґрунтуються на узагальненні, теоретичному осмисленні досвіду функціонування різних систем ювенальної політики розвинених країн.

Принципи формування національної доктрини ювенальної політики.

1. *Ієрархічність.* Доктрина формується на виконання положень Конституції України, її законів, міжнародних декларацій і правил, а також Концепції національної безпеки, відтак вона є елементом ієрархічної системи нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки [2].

2. *Спадковість.* Доктрина розвиває Концепцію національної безпеки стосовно конкретної сфери життєдіяльності (екологічної, інформаційної, технологічної тощо).

3. *Несуперечність.* Доктрина не може суперечити Конституції України, чинному законодавству та Концепції національної безпеки України.

4. *Централізація.* Доктрина є системоутворюючим нормативно-правовим актом, на підставі якого формується нормативно-правове поле забезпечення ювенальної політики у конкретній сфері життєдіяльності, розкривається зміст національних інтересів саме у цій сфері.

5. *Історичність та змінність.* Доктрина є нормативним актом, що регулює суспільні відносини у конкретній сфері життєдіяльності. Оскільки сам зміст суспільних відносин передбачає їх динаміку, очевидною є зміна з часом і національних інтересів. Водночас дані зміни мають відбуватися з урахуванням минулих надбань.

6. *Комплексність розробки.* Стратегічним призначенням Доктрини ювенальної політики у конкретній сфері є забезпечення захисту прав дитини та національної безпеки в цілому. Тобто формування доктрини ювенальної політики має відбуватися з урахуванням усього комплексу проблем по всіх

сферах життєдіяльності, що виникають при забезпеченні прав дітей в цілому.

7. *Кореляції*. Доктрини ювенальної політики у своїй сукупності складають другий рівень ієрархічної моделі правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері захисту прав дітей. Отже, такі доктрини мають не лише комплексно відбивати проблеми забезпечення захисту прав дітей у конкретній сфері, а й мати пряме співвідношення одна з одною (Доктрина політичної безпеки – Доктрини ювенальної політики тощо).

8. *Системність розробки*. Оскільки Доктрина є системоутворюючим нормативним документом у конкретній сфері (в нашому випадку – ювенальної політики), вона має охоплювати усі концептуальні напрями реалізації національних інтересів у конкретній сфері життєдіяльності. Конкретна сфера життєдіяльності має розглядатися в якості системи. Відтак, у Доктрині мають бути відображені всі системні характеристики конкретної сфери життєдіяльності. З іншого боку, Доктрина має розглядатися як складовий елементи системи правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення ювенальної політики, тобто вона має враховувати положення інших Доктрин.

9. *Концептуальність*. Доктрина слугує концептуальним документом у конкретній сфері життєдіяльності. Реалізація першочергових заходів щодо забезпечення ювенальної політики у конкретній сфері, перерахованих у Доктрині, передбачає видання законів і розроблення відповідних державних програм.

10. *Конкретизація деяких положень* Доктрини стосовно окремих сфер діяльності суспільства і держави можуть закріплюватися у відповідних документах, які затверджує Президент України.

Підводячи підсумок, варто вказати, що дана тематика, незважаючи на свою актуальність для нашої країни, є недостатньо опрацьованою як на теоретичному так і практичному рівнях. Однак світова практика показує, що саме захист прав дітей стає одним з найважливіших проблем для кожної країни, а отже і Україна не може залишитися осторонь розроблення даної тематики.

На теперішньому етапі розвитку правники нашої країни ще мають певний запас часу для прискіпливого осмислення проблем формування та реалізації ювенальної політики взагалі та ювенальної юстиції зокрема через призму національного культурного надбання та громадської думки. Даний запас часу необхідно використати для знаходження компромісного варіанту вирішення даного питання з урахуванням вимог українського суспільства.

Саме прийняття осмисленої національної Доктрини ювенальної політики без, поки що, активного втручання світової спільноти, буде слугувати наріжним каменем виховання молодого покоління українців, які зможуть відносити велич України на арені світової спільноти.

---

1. Лейст О.Э. История политических и правовых учений: Учеб для вузов. М., 2006. С. 349.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України. ВВР. 2003. № 39. Ст. 351

Пекарський Сергій Петрович,
доцент кафедри ОРД та ІБ факультету
№ 1 Донецького юридичного інституту
МВС України, кандидат юридичних наук

ПОВНОВАЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Протягом останніх років підрозділи Національної поліції України здійснювали різнопланові заходи щодо усунення криміногенних чинників, які негативно впливають на процес формування особистості, зокрема осіб, які не досягли повноліття. Загальновідомо, що особи, які не досягли повноліття за правовим статусом є дітьми. Зокрема, норми Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року № 2947-III, Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III зазначають, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. На нашу думку визначення вікових особливостей правового статусу дитини має важливе значення, оскільки дитина, як суб'єкт правових відносин може бути визначена як особа, яка вчинила кримінальне чи адміністративне правопорушення і тому є дитиною, яка перебуває у конфлікті з законом, що підозрюється або обвинувачується у вчиненні дій, за які передбачена кримінальна або адміністративна відповідальність для дітей відповідного віку або дорослих [1, 2].

Саме тому, в даному дослідженні слід зазначити загальні компетенції уповноважених підрозділів Національної поліції, які здійснюють заходи з профілактики правопорушень серед дітей.

Так, попередній аналіз ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР надає можливість дійти до висновку про те що уповноважені підрозділи органів Національної поліції зобов'язані, в першу чергу, проводити заходи щодо: запобігання правопорушенням дітей, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживання в межах своєї компетенції заходів до їх усунення, розгляду у межах своєї компетенції заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми, а також брати участь у правовому вихованні дітей [3].

Своєю чергою до компетенції підрозділів кримінальної поліції відносяться зобов'язання: виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей; виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявляти осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням

порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту;здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю, тощо [3].

На органи досудового розслідування покладені зобов'язання: проводити обшуки, вилучення та інші слідчі дії відповідно до кримінального процесуального законодавства;затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі до п'яти років або більш м'яке покарання, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до передачі їх під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, або адміністрації навчального чи іншого дитячого закладу, в якому постійно проживає ця дитина, але не більше восьми годин;затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до доставлення їх до суду для вирішення питання про поміщення їх у приймальники-розподільники для дітей, але не більше дванадцяти годин з моменту їх затримання;інформувати відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, тощо[3].

Своєю чергою, на підрозділи превентивної діяльності (ювенальна превенція, дільничні офіцери поліції / поліцейські офіцери громад, патрульні поліцейські) відносяться зобов'язання:

- виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей;

- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей;

- повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинута, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади;

- викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом - піддавати їх приводу;

- відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх

проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками);

- отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у її провадженні;

- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин;

- виявляти, вести облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність;

- проводити за наявності законних підстав огляд дітей, речей, які є при них, транспортних засобів;

- вилучати документи і предмети, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використані на шкоду здоров'ю дітей;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення дітей, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, інформувати відповідні служби у справах дітей;

- вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми;

- доставляти в органи Національної поліції на строк до восьми годин дітей, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх замінюють, або у притулки для дітей служб у справах дітей;

- після встановлення особи дитини невідкладно сповіщати батьків або осіб, які їх замінюють, про адміністративне затримання дитини, а в разі вчинення кримінального правопорушення також інформувати органи прокуратури;

- повідомляти органи опіки та піклування за місцем перебування дитини про відомий факт залишення його без опіки (піклування) батьків;

- інформувати відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень;

- здійснювати відповідно до законодавства заходи соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк;

- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, які потребують медичної допомоги, у тому числі звільнених із спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей [3].

Отже, нами визначені загальні компетенції органів / підрозділів Національної поліції щодо захисту прав дітей, які визначені Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». Одночасно слід зазначити, що уповноважені підрозділи органів Національної поліції виконують також інші обов'язки та мають інші права, передбачені законодавством. Як приклад, розвиток проекту поліцейських офіцерів громад, на яких також покладаються функції ювенальної превенції [4, 5].

1. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: навч-метод. посібник, частина 1. К. – 2019, 515 с.

2. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: навч-метод. посібник, частина 2 (спеціалізована). К. – 2019, 502 с.

3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Поліцейський офіцер громади. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/ya-tut.html?fbclid=IwAR2NZxUD5ANrhQQh-8sHJk8OTXwUHyG0ZZD1n-E0-1H9YrNMdDk-nVeW3N0>

5. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 року № 188-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#Text>

Репан Микола Іванович,
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ.

Домашнє насильство є однією з найбільш гострих соціальних проблем, від якої в-першу чергу страждають діти.

З метою додержання гарантій із захисту прав та інтересів дітей, які постраждали від домашнього насильства, а також забезпечення належного реагування на випадки такого насильства, надання своєчасної допомоги постраждалим дітям, створення умов для реалізації кожною дитиною права на зростання у безпечному сімейному оточенні уповноважені підрозділи Національ-

ної поліції (патрульна поліція, групи реагування патрульної поліції, мобільні групи з протидії домашньому насильству, дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, ювенальна превенція) вступають у взаємодію з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами.

Взаємодія Національної поліції з іншими суб'єктами у сфері протидії домашньому насильству щодо дітей – це вид правовідносин які потребують організації і планування спільних заходів у цій сфері, об'єднання інформаційних, технічних, людських та інших ресурсів для спільного їх використання.

Координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей та моніторинг їх реалізації на місцевому рівні здійснюють уповноважені особи (координатори) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

Правовою основою виникнення відносин взаємодії у діяльності Національної поліції є Закон України «Про Національну поліцію»[1], Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»[2], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [3], Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»[4] та ряд інших.

Аналіз цих нормативно-правових актів вказує на їх відповідність міжнародним стандартам, але ситуація з пандемією COVID-19 та оголошеним у країні карантинном виявила прогалини в системі протидії домашньому насильству, в тому числі щодо дітей. Кількість заяв та повідомлень зростає майже вдвічі у порівнянні з першим півріччям минулого року (2020 рік - 101 584 заяви, 2019 рік - 68 490 заяв).

Для усунення вказаних прогалин, в тому числі і покращення співпраць у цій сфері, 21 вересня 2020 року Президент України підписав Указ №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»[5].

Серед головних напрямів, на яких зосереджено увагу в Указі, – заходи для запобігання та мінімізації домашнього насильства, удосконалення координації та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, удосконалення порядку прийому і розгляду заяв та повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, виявлення дітей, які постраждали від домашнього насильства, а також організації надання їм допомоги та захисту. розбудова системи сервісів та притулків для постраждалих осіб, проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань неприпустимості насильницької моделі стосунків, невідворотність покарання за насильство та надання максимальної підтримки й допомоги постраждалим особам, забезпечення особливої опіки та захисту для

людей похилого віку, дітей і недієздатних осіб та інші.

Підводячи підсумки можливо зазначити, щосучасне законодавство України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству сприяє досягненню узгодження дій та спільної діяльності Національної поліції з іншими суб'єктами протидії домашньому насильству щодо дітей.

Водночас, для удосконалення правовідносин взаємодії, що виникають за участю Національної поліції на цьому напрямку діяльності необхідно розробити та затвердити Положення про організацію взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей та спеціальних тренінгових програм для напрацювання алгоритму взаємодії.

---

1. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII. 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19>.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII. 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-19>.

3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%B>.

4. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. №585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF>.

5. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства. Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. №398/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>

Рижкова Світлана Анатоліївна,
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПРОЄКТУ «PROJECT LIFESAVER» У ПОШУКОВІЙ РОБОТІ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

Аутизм (розлади аутистичного спектру (РАС) – це стан, який виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку і характеризується вродженим та всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування. За оцінками ВООЗ, 1 дитина із 160 має будь-який із розладів аутистичного спектру. Аме-

риканська асоціація Autism Speaks відзначає 1 випадок аутизму на 88 дітей. Загалом у світі таких осіб нараховується 2 мільйони 400 тисяч[1]. На жаль, в Україні відсутня достовірна статистика щодо показників аутистичних розладів у дітей. У 2005 році було зареєстровано близько 680 дітей з аутизмом. Згідно зі статистичними даними, у 2017 році таких дітей було вже 7,5 тис. осіб (до уваги брались дані тих дітей, які офіційно стоять на обліку у психіатрів). Проте засновник фонду "Дитина з майбутнім", консул "Аутизм Європа" Інна Сергієнко, зазначає що в Україні ця цифра сягає понад 75 тисяч дітей. І ці показники корелюються із світовою статистикою - понад 1% дітей (від загальної кількості у державі) мають аутистичний розлад. Українські батьки, які мають дітей з аутизмом, не доходять до психіатрів, стикаючись у суспільстві зі стигмою. Навіть ті, які знають про цей діагноз у своєї дитини, не хочуть ставати на облік до психіатрів[2]. Державні інституції, громадські організації об'єднують зусилля щодо розвитку таких дітей, вирішуються питання адаптації, соціалізації, тощо. Проте, одним з актуальних аспектів захисту інтересів дітей з РАС є вирішення в тому числі безпекових питань, які пов'язані з тим, що діти з аутизмом ризикують загубитись незалежно від віку та особливостей, пов'язаних з порушеннями в емоційно - вольовій сфері. Отже, такі діти автоматично потрапляють у групу ризику осіб, які потенційно можуть зникнути безвісти та наражатися на небезпеку у невідомому для неї середовищі, яке може привести до травмування, каліцтва або навіть смерті. В контексті висвітлення зазначеної проблематики, науковий та практичний інтерес має дослідження, проведене вченими з Інтерактивної Мережі Аутизму (Interactive Autism Network -IAN), та надає найбільш повну оцінку випадків втеч аутичних дітей в США на підставі вибірки серед більш, ніж 1200 дітей з розладами аутистичного спектру. Майже половина дітей з РАС йдуть на прогулянки без нагляду дорослих або тікають з дому, а більше половини з тих, що пішли пропадають безвісти. 49% дітей з розладом аутистичного спектру намагалися втекти хоча б один раз після досягнення 4-річного віку. З тих дітей, які намагалися втекти, 53% були відсутні досить довго, щоб це викликало дійсно серйозне занепокоєння. У віці від 4 до 7 років, 46% дітей з діагнозом РАС тікали з дому, що в 4 рази перевищує аналогічний показник у їх нормотіпічних братів і сестер. У віці від 8 до 11 років, 27% аутичних дітей здійснювали спроби втечі в порівнянні з 1% -ним показником серед їхніх братів і сестер. Під час прояви такої поведінки 74% дітей, які страждають розладами аутистичного спектру, коли-небудь тікали зі свого або чийогось будинку. Також діти тікали з магазинів (40%), класів або шкіл (29%). Повідомлення про дорожньо-транспортний травматизм були зареєстровані в разі 65% зниклих дітей. Повідомлення про знаходження у воді були зареєстровані в 24% випадках[3]. Нажаль, подібного дослідження в Україні не проводилось, оскільки, як зазначалося раніше на сьогодні немає реальних статистичних даних, скільки взагалі дітей з РАС є в Україні, проте проблема безпеки зазначеної категорії осіб є актуальною в тому числі і для України.

Досить показовим в контексті зазначеної проблематики є досвід США, відповідно до Закону США HR4919 «Про внесення змін до Закону 1994 року “Про посилення боротьби зі злочинами насильницького характеру” (“The Violence Crime Control and Law Enforcement Act of 1994”)», ще має назву як Закон Кевина и Авонте 2016 року, названий на честь дітей з аутизмом, які померли після поневірянь[4]. Девятирічний Кевін Кертіс Уїлкс пішов з дому, та потонув у 2008 році. Чотирнадцятирічний Авонте Окендо пішов зі школи та потонув у східній річці Нью-Йорку у 2014 році. Метою закону є пошук зниклих безвісті осіб з різними формами деменції (в тому числі хвороба Альцгеймера), а також дітей з аутизмом або іншими порушеннями розвитку, задля зниження ризику травмування, каліцтва або смерті пов’язані із зникненням таких осіб. Зазначений закон надає правові підстави на базі медичних висновків, запроваджувати за згоди батьків або опікунів на добровільній основі використання неінвазивних и непостійних засобів відстеження (браслет, брелок або прикріплюється до одягу модуль).

Слід зазначити, відповідно до ст.23 закону України про «Національну поліцію» серед основних повноважень поліції є розшук осіб, які пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; поліція вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали в тому числі внаслідок нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров’я; а також вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров’я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе. Органи та підрозділи Національної поліції в силу покладених повноважень, вживають всі необхідні заходи, щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла. Проте враховуючи особливості поведінки дітей з РАС є необхідність попереджати випадки зникнення та в найкоротші строки знаходити таких дітей. Зазначена проблема потребує вирішення на державному рівні, виробленні державної політики, програм, стратегій, залучення відповідних інвестицій, тощо. Дуже показовим щодо вирішення подібної проблеми є проект PROJECT LIFESAVER[5], який реалізує у США некомерційна організація. Вона надає правоохоронним органам, рятувальним службам і особам, які здійснюють догляд, програму, призначену для захисту і, при необхідності, швидкого пошуку людей з когнітивними розладами, які схильні до небезпечного для життя поведінки. Організація була заснована в 1999 році в Чесапіку, штат Вірджинія. З моменту створення організації, програма перетворилася з локалізованої програми в програму, визнану на міжнародному рівні як перевірений і ефективний метод «повернення близьких додому». Project Lifesaver був першим, хто застосував такі методи визначення місця розташування та допомоги в пошуку і порятунку людей, і є найбільш широко використовуваної і перевіреної найбільш ефективною програмою в країні, яка спеціально розроблена для захисту населення, яке зазнає ризику. Програма була структурована таким чином, щоб стратегічно поєднувати в собі су-

часні технології визначення місця розташування, інноваційні методи пошуку і рятування та курси по охороні громадського порядку, які навчали тих, хто повинен першим реагувати на когнітивний стан. Час пошуку людей за допомогою Project LifeSaver було скорочено з годин, можливо днів, до хвилин та становить в середньому 30 хвилин, що на 95% менше часу, ніж стандартні операції без Project LifeSaver. Програма реалізується на рівні муніципалітету органами громадської безпеки. Коли потенційний суб'єкт вирішує впровадити програму, Project Lifesaver International забезпечить його необхідними технологіями і проведе навчання для всіх учасників. Навчання включає в себе використання обладнання, реалізацію стратегічних методів, спеціально розроблених для програми, а також курси з охорони громадського порядку, які забезпечують базове розуміння когнітивних умов для кращого розуміння поведінки. Під час навчання також включається використання спеціалізованої бази даних PLS, яка є корисним ресурсом, що надаються суб'єктам-членам безкоштовно. Метод заснований на перевірній технології радіозв'язку і спеціально навчених пошуково-рятувальних команд. Громадяни, зареєстровані в Project LifeSaver, носять на зап'ясті або шиколотки маленький передавач, який реагує на зону «мандрівника». Для визначення місця розташування людини використовується індивідуальна частота клієнта. Знання, отримані на курсах з охорони громадського порядку, найкраще застосовувати в цій ситуації, оскільки особи, які беруть у пошуку, будуть знати, як найкращим чином підійти до клієнта після його виявлення, і дозволити йому повернутися в безпечне місце (родину). В рамках проекту вже підготовлені тисячі органів громадської безпеки не тільки пошуку, порятунку та використання електронного обладнання для визначення місця розташування, а й методам, необхідним для спілкування з людиною, що страждає на хворобу Альцгеймера, аутизмом, деменції або пов'язаним з ним когнітивним розладом [5].

Таким чином, запозичення міжнародного досвіду співпраці поліції зі спеціалізованими громадськими організаціями сприяє запровадженню у практичну площину декларованих у вітчизняних правових актах принципів, механізмів та конкретних інструментів діяльності служб, органів та підрозділів Національної поліції в контексті виконання ними соціально-значущої функції – пошук дітей із когнітивними розладами.

1. Що треба знати про аутизм? : веб-сайт. URL:// <http://ult.lviv.ua/?p=4087>
2. В Україні відсутні достовірні дані щодо кількості дітей з аутизмом веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2542200-v-ukraini-vidsutni-dostovirni-dani-sodo-kilkosti-ditej-z-autizmom.html>
3. Примерно половина аутичных детей теряются или убегают из безопасных мест. URL://<http://autismaba.blogspot.com/2012/10/wandering.html#ixzz6baUdUDxk>
4. H.R.4919-Kevin and Avonte's Law of 2016 URL://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/4919
5. ABOUT PROJECT LIFESAVER URL: <https://projectlifesaver.org/>

Родін Сергій Вікторович

ад'юнкт кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ АГРЕСИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Найгостріше постає проблема у підлітковому віці, коли здійснюється перехід до нового шабля розвитку особистості; серед підлітків посилюється негативізм, демонстративна стосовно дорослих поведінка, частішають випадки виявів жорстокості й агресивності. Агресивність супроводжують неадекватні есамооцінювання (знижене або завищене), неадекватний рівень домагань, що не відповідає можливостям, підлітка; підвищена емоційна напруженість і тривожність; різний ступінь неадекватності уявлень підлітків про своє місце в сім'ї, проставлення до них однолітків, низький рівень сформованості комунікативних навичок тощо. Слід зазначити, що агресія підлітків безпосередньо не пов'язана з порушенням ustalених правил і норм і відокремлюється від асоціальної поведінки.

Становлення агресивної поведінки — складний і багатогранний процес, у якому діє низка чинників.

Агресивна поведінка визначається впливом сім'ї. Характер стосунків міжбатьками, між батьками та дітьми, дисгармонія в сім'ї є чинниками, що визначають агресивну поведінку дітей.

Особистісні характеристики також відіграють важливу роль у формуванні агресивної поведінки. До них ми відносимо підвищений рівень психопатизації, нестійкість емоційного стану, що виявляється в підвищеній збудженості, подразливості, а також депресивності, яка призводить до підвищення рівня тривожності, скутості, невпевненості в собі.

Основними формами агресивної поведінки є:

- фізична агресія, тобто застосування фізичної сили проти іншої людини;
- негативізм, спрямований проти керівництва і встановлених правил;
- підозріливість, тобто недовіра до людей, яка ґрунтується на переконанні, що вони мають намір зашкодити;
- вербальна агресія, тобтовираження своїх почуттів через чвари, образи, приниження;
- аутоагресія — агресія, спрямована на самого себе.

Враховуючи чинники, що беруть участь у становленні агресивної

поведінки підлітків, можна попередити чи обмежити вияв форм агресії за рахунок певної виховної роботи.

Агресивна поведінка підлітків, яка часто приймає ділінквентну форму, при всій відмінності особистісних характеристик і особливостей поведінки, має схожі загальні риси: бідність ціннісних орієнтацій, їх примітивність, відсутність захоплень, духовних запитів, вузькість і нестійкість інтересів, в тому числі і пізнавальних. У таких дітей, як правило, низький рівень інтелектуального розвитку, підвищена навіюваність, копіювання, нерозвиненість моральних уявлень. Їм властива емоційна грубість, озлобленість як проти однолітків, так і проти оточуючих дорослих. У них спостерігається неадекватна самооцінка (завищена, занижена), підвищена тривожність, страх перед широкими соціальними контактами, егоцентризм, невміння знаходити вихід з важких ситуацій, переважання захисних механізмів надіншими механізмами, регулюючими поведінку.

Разом з тим серед агресивних підлітків зустрічаються і діти з високим рівнем інтелектуального і соціального розвитку, коли агресивність виступає засобом підняття престижу, демонстрації своєї самостійності, дорослості.

Ядром конфліктної ситуації, що призводить до моральної деформації особистості, є недоліки сімейного виховання - жорстокість, агресивність дорослих, їх байдужість. Серед соціальних причин правопорушень Ричкова Н.А зазначає такі:

- загострення соціальних проблем (зниження життєвого рівня, проблеми зайнятості та працевлаштування, забезпечення житлом);
- неефективна робота установ соціально-культурної сфери, обмежені можливості для змістовного проведення дозвілля;
- недоліки виховної роботи в освітніх закладах;
- демонстрація насильства, романтизація кримінального способу життя на телебаченні та ЗМІ, в сучасному масовому кінематографії та популярній музиці;
- низький рівень правової, педагогічної культури населення;
- поширення випадків зловживання алкоголем, наркотичних речовин;
- недостатній рівень соціального захисту населення;
- недоступність соціально-психологічної допомоги широким верствам населення тощо.

Зазначені причини так чи інакше впливають на життя всіх людей та призводять до поширення проявів девіантної поведінки як соціального явища. Формуванню протиправної поведінки з боку конкретної дитини, насамперед, сприяють особливості її мікросередовища (сім'ї, навчального закладу, неформальної групи). Зокрема такі, як перебування у криміногенному оточенні, виховання у проблемних і кризових сім'ях, відсутність індивідуального підходу до проблемної дитини у навчально-виховних закладах, негативний вплив асоціальних груп однолітків.

Крім того, Мудрак І.А. підкреслює причини делінквентності, пов'язані з сімейним оточенням:

- безпосереднє залучення дитини докрімінальної діяльності, виховання її у дусі асоціальних орієнтирів;
- жорсток аповедінка з дитиною, вчинення відносно неї насильницьких дій, жорсткі методи виховання;
- недостатня увага з боку батьків до дитини, її виховання, задоволення її потреб, нехтування її інтересами;
- нестача у сім'ї матеріальних умов для повноцінного розвитку, життєдіяльності та виховання дитини;
- виховання дитини педагогічно некомпетентними особами (наприклад, старшими дітьми), а також особами, що мають обмежені можливості відносно педагогічного впливу на дитину (літніми людям, сусідами);
- перенесення дорослими на дитину агресії, спричиненої якимось іншими проблемами;
- залучення дитини до конфліктів між батьками, конкуренціями між ними через дитину, емоційна та напружена атмосфера взаємної неприязні;
- неадекватний стиль виховання та порушення педагогічної позиції батьків у благополучних сім'ях (гіперпротекція, гіпопротекція, емоційне нехтування дитиною тощо);
- неприйняття вікових змін у психології дитини в підлітковому віці – ігнорування батьками вікових потреб підлітка, висування вимог до його поведінки та використання прийомів виховання, що не відповідають конкретному віку.

Як наслідок, у підлітків спостерігається формування незадоволеності фізичних та соціальних потреб; формування асоціальних орієнтирів та стереотипів делінквентної поведінки, загальна невихованність; педагогічна занедбаність, відставання у фізичному, психічному та культурному розвитку, посилення загальної тривожності та агресивності, формування комплексу неповноцінності, низької самооцінки, невпевненості у собі, низький авторитет батьків для дитини, пошук нею зразків для наслідування поза сім'єю, пошук дитиною захисту та підтримки в компанії однолітків або у сторонніх дорослих; бажання самоствердитися.

Таким чином, до особистісних передумов формування делінквентної поведінки належать певні особливості темпераменту, пізнавальної та емоційно-вольової сфери дитини, її характеру, світогляду, мотивації та ціннісних орієнтацій, що роблять особистість чутливішою до психотравмуючих ситуацій, знижують її здатність протистояти негативним соціальним впливам:

- наявність психофізіологічних порушень;
- несформованість емоційно-вольової сфери;

- проблеми у розвитку пізнавальної сфери;
- педагогічна занедбаність;
- стереотипи асоціальної та дезадаптивної поведінки;
- помилкові, хибні уявлення і переконання;
- несформованість комунікативних навичок;
- міжособистісні конфлікти;
- невпевненість у собі, неадекватна самооцінка;
- низький культурний рівень, несформованість соціально-корисних інтересів;
- асоціальна спрямованість особистості.

Ремшмидт Х. зазначає, що наявність у підлітка певних ознак не є обов'язковою передумовою протиправної поведінки, проте перебіг кількох з них значно підвищує ризики того, що за несприятливих обставин підліток скоїть правопорушення.

Таким чином, ми дійшли висновку, що допередумов формування делінквентної поведінки належать такі особливості, як наявність психофізіологічних порушень; несформованість емоційно-вольової сфери; проблеми у розвитку пізнавальної сфери, асоціальна спрямованість особистості; педагогічна занедбаність; стереотипи асоціальної та дезадаптивної поведінки; помилкові, хибні уявлення і переконання; міжособистісні конфлікти та несформованість комунікативних навичок; невпевненість у собі, неадекватна самооцінка; низький культурний рівень, несформованість соціально-корисних інтересів.

1. Агрессия и агрессивность. Школьный психолог № 25, 26, 27,28, 2000, Колосова Светлана
2. Алфимова М.В., Трубников В.И. Психогенетика агрессивности. Вопросы психологии. М.: 2000, № 6.
3. Бандура А. Подростковая агрессия. Изучение влияния и семейных отношений. М.: Просвещение, 1999. – 202 с.
4. Бандура А. Уолтерс Р. Подростковая агрессия. М.: 1999. 512 с.
5. Берковиц Л. Агрессия. Причины, последствия, контроль. М.: 2001. 512 с.
6. Бойко В.В. Трудные характеры подростков: развитие, выявление, помощь. СПб, «Сударыня», 1998.
7. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь - справочник по психологической диагностике. – К.: 2002.
8. Вольнова Л.М. Профілактика девіантної поведінки. К. 2009.
9. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М.: Педагогика, 1991.
10. Гилинский Я.И. Девиантология: социология девиантности и социального контроля. Феноменология и профилактика девиантного поведения: материалы Всероссийской научно-практической конференции, 19-20 октября 2007 г. Краснодар: Краснодар. Ун-т МВД России, 2008. С. 43-46.

Романенко Павло Петрович,
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Рижкова Світлана анатоліївна
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАНЬ ТРЕНІНГОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СПІЛКУВАННІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»[1], основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Задля ефективної реалізації поставлених завдань, окрім неухильного дотримання законності, немаловажним в цьому аспекті є вміння встановлювати психологічний контакт з громадянами, вмінні вибудовувати комунікативні навички, що дозволяють досягти певного результату.

Професійне спілкування поліцейського – це такий акт комунікативної поведінки, який здійснюється для вирішення поліцейським певних професійних завдань. Професійні особливості такого спілкування визначаються: результатом, що має бути отриманим: (дача показань, встановлення істини, зміна поведінки громадянина тощо); протіканням його в режимі права і правовідносин; контактом з непростими людьми; обстановкою напруженості, конфліктності, протиборства [2, с.20].

Слід зазначити, що під час виконання своїх завдань поліцейські стикаються з ситуаціями, які потребують спеціальних психологічних знань, які не обмежуються загальними правилами та техніками спілкування у професійній діяльності працівника поліції, особливо якщо мова йде про комунікацію з дітьми з розладами аутичного спектру. Зазначимо, що Т. Галах вважає, що аутизм – це специфічний діагноз, який характеризується комплексом симптомів, які проявляються відхиленнями у мовленні, соціалізації і стереотипних рухах. Автор зазначає, що аутизм – це не захворювання, а комплекс розладів розвитку нервової системи, це порушення в розвитку емоційно-особистісної сфери дітей та підлітків. Дитина відчуває труднощі при встановленні

емоційного контакту із зовнішнім світом. Проблемним стає вираження власних емоційних станів і розуміння інших людей. Труднощі виникають при встановленні зорового контакту, у взаємодії з людьми за допомогою жестів, міміки, інтонацій [3]. В. Помогайбо звертає нашу увагу на те, що дитячий аутизм — захворювання, ознаками якого є порушення спілкування дитини з навколишнім світом, насамперед з іншими людьми, мимовільна самоізоляція, що призводить до порушення розвитку емоційної сфери, мови, пізнавальних функцій та поведінки загалом [4, с. 219].

Відповідно до Наказу МВС України від 19.12.2017 за № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»[5], одним з завдань зазначеного підрозділу є вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення. Слід зазначити, що діти з розладами аутичного спектру, знаходяться в групі ризику, можуть стати жертвами правопорушень, а також нещасних випадків, пов'язаних з втечами аутичних дітей з дому. Важливим в цьому аспекті є розуміння поліцейським психологічних особливостей комунікації з аутичними дітьми при встановленні місцезнаходження дитини, до прибуття відповідних спеціалістів. Окрім того, проблема полягає в тому, що існують деякі аспекти аутизму, що якщо, поліцейський не володіє спеціальними навичками встановлення психологічного контакту з людиною (дорослою) з розладами аутичного спектру, контакт с правоохоронними органами, може мати негативні наслідки для такої людини. Наприклад: 1). люди з аутизмом можуть відчувати сильну тривожність в стресових і соціальних ситуаціях. Їм буває складно адаптуватися до непередбачених ситуацій, а їх тривожність, видиме нервово збудження і, можливо, спроби піти від поліцейських можуть бути витлумачені хибно; 2) у людей з аутизмом може бути обмежена усне мовлення, їм може бути складно розуміти мовні інструкції, особливо в стресовій ситуації. А невиконання інструкцій при зустрічі з поліцією завжди може бути ризикованим; 3). крім того, є ще одна важлива проблема: діти, а іноді і дорослі, як ми зазначали раніше, з аутизмом губляться в середньому набагато частіше, ніж діти без аутизму. Вони можуть тікати від батьків, з дому або з школи, не усвідомлюючи при цьому небезпеки машин або водойм; 4). дуже важливо, щоб представники поліції і екстрених служб були готові до пошуків і надання допомоги в подібних випадках, а також знали, як правильно контактувати з аутичною людиною, якщо їй вдалося знайти [6].

Проблеми психологічної підготовки поліцейських, вміння встановлювати контакт з дітьми (дорослими) з розладами аутистичного спектру є актуальною не тільки для українських поліцейських. Зазначеною проблематикою опікуються поліцейські США. Окрім проведення психологічних тренінгів з

поліцейськими, досить цікавим є досвід використання віртуальної реальності (*Віртуальна реальність (VR, virtual reality, VR, штучна реальність)*) - створений технічними засобами світ, який передається людині через її відчуття: зір, слух, дотик і інші. Віртуальна реальність імітує як вплив, так і реакції на вплив. Для створення переконливого комплексу відчуттів реальності комп'ютерний синтез властивостей і реакцій віртуальної реальності проводиться у реальному часі). Так, за допомогою спеціальної програми, тренують поліцейських Чикаго, Нью-Йорку [7,8]. Та навчають, як поводитись із психічно хворими людьми, а також людьми з розладами аутичного спектру. Метою зазначених тренінгів є взаємодія з тими, хто потребує особливого підходу. Завдяки такому тренінгу, поліцейські мають можливість зануритись у віртуальну реальність, щоби краще зрозуміти людей з аутизмом, вивчати психічні розлади, поведінку таких людей та не застосовувати примусові поліцейські заходи, у випадках там, де потрібно всього лише розуміння ситуації.

Отже на підставі вищезазначеного, вважаємо за доцільне проведення відповідними спеціалістами з працівниками органів Національної поліції України, а також з працівниками підрозділів ювенальної превенції психологічних тренінгів, з метою отримання спеціальних знань щодо встановлення ефективного та швидкого контакту з дитиною з аутистичними розладами, вивчення та аналіз типових помилок при такому контакті, та запобігання негативних помилок при спілкуванні поліцейських з зазначеною категорією осіб.

1. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII. 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19>.

2. Пам'ятка працівника Національної поліції України : Інформаційно-довідкові матеріали з питань професійного спілкування поліцейських / [уклад.: Клименко І. В., Швець Д. В., Євдокімова О. О., Посохова Я. С.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 52 с.

3. Галах Т. В. «Діагностика і корекція дітей з Раннім Дитячим Аутизмом» / Т. В. Галах. Нетішин, 2016. 49 с.

4. Помогайбо В. М. Генетика людини : навч. посіб. / В. М. Помогайбо, А. В. Петрушов. К. : ВЦ «Академія», 2011. 280 с.

5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Наказ МВС України від від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

6. Пойми меня, если сможешь. Как обучить полицейских общаться с аутичными людьми? URL: <https://www.asi.org.ru/news/2018/06/19/autizm-politsiya-povedenie/>; Почему полицейские задерживают людей с аутизмом и, кажется, совсем не испытывают эмпатии? URL: <https://www.asi.org.ru/news/2018/06/19/autizm-politsiya-povedenie/>; Зустріч поліції з аутистами може виявитися небезпечною//URL: B5/ (дата звернення 19.09.2020)

7. Дослідження віртуальної реальності поліцейськими. URL: <https://tsn.ua/ru/svit/v-ssha-policeyskie-ushli-v-virtualnuyu-realnost-izuchat-psihicheskie-rasstroystva-1354008.html>(дата звернення 19.09.2020);

8. У США поліцейські пішли у віртуальну реальність вивчати психічні розлади. URL : <https://tsn.ua/svit/u-ssha-policeyski-pishli-u-virtualnu-realnist-vivchati-psihichni-rozladi-1354008.htm>

Собакарь Андрій Олексійович
завідувач кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ У ПРОТИДІ ДЕЛІКТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства на тлі демократичних перетворень відбувається загострення девіантної поведінки неповнолітніх, їх соціальна дезадаптація, що призводить до зростання скоєних ними адміністративних правопорушень і суспільно небезпечних діянь.

Всі ці деструктивні соціальні, культурні та психологічні процеси обумовлюють масову поширеність серед молоді різних соціальних девіацій (аморальних вчинків, злочинів та інших правопорушень). Незважаючи на деякі позитивні кількісні зміни, що відбуваються в останнє десятиліття, деліктність неповнолітніх залишається серйозною соціальною проблемою, розв'язання якої насамперед залежить від ефективної системи профілактики, що дозволяє з'ясувати весь комплекс факторів, причин та умов, які в сукупності зумовлюють правопорушення неповнолітніх.

Профілактика є важливою складовою державної системи протидії девіантній поведінці неповнолітніх. Її прийнято розуміти як діяльність державних органів і громадськості, що має системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного правопорушення [1, с. 95].

Профілактика правопорушень, вчинених неповнолітніми, має за мету виявлення та усунення причин та умов, які сприяють скоєнню ними адміністративних правопорушень, попередження і припинення вчинення ними проступків та застосування до осіб, які їх вчинили, заходів виховного впливу або адміністративного примусу [2].

З урахуванням специфіки суб'єкта зазначений вид профілактики має певні особливості, серед яких зокрема:

– важливість статусу неповнолітнього як об'єкта індивідуального профілактичного впливу. Одним з найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та формування у зв'язку з цим державної політики, спрямованої на пріоритетне ефективне вирішення проблем дитинства як самостійного напрямку діяльності держави та суспільства в цілому;

– особливості в генезисі та мотивації скоєних неповнолітніми правопорушень, обумовлені специфікою їх виховання та життєдіяльності (відносно обмежений період формування особистості, мінливість соціальних позицій та ін.);

– особливості застосування профілактичних заходів, які у більшості випадків мають також виховну мету;

– наявність суб'єктів профілактики, зорієнтованих саме на попередження правопорушень неповнолітніх [3].

Отже, профілактика правопорушень є особливим видом соціальної практики, здатним забезпечити перетворення суспільних відносин, що усуне або нейтралізує умови, які сприяють девіантній поведінці неповнолітнього. Основа вирішення цього питання – розуміння проблеми, в якій знаходиться неповнолітній, і прогнозування його майбутнього» [4, с. 166].

На сьогодні проблемним залишається питання повторності скоєння правопорушень неповнолітніми, а відтак і визначення особливостей генезису і детермінації повторної деліктності неповнолітніх в цілому.

Соціологічні дослідження засвідчили те, що основними факторами повторних правопорушень неповнолітніх є сімейне неблагополуччя (71,4%), вживання алкоголю (61,7%), криміногенний вплив неблагополучного соціального оточення підлітка (54,2%), матеріальні труднощі (40,4%), несформованість вольових якостей і навичок самоконтролю (34,1%), вживання наркотичних засобів або психотропних речовин (27,7%), слабкий розвиток сфери дозвілля для підлітків (17,6%), надмірна перевантаженість роботою суб'єктів профілактики, що не дозволяє приділяти належну увагу кожному правопорушнику (11,7%) та ін.

Порівняльний аналіз соціальних чинників і причин скоєння первинних і повторних правопорушень неповнолітніми свідчить про значний збіг основних мікросоціальних і особистісних чинників скоєння даних правопорушень. Це беззаперечно доводить наявність в суспільстві стійких загальних соціальних і особистісних причин протиправної поведінки неповнолітньої молоді та одночасно свідчить про невисокий рівень ефективності роботи правоохоронних та інших державних органів щодо профілактики правопорушень неповнолітніх. Зокрема, це такі фактори, як сімейний стан і дозвілеве неблагополуччя, антигромадське соціальне оточення підлітка, пияцтво і наркоманія в молодіжному середовищі, моральна деформація особистості і способу життя підлітка, дезорганізація і нерозвиненість соціального і культурного середовища життя і виховання дітей тощо.

Результати соціологічних досліджень переконують в необхідності приділення серйозної уваги якісній модернізації системи працевлаштування неповнолітніх, адресній та індивідуалізованій соціальній та психологічній реабілітації, адаптації та реінтеграції молодих правопорушників, які відбувають покарання за скоєні первинні правопорушення. Без вирішення перерахованих вище проблем, що детермінують повторну деліктність неповнолітніх, забез-

печити стійке зниження порушень серед них здається неможливим.

При протидії деліктності неповнолітніх практично у всіх розвинених країнах світу використовуються не розрізнені заходи, а комплексний підхід, що включає різні за своїм змістом і напрямком впливу, а також за правовими наслідками для неповнолітніх порушників форми і засоби. При цьому системи протидії деліктності неповнолітніх різних країн далеко не тотожні, можуть істотно відрізнятися, що дозволяє не тільки оцінити їх ефективність, а й можливості впровадження в вітчизняну правову практику найбільш продуктивних форм превенції, припинення і подолання деліктності цієї категорії суб'єктів правопорушень.

Наприклад, у США застосовуються три моделі профілактики правопорушень неповнолітніх: модель суспільних установ, модель безпеки індивідуума, модель впливу через навколишнє середовище.

В Сполученому Королівстві Великобританії і Північній Ірландії за останні двадцять років превенція неправомірних проявів осіб, які не досягли повноліття, починається з того, що в рамках адміністративної діяльності кожен співробітник поліції має право затримати будь-якого неповнолітнього шкільного віку, який знаходиться в навчальний час в недозволеному місці без вагомих причин, і доставити його за місцем проживання або в освітню установу. Відмінною рисою сучасної системи англійської ювенальної юстиції є використання адміністративного поліцейського попередження на стадії можливого скоєння підлітками протиправних діянь.

Таким чином, налагодження ефективної системи профілактики деліктів осіб, які не досягли повноліття, та налагодження виховно-превентивної роботи серед них передбачає створення комплексної консолідованої системи заходів, спрямованих на пошук кожного потенційного правопорушення, максимально швидке за часом і адекватне реагування на неправомірну поведінку підлітка і організацію дієвого контролю і нагляду за його подальшими діями.

Дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації профілактики деліктів, скоєних неповнолітніми, свідчить, що в багатьох країнах успішно працює збалансована, нормативно-врегульована єдина система профілактики та попередження бездоглядності та правопорушень осіб, які не досягли повноліття, і притягнення їх до юридичної та іншої відповідальності. Вектор правозахисної та правоохоронної адміністративної діяльності всіх державних органів в даному випадку має єдиний напрямок і концентрується на досягненні однієї складної масштабної мети.

В нинішніх умовах подальше вдосконалення системи протидії деліктності неповнолітніх має здійснюватися комплексно і різноспрямовано як мінімум в двох напрямках: по-перше, шляхом аналізу ефективності та усунення прогалин в наявній сукупності форм і засобів впливу; а, по-друге, шляхом дослідження позитивного закордонного досвіду і впровадження в національну систему тих елементів, які можуть стати актуальними в процесі подолання та зниження деліктності неповнолітніх.

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти. *Право України*. 2004. № 1. С. 95-98.
2. Порохня В. Адміністративна деліктність неповнолітніх та її профілактика. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 291-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_4_62
3. Чорномаз О. Б. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх на залізничному транспорті. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 34. С. 182-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_34_31
4. Закалюк А.П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения. М.: Юридическая литература, 1986. 191 с.

Терновий Олександр Володимирович,
начальник сектору превенції
Шевченківського ВП Дніпровського
ГУНП в Дніпропетровській області

ЩОДО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРЕВЕНЦІЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ДЕЛІКТНОСТІ»

Термін «превенція ювенальної деліктності» ще не має належного поширення в науці та не згадується в нормативно-правових актах. Проте є всі передумови щодо його більш активного використання.

Делікт (від лат. «delictum») – правопорушення, провина, проступок. Деякі наковці адміністративну деліктність визначають як сукупність адміністративних деліктів (проступків), які вчинені в певному географічному просторі, у певний період часу [1, с. 172].

Отже, говорячи про деліктність, ми маємо на увазі сукупність діянь, які містять ознаки як адміністративних, так і кримінальних правопорушень. Деякі прояви поведінки дитини є суспільно небажаними або осудливими, утім не є караними – не розглядаються законом як злочин чи проступок (прогули занять у школі, цькування, прояви неповаги та цинізму тощо). Закон України «Про органи і служби в справах дітей та спеціальні установи для дітей» передбачає лише визначення профілактики правопорушень серед дітей (ст. 3).

Зі змісту приведеної в Законі дефініції випливає, що така діяльність не передбачає заходів припинення правопорушень, хоча фактичний перелік приведених у цьому ж нормативному акті повноважень поліції (ст. 5) включає заходи не лише профілактики, а й припинення правопорушень, притягнення до юридичної відповідальності або застосування інших примусових заходів виховного характеру. В одному з нормативних актів Хорватії подібна за обсягом діяльність охоплюється поняттям «превенція поведінкових розладів серед дітей та молоді» (система заходів та безперервних активних зусиль, спрямованих на ліквідацію факторів ризику та їх наслідків, а також підтри-

мання на всіх рівнях якісного зростання, розвитку та адаптації дітей до безпечно налаштованих, успішних і щасливих, а отже, і здорових людей [2 с. 212–213]).

Українське законодавство містить приклади розмежування завдань та змісту «запобігання» та «протидії» (Закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» тощо). До того ж запобігання фактично збігається зі змістом профілактики, а протидія пов'язується з реальним існуванням правопорушення чи замаху на його вчинення.

В узагальненому вигляді Ю. О. Тихомиров визначає компетенцію як покладений законно на уповноважений суб'єкт обсяг публічних справ [3, с. 55-56].

У правових актах під час викладення повноважень вони фактично формулюються як право, і як обов'язок органів публічного адміністрування (їх посадових осіб) одночасно. До того ж треба назвати таку рису повноважень, як «достатність» – це властивість, яка виражається в здатності забезпечити реалізацію уповноваженим органом усіх завдань, які на нього покладено за допомогою тих прав та ресурсів, що окреслено в законах. Загальні (основні) повноваження поліції окреслив законодавець у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію». В основному ці повноваження мають універсальну спрямованість (не акцентують будь-якої уваги на тому чи іншому спеціальному суб'єктові впливу), тобто можуть бути застосовані в будь-якій ситуації виконання поліцією своїх функцій.

Серед так званих «ювенально-превентивних» повноважень поліції можна виділити й деякі специфічні завдання, що безпосередньо мають стосунок до завдання з підтримання публічного порядку. Це, наприклад, стосується здійснення контролю за перебуванням дітей віком до 16 років у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування з 22:00 до 06:00 години тільки в присутності принаймні одного з батьків чи іншого законного представника дитини або особи, яка її супроводжує (ст. 20-1 Закону України «Про охорону дитинства»). Або обмежень щодо продажу пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових та тютюнових виробів особам, які не досягли повноліття, у приміщеннях та на території навчальних закладів, закладів охорони здоров'я тощо (ст. 15-3 Закону України «Про державне регулювання виробництва й обігу спирту етилового, коньячного й плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»).

Сучасне законодавство практично не містить дієвого правового механізму розв'язання такої проблеми сучасності, як прояви насильства в навчальних закладах («булінг»). Булінг (залякування та цькування) можна визначити як навмисну й постійну агресивну поведінку серед однолітків, яка може проявлятися в прямому (фізичному чи словесному) та непрямому впливі [4]. Така шкідлива, наполеглива поведінка стосовно однолітків може тривати тиж-

нями, місяцями або роками, протягом яких «жертві» важко захищати себе [5, с. 5-15].

Вивчення фахівцями зазначеного питання здійснюється переважно в педагогічно-психологічній царині, проте розв'язання цієї проблеми вимагає й правових засобів реагування. Передовсім має бути передбачено організаційно-правові засади превенції насильства в навчальних закладах, на кшталт норм Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, це стосується й повноважень поліції як спеціального суб'єкта ювенальної превенції. Спеціальні повноваження поліції у сфері ювенальної превенції, на відміну від загальних, можуть стосуватися лише дитини й подекуди є унікальними за своїм змістом. До таких повноважень можна віднести: затримання й тримання в спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, – на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин тощо.

Поділ повноважень поліції на такі, що реалізуються в межах адміністративно- чи кримінально-правових відносин більшою мірою є умовним, адже в практичній діяльності ці повноваження часто перетинаються та пов'язані між собою. На досвіді процедурного алгоритму дій хорватської поліції у випадку повідомлення про насильство між дітьми можна простежити цей взаємозв'язок та обумовленість [6, с. 6-8].

У разі кваліфікації протиправних дій дитини як «злочину» діяльність поліції щодо розслідування, застосування запобіжних заходів до неповнолітнього має корелюватися з вимогам кримінального процесуального законодавства. Водночас з'ясування соціальних причин ювенальної девіації, притягнення до адміністративної відповідальності батьків або осіб, які їх замінюють до адміністративної відповідальності (ч. 1 та ч. 4 ст. 184 КУпАП), проведення індивідуальної профілактики з цими неповнолітніми правопорушниками є об'єктом регулювання адміністративно-правових норм. Деталізацію повноважень поліції, визначених у законах, відображено в підзаконних нормативно-правових актах. До того ж такий вид діяльності, як взяття дитини на профілактичний облік окреслено лише на рівні Інструкції, затвердженої відомчим наказом МВС України.

Виправити таку ситуацію із законодавчою урегульованістю ведення профілактичного обліку дітей підрозділами поліції можна в спосіб унесення відповідних норм (окремою частиною) до проекту Закону «Про ювенальну превенцію», а також унесення змін до ст. 5 Закону України «Про органи і служби в справах дітей та спеціальні установи для дітей» [7, с. 142-152].

1. Адміністративне право України : підруч. / за заг. ред. Т. О. Коломєць. Київ : «Істина», 2008. 457 с.

2. Strmotić J. Nacionalna strategija prevencije poremecaja u ponasanju djece i mladih od 2009 do 2012 godine. Časopis «Policija i sigurnost». 2011. God. 20., br. 2. Str. 211–222.

3. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. Москва, 2001. 335 с.

4. Silva M. A. I., Pereira B., Mendonça D., Nunes B. & de Oliveira W. A. The Involvement of Girls and Boys with Bullying: An Analysis of Gender Differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2013. № 10(12). P. 6820- 6831. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3881143/> (дата звернення: 08.03.2018).

5. Ng J. W. Y., Tsang S. K. M. School bullying and the mental health of junior secondary school students in Hong Kong. *Journal of School Violence*. 2008. № 7(2). P. 3– 20. DOI: 10.1300/J202v07n02_02 (дата звернення: 08.03.2018). ISSN 2524-0323. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2018. Вип. 3 (83) 151

6. Protokol o postupanju u slučajunasiljameđudjecomimladima / Ministarstvoobitelji, braniteljaimedugeneracijskesolidarnosti. Zagreb, listop., 2004. 8 s. URL: [http://www.osmgubec.hr/documents_db/068_Protokol_o_postupanju_u_slucaju_nasilja_medju_djecom_i_mladima\[2\].pdf](http://www.osmgubec.hr/documents_db/068_Protokol_o_postupanju_u_slucaju_nasilja_medju_djecom_i_mladima[2].pdf).

7. І.В. Іщенко Класифікація повноважень поліції щодо превенції ювенальної деліктності. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2018. Вип. 3 (83).с. 142-152.

Томіна Вікторія Юріївна,
доцент кафедри
адміністративної діяльності
поліції факультету п
ідготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ ПРАВОПОРУШНИКАМИ: ДЕЯКІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ОСНОВНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Для розуміння міжнародних стандартів поведінки з неповнолітніми правопорушниками, необхідно, перш за все, визначитися з основною термінологією в цій сфері. Це пов'язано з тим, що міжнародні документи вкрай непослідовні в термінології, що, звичайно, залежить ще й від перекладу цих документів на національні мови і від різного значення деяких юридичних термінів в різних правових системах, але багато понять важливі, оскільки, наприклад, визначають цільову групу, на яку вони поширюються.

Міжнародні стандарти – це загальноприйняті в світовому співтоваристві норми, тобто правила поведінки. Принципово важливим є те, що стандарти повинні бути закріплені в якихось міжнародних документах, а також бути загальноприйнятими світовою спільнотою. Поняття стандарти в області прав людини означає обов'язкові вимоги, норми, закріплені в міжнародних актах.

Необхідно додати, що міжнародні стандарти можуть бути закріплені як в міжнародних актах, що мають обов'язкову юридичну силу для держав, що підписали їх, так і в рекомендаційних нормативно-правових актах. Так,

наприклад, Конвенція про захист прав людини і основних свобод має обов'язкову юридичну силу, а норми Загальної Декларації прав людини на сьогоднішній день є визнаними світовим співтовариством і їх цінність не залежить від юридичної сили даного документа. Таким чином, міжнародні стандарти, закріплені в різних документах можуть мати різну юридичну силу, яка не завжди відображають їх цінність для світової спільноти.

Існує ще один термін, який істотний з точки зору розгляду заявленої тематики - «неповнолітній». У правових системах різних держав існують свої підходи до розуміння категорії «неповнолітній», причому дефініції часто мають принципову відмінність. Так, за польським законодавством (ст. 1 Закону про провадження у справах неповнолітніх від 26 жовтня 1982 р.) неповнолітніми визнаються молоді люди у віці до 21 року, по відношенню до яких здійснюються виправні або виховні заходи. Тобто вже в самому терміні йде мова про статус неповнолітнього як правопорушника. Відтак, резюмуємо, що в Польщі неповнолітніми називають дітей, які згідно із законом визнаються правопорушниками.

Конвенція ООН про права дитини в статті першій закріплює, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, що застосовується до даної дитини, вона не досягла повноліття раніше». Сама Конвенція містить і збірний термін «діти». Що стосується віку, то він, з одного боку, є універсальним - 18 років, але з іншого боку норма одночасно закріплює якусь гнучкість підходу, яка пов'язана, звичайно, з визнанням суверенітету держави - якщо за національним законодавством повноліття дитини настає раніше, то Конвенція не поширюється на нього. Інші міжнародні документи, які існують в області неповноліття, не містять визначення вікових меж. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх не встановлюють конкретний вік для визначення цільової групи, але в правилі 2. 2. а закріплюють, що для цілей цього документа «неповнолітнім є дитина або молода людина, яка в рамках існуючої правової системи може бути притягнута за правопорушення до відповідальності в такій формі, яка відрізняється від форми відповідальності, що застосовується до дорослого» [1].

Викликає сумнів визначення в пункті 2.2. терміну «неповнолітній правопорушник», під яким розуміється дитина або молода людина, яка підозрюється в скоєнні правопорушення або скоєного. І якщо застосування до тих, хто вже скоїв злочин, терміна «правопорушник» виглядає справедливо, то відносно тих, хто тільки ще підозрюється в скоєнні, виглядає явним порушенням презумпції невинуватості, яка закріплена більшістю міжнародних документів, що мають обов'язкову юридичну силу. Таким чином, міжнародні стандарти використовують поняття дитина, діти, які відносяться до осіб у віці до 18 років, якщо за національним законодавством їх повноліття не настало раніше, і говорять про неповнолітнього, як про дитину, яка скоїла правопорушення.

Ще один момент пов'язаний з різницею в термінах правопорушник і злочинець. Коли ми говоримо про міжнародні стандарти поведінки з неповнолітніми правопорушниками, то використовуємо саме термін «правопорушник», що викликано його більш широким значенням в порівнянні з поняттям «злочинець». Необхідно відзначити також, що Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх (прийняті в Ер-Ряді) в пункті 5 містять рішуче попередження «... що, за переважною думкою експертів, визначення молодого людини як «порушника», «правопорушника» або «початківця правопорушника» у багатьох випадках сприяє розвитку сталого стереотипу небажаної поведінки у молодих людей» [3].

Ще одне питання, необхідне для з'ясування з точки зору міжнародних стандартів поведінки з неповнолітніми правопорушниками - це питання віку кримінальної відповідальності. Стандарти у сфері неповноліття не містять чіткого визначення мінімального віку кримінальної відповідальності неповнолітніх. Конвенція ООН про права дитини в ст. 40.3 вимагає, щоб держави-учасники прагнули до встановлення мінімального віку кримінальної відповідальності на такому рівні, «... нижче якого діти вважаються нездатними порушити кримінальне законодавство» [1].

«Пекінські правила» містять додатковий принцип: «нижня межа такого віку не повинна встановлюватися на занадто низькому віковому рівні, враховуючи аспекти емоційної, духовної, інтелектуальної зрілості» (правило 4.1.). При цьому в Коментарі до даного правила підкреслюється, що «використання сучасного підходу полягає у визначенні здатності дитини перенести пов'язані з кримінальною відповідальністю моральні та психологічні аспекти, тобто у визначенні можливості залучення дитини, в силу індивідуальних особливостей його або її сприйняття і розуміння, до відповідальності за явно антигромадську поведінку» [2].

Таким чином, міжнародні акти вказують, що при встановленні мінімального віку кримінальної відповідальності необхідно керуватися не думкою громадськості, не існуючими в суспільстві традиціями, не політичними інсинуаціями, а даними медичних і соціо-психологічних досліджень.

Серед держав-членів ООН мінімальним віком кримінальної відповідальності є вік сім років, при цьому даної вікової межі дотримується більшість держав (Австралія: Тасманія, Бангладеш, Беліз, Йорданія, Ірландія, Кіпр, Кувейт, Ліван, Пакистан, Таїланд та ін.). Вік вісім років встановлено в Сполученому королівстві (Шотландія), в Шрі-Ланці; дев'ять років - Ірак, Філіппіни, Ефіопія; десять років - Австралія (більшість штатів), Непал, Нова Зеландія, Сполучене Королівство та ін.; дванадцять років - Канада, Марокко, Корея, Уганда, Ямайка; тринадцять років - Алжир, Бенін, Гвінея, Мадагаскар, Польща, Сенегал, Туніс, Франція; чотирнадцять років - Болгарія, Угорщина, В'єтнам, Німеччина, Італія, Китай, Лівія, Російська Федерація, Румунія, Словенія, Югославія, Японія та ін.; п'ятнадцять років - Єгипет, Ісландія, Норвегія, Перу, Швеція та ін.; шістнадцять років - Азербайджан, Аргентина,

Білорусь, Болівія, Іспанія, Монголія, Україна, Чилі та ін .; вісімнадцять - Бельгія, Колумбія, Мексика, Панама, Уругвай та ін.

З іншого боку, в деяких державах, хоча і встановлено мінімальний вік кримінальної відповідальності на досить низькому рівні, проте до дитини застосовуватися можуть лише виховні заходи, не пов'язані з ізоляцією від суспільства. Наприклад, в Шотландії існує так звана прогресивна система слухань у справах неповнолітніх, яка дозволяє дитині аж до 16 років (за винятком ситуацій скоєння тяжких злочинів) уникнути контакту з формальної системою правосуддя і націлена на заходи, не пов'язані з позбавленням волі.

З іншого боку, головну заклопотаність у зв'язку з встановленням віку кримінальної відповідальності на занадто високому рівні викликає відсутність гарантій належної правової процедури. Найчастіше в державах, де розглядом справ, пов'язаних з правопорушеннями неповнолітніх, займаються так звані позасудові органи, існує побоювання, що сама процедура розгляду справ може прийняти довільний характер. Саме тому міжнародні стандарти поводження з неповнолітніми правопорушниками розширюють сферу своєї дії.

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-rights-of-the-child> (дата звернення: 22.09.2020 р.)

2. Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/beijing_rules.shtml (дата звернення: 22.09.2020 р.)

3. Руководящие принципы ООН для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядскиеруководящиепринципы). URL:https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/juveniles_deinquency_prevention.shtml(дата звернення: 22.09.2020 р.)

Хованова Діана Олексіївна,
курсант 4-го курсу факультету
підготовки фахівці для підрозділів
стратегічних розслідувань

Науковий керівник:

Гаркуша В'ячеслав Вікторович,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОСЯГАННЯМ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Допит – це багатопланова, складна слідча дія, яка вимагає від правоохоронця не лише знання криміналістичної тактики та процесуального порядку виконання, а й професійності у організаційних, психологічних та етичних аспектах її проведення, особливо якщо це стосується такої категорії допитуваних осіб, як неповнолітні. Відомий вчений криміналіст Ганс Грос зазначав: « Свідок невмілому слідчому або нічого не розповість, або розкаже несуттєве, і той же свідок дасть досить правдиві, точні і докладні свідчення тому слідчому, який зможе зрозуміти його» [1].

Допит – це слідча дія, яка полягає в отриманні інформації, що має значення для кримінального провадження від особи, у володінні якої вона знаходиться для встановлення об'єктивної істини.

Кримінальний процесуальний кодекс України [2] не встановлює мінімального віку з якого особа може бути допитана як свідок або потерпілий, але врегульовує особливості процесуального порядку проведення допиту неповнолітньої та малолітньої особи. У свою чергу, малолітня особа – це дитина до досягнення нею 14 років, а неповнолітня особа – це дитина у віці від 14 до 18 років. На жаль, досить часто саме неповнолітні та малолітні особи визнаються потерпілими або свідками у провадженнях пов'язаних з посяганням на статеву свободу та статеву недоторканість. Так як ця категорія злочинів досить приватна та інтимна, не кожна доросла людина зможе надати показання з приводу обставин вчинення правопорушення, не кажучи про дитину, яка може отримати не тільки фізичну, а й психологічну травму, що завадить нормальному розвитку у різних сферах життя [3]. Саме тому, слідчий під час проведення допиту неповнолітнього у провадженнях пов'язаних з посяганням на статеву свободу та статеву недоторканість, повинен врахувати

всі процесуальні, організаційні особливості, етичні норми та бути делікатним і психологічно обміркованим у постановці питань під час проведення даної слідчої дії.

Перед проведенням допиту з неповнолітнім у провадженнях пов'язаних з посяганням на статеву свободу та статеву недоторканість, слідчому необхідно проаналізувати його біографічні дані, умови життя, особисті інтереси та соціальні зв'язки особи, ознайомитися з характеристиками з місць навчання для розуміння інтелектуального, фізичного рівня розвитку, моральних якостей та особливостей мислення. Погоджуємось з думкою Заворіної О.П. та Юхно О.О. стосовно того, що важливим для збору інформації про особу є відібрання показань від осіб, які можуть дати показання, що характеризують неповнолітню особу[5].

Кримінальним процесуальним кодексом України [2] закріплено перелік осіб які мають бути присутні під час допиту неповнолітніх (малолітніх), а саме: законний представник, педагог чи психолог, а за необхідністю лікар. Ми погоджуємося з думкою А.Н. Васильєва[4], що при допиті неповнолітніх у провадженнях за фактом посягання на статеву свободу та статеву недоторканість не потрібно запрошувати для участі у допиті тих близьких родичів, які можуть, на думку слідчого, негативно вплинути на показання неповнолітньої особи, адже саме через почуття страху, сорому перед батьками особа може спровокувати бажання відмовитися відповідати на запитання та проводити допит. Для виявлення емоційного напруження у неповнолітнього допитуваного слід загострити увагу на його жести, рухи, міміку, рівень збудженості та прослідкувати за його емоціями на реакцію батьків. Ці показники поведінки неповнолітнього допоможуть на ранніх етапах проведення допиту, попередити негативний вплив близьких родичів.

На нашу думку, психолог під час допиту неповнолітнього у провадженнях за фактом посягання на статеву свободу та статеву недоторканість є обов'язковим учасником, адже тільки він зможе надати консультативну допомогу у галузі дитячої чи юнацької психології. Консультативна допомога психолога під час допиту допоможе слідчому встановити психологічний контакт із малолітньою чи неповнолітньою потерпілою, виключити тактичні помилки, дати об'єктивну оцінку отриманим показанням неповнолітнього.

Отже, у цій роботі ми розглянули етапи збору інформації про неповнолітнього та особливості залучення законного представника і психолога під час підготовки і проведення допиту неповнолітніх потерпілих у кримінальних провадженнях за фактами посягання на статеву свободу та статеву недоторканість неповнолітніх.

---

1. Гончарова І. Особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих : дис. – Сумський державний університет, 2012.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 12.05.2016, [Електронний ресурс] – режим

2доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Басиста І. В., Пришляк С. О. Особливості допиту неповнолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2008. №. 2. С. 1-8.

4. Васильев А.Н., Карнеева Л.М. Тактика допроса при расследовании преступлений. М.: Юридическая литература, 1970. 208 с.

5. Заборіна О. П., Юхно О. О. Особливості проведення допиту дитини, потерпілої від зґвалтування, яка перебуває в надзвичайно вразливому стані. URL: <http://elar.naiu.kiev/jspui/handle/123456789/17207>

Чаус Андрій Олександрович
ад'юнкт Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ СХИЛЯННЮ ПІДЛІТКІВ ДО ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Тютюн, алкоголь, деякі ліки, токсичні речовини, наркотики тощо. Усі вони більшою чи меншою мірою впливають на мозок і психіку людини, її здатність тверезо мислити і відповідально діяти. Тому їх називають психоактивними речовинами (такими, що впливають на психіку людини).

Широкого розповсюдження в молодіжному середовищі сьогодні в Україні набуває нав'язування псевдокультури («культури вживання наркотиків»). Особливо небезпечними у поширенні незаконного наркообігу є маргінальні групи. Наркозалежні особи, які є членами таких груп, як зазначає С.М. Прохоренко, не лише подають негативний приклад, але й утягують до цієї пристрасті новачків, які потрібні їм як «однодумці», як клієнти, яким збувають наркотичні засоби а також як «кролики», які в подальшому пробують нові наркотики [1, с. 74]. Лідерами таких груп, як правило, є особи, які вже відбували покарання за вчинення злочинів та вживають наркотики. Такі особи не тільки втягують (схиляють) членів групи до вживання наркотиків, але й пропагують відповідну злочинну субкультуру.

У структурі запобігання злочинності кримінологи виділяють загально-соціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні запобігання злочинів. У практичній діяльності щодо запобігання злочинності, як зазначається науковцями, вони реалізуються в тісному взаємозв'язку між собою [2].

Запобігання вчиненню правопорушень дітьми, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, уживання заходів для їх усунення у системі органів Національної поліції покладено на підрозділи ювенальної превенції (далі – ЮП). Організацію діяльності цих підрозділів регламентовано наказом МВС

України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19.12.2017 № 1044[3], який прийнято на виконання положень законів України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (ст. 5)[4], «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 10) [5] та ін. Відповідно до затвердженої цим наказом Інструкції, до основних завдань підрозділів також віднесено ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; запобігання та протидію домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, запобігання дитячій бездоглядності, зокрема здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб тощо.

Серед повноважень підрозділів ЮП, що мають вагоме значення для запобігання втягуванню дітей у незаконний наркообіг, слід указати на такі, як планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей, уживання заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень, які перебувають на профілактичному обліку в поліції тощо.

Слід зазначити, що вказана Інструкція не тільки визначає спеціальних суб'єктів, на яких покладено обов'язки щодо запобігання злочинам та іншим правопорушенням із боку дітей та стосовно них, а й містить правові засади, функції, механізми реалізації та особливості організації роботи за цим напрямом діяльності.

Таким чином, завдання щодо здійснення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання злочинам у сфері незаконного наркообігу, покладені практично на всі підрозділи Національної поліції. Ураховуючи результати проведеного дослідження та аналіз вищевказаних нормативно-правових актів, до основних завдань поліції щодо запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів слід віднести такі:

– проводити широку роз'яснювальну та попереджувальну роботу серед населення (насамперед у дитячому та молодіжному середовищах) щодо правових та психологічних наслідків уживання наркотичних засобів;

– ініціативувати розроблення на державному рівні програми та комплексу заходів щодо організації проведення за допомогою ЗМІ роз'яснювальної роботи серед населення про негативні наслідки вживання наркотичних засобів (наприклад цикл публікацій із цієї тематики з коментарями фахівців у сфері психіатрії, наркології тощо);

– здійснювати систематичний моніторинг інформаційної продукції в ЗМІ та сайтів у мережі Інтернет із метою виявлення фактів поширення відомостей про способи виготовлення чи вживання наркотичних засобів, рекламних публікацій і оголошень щодо можливостей придбання наркотиків;

– забезпечити створення, ефективне функціонування автоматизованої системи фільтрації протиправного контенту в зазначеній сфері та припинення його поширення;

– забезпечити розробку аналітичних систем з оперативного віднесення нових видів наркотичних засобів, психотропних речовин чи аналогів до переліку наркотичних засобів, що підлягають контролю в Україні, на підставі токсичних і хімічних характеристик;

– виявляти молодіжні осередки, засновані на сповідуванні псевдокультури вживання наркотиків, забезпечувати проведення заходів впливу на лідерів та інших наркозалежних осіб із метою запобігання втягуванню (схилянню) молоді до вживання наркотиків у немедичних цілях;

– уживати заходів щодо своєчасного роз'єднання таких осередків та виявлених організованих груп, які вчиняють злочини у сфері незаконного наркообігу, з метою припинення злочинної діяльності;

– у процесі здійснення адміністративного нагляду та профілактичних заходів щодо осіб, які були засуджені за вчинення злочинів у сфері незаконного наркообігу чи/або вживають наркотики, схильних до вчинення правопорушень, запобігати негативному впливу на навколишніх осіб, зокрема втягнення (схилення) до вживання наркотиків;

– проводити профілактичні заходи з групами ризику немедичного вживання наркотиків, із дітьми, які опинилися у важкій життєвій ситуації;

– під час проведення досудового розслідування кримінальних проваджень забезпечити виявлення причин та умов, що сприяють учиненню злочинів у сфері незаконного наркообігу, джерел придбання наркотичних засобів, а також причин і умов, які сприяли втягненню осіб у немедичне вживання наркотиків;

– своєчасно вносити у відповідні державні органи, громадські об'єднання, посадовим особам подання про усунення причин і умов, що сприяють учиненню таких злочинів;

– налагодити постійну взаємодію з органами місцевого самоврядування, ЗМІ, закладами охорони здоров'я та освіти, органами пробації тощо для обміну інформацією у сфері незаконного обігу наркотичних засобів тощо.

Проведений аналіз стану запобігання злочинам, пов'язаним зі схилянням підлітків до вживання наркотиків, свідчить про зменшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень цього виду. Одночасно викликає занепокоєння зниження рівня розкриття цих злочинів.

На ситуацію, що склалася, суттєво впливає недостатній потенціал Національної поліції, яка має забезпечувати запобігання, виявлення, реєстрацію, розкриття та досудове розслідування таких злочинів. Значно знижує її функціональні можливості, обмеженість ресурсного та науково-методологічного забезпечення.

Зазначене свідчить про необхідність уживання термінових та рішучих заходів щодо підвищення ефективності діяльності Національної поліції, розроблення, прийняття та реалізації комплексних програм запобігання таким наркозлочинам, зокрема схилення до вживання наркотиків. Такі програми мають передбачати запровадження в діяльності поліції новітніх технологій,

спрямованих на розкриття злочинів, виявлення та аналіз причин і умов учинення, розроблення та реалізацію заходів щодо запобігання злочинності. Вагоме значення для досягнення успіху в проведенні таких заходів мають результати наукових досліджень у зазначеному напрямі, які після проходження відповідної апробації необхідно запроваджувати в практичну діяльність Національної поліції.

1. Прохоренко С.М. Детермінація наркозлочинності в Україні. Митна справа. № 2(92). 2014, Частина 2, Книга 1. С. 72–76.

2. Джужа О.М., Василевич В.В., Гіда О.Ф., Профілактика злочинів Підручник. Київ: Атіка, 2011 720 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1765520/>.

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Наказ МВС України від від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей. Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

6. Віталій Василевич. Запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів та психотропних речовин національною поліцією України. Національний юридичний журнал: теорія і практика. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_1/22.pdf.

Чечель Анастасія Олександрівна
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Рижкова Світлана Анатоліївна
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОЄКТ «PROACTION COPS&KIDS» ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДАМИ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД МОЛОДІ

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Для планування своєї діяльно-

сті поліцейські повинні аналізувати проблеми місцевого населення та окремих його груп. Від поліції очікується прояв цікавості не лише до інформації, що стосується правопорушень, але й до потреб громадян, їх проблем, ускладнення стосунків, які становлять підґрунтя для загострення криміногенної ситуації. У пункті 12 розділу IV Європейського кодексу поліцейської етики вказано, що поліція повинна бути організована таким чином, щоб поліцейські заслуговували на публічну повагу як професійні поборники права і постачальники послуг для громадськості. Для того щоб завоювати довіру населення, поліцейському недостатньо лише діяти згідно із законом. Крім цього, йому необхідно застосовувати закон гідно і з повагою до населення, бути професійним, неупередженим, чесним, добросовісним, справедливим, політично нейтральним і ввічливим. Тому необхідно нарощувати зусилля, спрямовані на закладення міцних основ правомірної поведінки громадян, приділяти більшу увагу правовій соціалізації молоді [2]. Підвищення рівня правосвідомості та правового виховання серед молоді є одним з головних пріоритетів для багатьох державних інституцій, в тому числі для органів та підрозділів Національної поліції. Ми погоджуємося з думкою, В.М. Новачук, Ю.Р. Сурмяк, про те, що задля досягнення позитивного результату в правовиховній роботі, для цього мають бути налагоджені чіткі науково-педагогічні моделі взаємодії, які передбачатимуть зміст правової освіти і правовиховних заходів, їх періодичність та тривалість, з урахуванням регіону та специфіки кожного закладу освіти [2с.46]. Проте, слід зазначити, що форми та методи досягнення поставлених завдань потребують нового підходу, особливо це стосується дітей, які потрапили в так звану «групу ризику», діти, які схильні до скоєння правопорушень, діти, які мали досвід вживання наркотичних засобів, алкоголю, тощо. Підрозділи ювенальної превенції Національної поліції безпосередньо займаються профілактичною роботою серед таких дітей, і це звісно в багатьох випадках надає позитивні результати. Однак, на нашу думку, концепцію такої профілактичної роботи необхідно змінювати. На нашу думку науковий та практичний інтерес поєднання зазначених суб'єктів є канадський проєкт «ProAction Cops & Kids»[3], зазначений проєкт має на меті об'єднати поліцейських та дітей разом у програмах підвищення кваліфікації та наставництва, щоб створити довіру, повагу та безпечне середовище. ProAction - це зареєстрована благодійна організація, яка існує для збору коштів від імені співробітників поліції, забезпечуючи поліцейських фінансовими ресурсами, необхідними для розробки та реалізації програм, орієнтованих на молодь з груп ризику в заходах щодо розвитку здорових навичок. З моменту свого заснування в 1991 році ProAction надала понад 8 мільйонів доларів на фінансування понад 2200 програм для молоді з груп ризику, які торкнулися 420 000 молодих людей і 19 800 партнерів поліції. Залучення поліцейських та дітей до здорової, про соціальної діяльності створює позитивні стосунки та формує взаємну повагу та взаємопорозуміння. Багато учасників проєкту починають цікавитися кар'єрою в правоохоронних органах завдяки настав-

ництву поліцейських які ведуть програми. Проєкт «ProAction Cops & Kids» - це благодійна організація, заснована в Торонто у 1991 році лідером бізнесу Джоном Бітовим, який створив організацію, яка б дозволяє поліцейським встановити позитивні та ефективні зв'язки з молоддю. Для досягнення цього «ProAction Cops & Kids» підтримує програми на базі громади, розроблені для молоді. В чому полягає ефективність такої діяльності для поліцейських: 1. встановлення довірливих відносин між поліцейськими та молоддю; 2. формування довіри, що веде к повазі до правоохоронних органів в цілому, формується правова поведінка серед молоді; 3. участь в подібних проєктах сприяє підвищенню іміджу поліцейських; 4. така діяльність стимулює особистісний розвиток поліцейського. Для участі в проєкті поліцейські офіцери, контактують з менеджером програми щодо ідей та отримують інформацію про критерії, вимоги та керівні принципи бюджету, вивчають грантові форми. За найкращу інноваційну поліцейсько-молодіжну програму, поліцейські отримують винагороди. Програми «ProAction Cops & Kids» варіюються від спортивних заходів, мистецьких проєктів, драматичних постановок, благоустрою громад, походів до навчання лідерським навичкам. Креативність в роботі з дітьми поліцейських досягається завдяки зусиллю громади, фінансування значених програм надає можливість розкрити потенціал кожної дитини, та сформуванати правильні ціннісні орієнтири.

Отже, на підставі зазначеного, слід констатувати, що взаємодія некомерційних громадських організацій, громад, волонтерів щодо здорової, соціально-активної, законослухняної молоді у взаємодії з поліцією, на прикладі проєкту «ProAction Cops & Kids» надає великі переваги в здійсненні профілактичної роботи серед дітей, які опинились у «групі ризику». Та на нашу думку, такі спільні проєкти є позитивним прикладом для впровадження і в Україні.

---

1. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію»
URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

2. Новачук В. М., Сурмяк Ю. Р. Спільна діяльність підрозділів Національної поліції і закладів освіти у пропаганді правових знань //: матеріали «круглого столу» від 24 листопада 2016 р. / за заг. ред. Гуменюк Л. Й., Козирева М. П. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – С.43-51

3. PROACTION COPS & KIDS URL:<https://www.copsandkids.ca/>

Чумак Юрій Володимирович
координатор проєкту «Шерифи для
нових громад» у Дніпропетровській
та Харківській областях

ВПЛИВ ПОСИЛЕНИХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ НА СИТУАЦІЮ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ ЩОДО ДІТЕЙ

Домашнє насильство щодо дітей зараз теж перетворилося на справжню епідемію. Як йому запобігти? Якщо на практиці буде втілено гасло «Кожному селу – по шерифу», ситуація має покращитися.

Пандемія коронавірусу, карантинні заходи та самоізоляція багатьох людей призвели до спалаху домашнього насильства в усьому світі. Через це Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш закликав вжити всіх заходів для вирішення проблеми «жахливого глобального сплеску насильства в сім'ї, спрямованого на жінок і дівчаток», пов'язаної з обмеженнями, введеними урядами у відповідь на пандемію COVID-19 [1].

У країнах Західної Європи, де карантин запровадили раніше, ніж в Україні, в березні 2020 року зафіксували зростання повідомлень про випадки домашнього насильства. Наприклад, у Франції кількість таких звернень збільшилася на 30% [2].

І в нашій країні ця тенденція, на жаль, набуває обертів.

Так, за даними громадської організації «Ла Страда – Україна», за місяць карантину, з 12 березня по 12 квітня, на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації надійшло 2 051 звернення щодо домашнього насильства. При тому, що в лютому ця цифра була майже вдвічі меншою – 1 273. При цьому, 53% звернень стосувалися психологічного насильства, 36,5% фізичного і майже 10% – економічного. У 86,6% всіх випадків звернення надходили від жінок [3].

У той же час, за словами керівника Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Нацполіції Сергія Альошкіна, до поліції щодня надходило понад 1,5 тисячі звернень про насилля. І в березні 2020 року до адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні притягнуто 11 200 громадян [4]. У той час, як у 2019 році, за інформацією від Національної поліції, отриманою на наш запит, було вчинено 109 345 адміністративних правопорушень [5], передбачених статтею 173-2 (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) КУпАП [6]. Тобто, виходить, що торік середньомісячна цифра таких порушень складала 9 112. Отже, навіть ці дані свідчать про значне збільшення випадків домашнього насильства під час карантину.

За таких умов часто страждають діти. Які стають або безпосередньо

жертвами домашнього насильства, або його свідками, що теж завдає їм значної шкоди, тому має розцінюватися як насильство психологічне.

І тут становище виглядає ще більш критичним. Так, у відповідь на наш запит «Ла Страда – Україна» надала інфографіку, з якої слідує, що на Національну дитячу «гарячу» лінію організації в березні 2020 року надійшло 6 812 звернень (у той час як у лютому їх було всього 1 629). І майже 40% з них стосувалися саме насильства та жорстокого поводження з дітьми та комерційної експлуатації дітей.

Основною категорією правоохоронців, які працюють у царині реагування на домашнє насильство щодо дітей, є працівники поліції ювенальної превенції (колишньої кримінальної міліції у справах дітей). Які не тільки проводять профілактичні бесіди, здійснюють рейди та сумісні з іншими службами превентивні заходи, але й реагують на правопорушення, скоєні по відношенню до неповнолітніх та самими неповнолітніми (такі діти часто самі є жертвами неналежного виховання), складають адмінпротоколи та ведуть облік осіб, що вчинили дані порушення.

В принципі, хто з поліцейських виявив порушення – той і має на нього реагувати. Розмежування по дорослим та дітям існує лише в питанні постановки на профілактичний облік: ювенальна превенція веде облік тільки неповнолітніх, які скоїли правопорушення, інші підрозділи – повнолітніх. А далі вже питання взаємодії. Якщо дільничний склав протокол щодо неповнолітнього (адмінвідповідальність у нас передбачена з 16 років), він має передати інформацію працівникам ювенальної превенції, аби ті поставили порушника на облік.

Під час «суворої» стадії карантину, ми вирішили запитати у Національної поліції, яке становище склалося у сфері домашнього насильства по відношенню до дітей. Ось що нам відповіли:

У 2019 році виявлено 183 особи віком до 18 років, які вчинили діяння, передбачені статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. У I-му кварталі 2020 року – 85. Про це повідомив Департамент превентивної діяльності Національної поліції України. Фактично ці дані говорять про кількість неповнолітніх, поставлених на профілактичний облік в ювенальній превенції за скоєння даних порушень. Відомості ж щодо кількості постраждалих від домашнього насильства дітей, *«у формах статистичної звітності, що узагальнюються в НПУ, відсутні»* (вид. авт..) [7].

І в регіонах працівники ювенальної превенції знають, скільки вони притягли до відповідальності осіб за домашнє насильство, але загальною інформацією про постраждалих дітей вони теж не володіють.

Також тут не врахований той великий пласт насильства в сім'ях, який залишається латентним – коли жертви, їхні рідні та знайомі воліють нікуди не скаржитися та терпіти. Ми маємо розуміти, що в умовах карантину, коли люди постійно знаходяться поруч і немає можливості кудись вийти чи вибігти, постраждалі можуть просто побоюватися викликати поліцію. А насильст-

во, звісно, в таких умовах зростає – і щодо подружжя, і стосовно дітей.

Якщо у великих містах України можна розраховувати на допомогу з боку патрульної поліції, груп реагування, що працюють в рамках проєкту поліції проти домашнього насильства «Поліна», інших державних та муніципальних органів, громадських організацій, то у селах, селищах й невеличких містечках жителі можуть сподіватися тільки на дільничних офіцерів поліції (які, відповідно до відомчих нормативів, мають обслуговувати території з чисельністю населення, що не перевищує 6 тис. осіб, хоча на практиці на одного ДОПа іноді припадають ледь не десятки малих сіл і хуторів) та на працівників ювенальної превенції, яких за штатом на весь відділ поліції (отже, на кілька районів області) буквально по 1-2.

І впоратися з таким обсягом роботи їм доволі важко. Коли на місцях немає громадських помічників дільничних (після перетворення міліції на поліцію такі посади скасовані), коли з кожним днем меншає кількість громадських формувань з охорони громадського порядку, нечисленні поліцейські у малих громадах залишаються сам на сам з проблемами забезпечення публічного порядку. Серед яких питання запобігання домашньому насильству щодо дітей стоїть, на жаль, далеко не на першому місці.

Експерти проєкту «Шерифи для нових громад» [8] бачать вихід із цієї ситуації під гаслом «Кожному селу – по шерифу»! При цьому «шерифом» не обов'язково має бути дільничний або «поліцейський офіцер громади». До роботи з забезпечення правопорядку активно повинні залучатися органи місцевого самоврядування та широка громадськість. Є різні форми такої взаємодії, і «Шерифи» готові ділитися зібраним досвідом успішного врядування у даній сфері з усіма бажаючими.

---

1. UN chief calls for domestic violence “ceasefire” amid “horrifying global surge”. UN News. 06.04.2020. URL: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061052>

2. Domestic violence cases jump 30% during lockdown in France. 28.03.2020. Euronews. URL: <https://www.euronews.com/2020/03/28/domestic-violence-cases-jump-30-during-lockdown-in-france>

3. Кількість звернень щодо домашнього насильства під час карантину стрімко зростає! Ла Страда – Україна. 14.04.2020. URL: <https://la-strada.org.ua/novyny/elementor-1965.html>.

4. Домашнє насилля в умовах карантину: як вберегтися та куди звертатися за допомогою. ТСН. 27.04.2020. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/domashnye-nasilya-v-umovah-karantinu-yak-vberegtisya-ta-kudi-zvertatisya-za-dopomogoyu-1536270.html>

5. За 2019 рік – майже 110 тисяч адміністративних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Громадський центр «ДУМА». 12.03.2020. URL: <http://centrduma.org.ua/?p=1050>

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. № 8074-10 від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

7. Домашнє насильство під час карантину: страждають діти. Юрій Чумак. Шерифи для нових громад. 29.04.2020. URL: <https://sheriffua.org/news/dnipro/domashnje-nasilstvo-pid-chas-karantinu-strazhdajut-diti>

8. Шерифи для нових громад. URL: <https://sheriffua.org/>

Шаповалова Катерина Іванівна

ад`юнкт відділу адюнктури та докторантури
Національної академії внутрішніх справ

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ І СВОБОД НЕПОВНОЛІТНІХ ПІД ЧАС
АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ В УМОВАХ
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПІДСИСТЕМИ «ІТТ custody records» ІТТ
«ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»**

*Дитина, яка терпить менше образ,
виростає людиною, яка більше
усвідомлює свою гідність.*

М. Чернишевський

На шляху реалізації проголошеного в Україні стратегічного курсу на європейську інтеграцію, актуальним є питання впровадження задекларованих у нормах національного і міжнародного права гарантій охорони прав і свобод дитини, як одного з пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України. Проблема насильства над дітьми є дуже актуальною в усьому світі. Поширення насильства щодо дитини виявляє зв'язок із загальним зростанням кількості випадків насильства в суспільстві, насильницьких злочинів, суїцидів та нещасних випадків з летальним результатом. Українське суспільство почало усвідомлювати, наскільки поширеним явищем є насильство у різних його формах та проявах, як це травмує дітей, що стають його жертвами [6].

Відповідно до Конвенції про права дитини, а також Закону України «Про охорону дитинства» дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше[1, 3].

В Декларації прав дитини зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження. Людство зобов'язане надати дитині все найкраще, що воно має. Дитина за будь-яких обставин має бути серед тих, які першими одержують захист і допомогу. Має бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості та експлуатації.

Згідно частини першої статті 3 Конвенції про права дитини, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Держави-учасниці забезпечують, щоб: жодна дитина не піддавалась катуванням та ін-

шим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведження чи покарання. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюються згідно з законом та використовуються лише як крайній захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу[1].

Статтею 3 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги[3].

Методичними рекомендаціями щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство передбачено необхідність врахування Стандартів Ради Європи та впровадження «зелених кімнат». Відповідно до пункту 1.3 даних рекомендацій, «Зелена кімната» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину чи стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство або такими, які підозрюються в скоєнні злочинів, за допомогою спеціальних методик, дружніх до дитини. Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в ході слідчих та процесуальних дій за допомогою спеціальних методик та створення психологічно комфортної атмосфери, а також технічного оснащення, що дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати його для ведення слідства без здійснення повторних допитів. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей [6].

Як бачимо, права дитини у кримінальному провадженні належним чином закріплено як на міжнародному та державному рівнях. Водночас залишаються недостатньо врегульованими гарантії дітей в адміністративному провадженні, зокрема під час доставляння та адміністративного затримання осіб.

Поліція з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення уповноважена вживати заходів реагування на правопорушення, визначених в статтях 259 та 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема, доставлення

порушника та його адміністративне затримання [7, С. 49].

Виходячи з положень статті 13 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративною деліктоздатністю можуть володіти неповнолітні особи віком від 16 до 18 років. Отже, неповнолітні правопорушники є потенційними суб'єктами адміністративного затримання та доставлення. Деякі процесуальні моменти проведення адміністративного затримання врегульовано Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС від 06.11.2015 № 1376, зареєстрованої в Міністерстві в юстиції України 01 грудня 2015 за № 1496/27941.

Зокрема, пунктом дев'ятим розділу III даної Інструкції передбачено, що про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, негайно повідомляється її родичам, а на її прохання - також власнику відповідного підприємства, установи, організації або уповноваженому ним органу. Про це в протоколі про адміністративне затримання робиться відповідний запис, зазначаються число, місяць, рік та час, кого повідомлено і в який спосіб. За неможливості поінформувати родичів та в разі відмови затриманої особи надати інформацію для їх повідомлення про це робиться відповідний запис затриманою особою та посадовою особою, яка склала протокол про адміністративне затримання, із зазначенням поважних причин. Про затримання неповнолітнього обов'язково повідомляють його батьків або осіб, які їх замінюють. У протоколі про адміністративне затримання зазначаються час, дата повідомлення, кого повідомлено і в який спосіб [4].

На нашу думку, питання щодо охорони прав і свобод дитини під час адміністративного затримання є недостатньо врегульоване нормами чинного законодавства та потребує поглибленого вивчення. Діяльність органів Національної поліції, у тому числі, ювенальної превенції в частині дотримання прав неповнолітніх в ході адміністративного доставлення та затримання заслуговує особливої уваги. Частими є порушення права на надання правової та медичної допомоги.

З урахуванням міжнародного досвіду поліцейської діяльності у сфері дотримання прав і свобод людини під час перебування в місцях несвободи, а також на виконання Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, Управління забезпечення прав людини Національної поліції України було впроваджено інформаційну підсистему «ІТТ custody records» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». «Custody records» – це система електронного обліку всіх дій в ізоляторах тимчасового утримання (далі – ІТТ). Відеофікація, електронна база даних та дані, зібрані під час первинного інтерв'ю із затриманим, все це дозволить ефективно розглянути скарги на неправомірні дії поліцейських. Основними цілями відеоспостереження в ІТТ при запровадженні системи Custody Records є: забезпечення повного моніторингу, що відбувається на території ІТТ; оперативного реагування на пору-

шення прав людини та у разі екстрених ситуацій; запобігання катувань та інших випадків фізичного та психологічного насильства по відношенню до затриманого; запобігання випадків суїциду і самоушкодженню затриманої особи; забезпечення захисту співробітників поліції від помилкових звинувачень щодо неналежного поводження; фіксація доказів для використання в судочинстві.

Обов'язки щодо безпосереднього здійснення захисту прав людини в ізоляторі тимчасового тримання будуть покладені на Custody officer, який має гарантувати належне та безпечне середовище перебування для утримуваних в установі. Коли людина потрапляє в ізолятор, інспектор проводить первинне інтерв'ю, вводить дані в електронну базу. Якщо в розповіді затриманого є ознаки порушення його прав, інспектор передає ці дані до прокуратури. Інформація має записуватися зі слів затриманої особи. Custody officer не перевіряє цю інформацію, але він має зафіксувати можливі порушення, які потім має перевірити прокуратура [8].

Оскільки будь-яка правовиховна та правозахисна робота з дітьми, які самі по собі вже є чутливою категорією суспільства, потребує якісного психологічного забезпечення, на наш погляд, нарівні із введенням посади «Custody officer», діяльність якого спрямована на забезпечення охорони прав людини під час перебування в ізоляторах тимчасового тримання, раціональним є введення посади «дитячого Custody officer», основним завданням якого буде нагляд та контроль за дотриманням прав і свобод дітей під час їх перебування у «Зелених кімнат», у тому числі, в ході адміністративного затримання неповнолітніх. А також, у передбачених законодавством випадках, своєчасне повідомлення та залучення до роботи з дітьми органів опіки і піклування, служб у справах дітей.

Враховуючи міжнародні принципи рівного захисту прав і свобод всіх дітей, активне впровадження методики зелена кімната та обладнання відповідних приміщень з метою їх використання не лише в ході кримінального, а й під час адміністративного провадження, прийтиме забезпеченню належних умов для гарантування безпеки, захисту інтересів дитини, що включає задоволення її індивідуальних потреб відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, тощо.

Розширення спектру дії системи «Custody records» також на приміщення несвободи дітей дозволить попередити випадки та вчасно виявляти факти жорстокого поводження з дитиною, будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною. Окрім того, дані приміщення доцільно використовувати під час здійснення поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб, як превентивного поліцейського заходу, що застосовується на підставі ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію».

Таким чином, в ході дослідження порушеної тематики нами було проаналізовано сучасний стан правового регулювання, окреслено основні проблемні питання та запропоновано оптимальні шляхи їх вирішення, що у свою

чергу, потребують поглибленого вивчення та є платформою для більш детальних наукових розробок.

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною від 27 лютого 1991 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01 грудня 2012 року №8073-X (редакція від 13 серпня 2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III (редакція від 03 липня 2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції (затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ від 06 листопада 2015 року № 1376, зареєстрована в Міністерстві в юстиції України 01 грудня 2015 року за № 1496/27941//. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>
5. Декларація прав дитини (прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
6. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. – 114 с. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-druk-2-/168075de3b>
7. Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції: Навч. посіб. / [авт.кол.: В. О. Басс, В. М. Білик, С. Г. Братель та ін. ; за ред. В. А. Кулікова]. – Київ : ФОП Маслаков, 2020. – 294 с.
8. CustodyWiki. URL : http://www.custodyrecords.com//index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0

Шевяков Максим Олександрович,
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ (ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ) ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ

На етапі сучасного розвитку суспільства однією з найбільш гострих проблем є виховання майбутнього покоління в дусі неухильного дотримання прав і свобод людей, забезпечення «інституту сімейства» та сумлінного виконання своїх обов'язків. Деякі батьки або особи, що їх замінюють, вперто ігнорують загально прийняті правила поведінки щодо належного виховання своїх неповнолітніх дітей, внаслідок чого останні вчиняють різноманітні делікти. Дана негативна тенденція породжує правовий нігілізм у неповнолітніх

дітей, і як наслідок відбувається істотне порушення прав і законних інтересів законотрухняних людей. В результаті, за невиконання батьками, або особами, що їх замінюють, обов'язку щодо належного виховання своїх неповнолітніх дітей, поліцейським все частіше приходиться застосовувати до даної категорії осіб важелі адміністративного впливу, тобто здійснювати провадження у справі про адміністративне правопорушення, та в результаті притягувати до адміністративної відповідальності.

Для початку важливо зазначити, що адміністративна відповідальність має за мету виховувати особу, яка вчинила адміністративне правопорушення. Обов'язково умовою є додержання при цьому законів України. При досягненні даної мети, тобто притягнення до адміністративної відповідальності, забезпечується запобігання вчиненню нових правопорушень як особою, що порушила закон, так і іншими.

Відповідальність батьків (законних представників) за неналежну поведінку неповнолітніх дітей та невиконання ними батьківських обов'язків є важливим та актуальним на сьогодні.

Згідно зі звітами, що розміщені на офіційному сайті «Судова влада України» кожного року суди першої інстанції розглядають кілька сотень справ, у яких йдеться про посягання на громадський порядок та громадську безпеку, але найголовніше те, що велика увага звертається на адміністративні правопорушення у сфері невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання неповнолітніх дітей[1].

Доцільно розглянути питання «За що саме може бути покарано батьків або осіб, що їх замінюють?». Диспозицією частини 1 статті 184 КУпАП закріплюється положення про ухилення батьків (осіб що їх замінюють) від належного виконання своїх обов'язків передбачених в законодавстві. Відповідно до санкції вказаної статті встановлена наступна відповідальність: «притягнення за собою попередження або накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

Враховуючи вищевикладене акцентується увага на тому, що в силу цієї норми батьків (осіб, що їх замінюють) притягують до адміністративної відповідальності за таких умов:

1. Ухилення від виконання обов'язків передбачених законом, що стосуються забезпечення необхідних умов для життя дітей, навчання та їх належного виховання.

2. Невиконання вказаних обов'язків відносно неповнолітніх дітей.

Окремо необхідно відокремити, що у статті 184 КУпАП не пояснено значення «ухилитися», проте це не є проблемою для законодавства. Для пояснення варто вернутися до тлумачного словника, у якому чітко вказано, що «ухилитися» означає «намагатися не виконувати якісь дії, уникати, відсторонитися від чогось» [3].

Доцільно торкнутися правової визначеності. Практика Європейського Суду з прав людини свідчить, що закон має відповідати принципу правової

визначеності, бути доступним для кожного та передбачуваним (що стосується наслідків).

Звернено увагу і на «каталог батьківських обов'язків». Велике значення для даної теми має те, що «ухиленням» від виконання батьківського обов'язку не може вважатися будь-яка дія. Передусім, це стосується невиконання дій, що чітко передбачені законодавством України. Тобто, якщо нормативно-правові акти передбачають обов'язки батьків стосовно дітей, які потребують забезпечення необхідних умов життя, навчання і виховання, то за порушення цих вимог батьків (законних представників) має бути притягнуто до адміністративної відповідальності за адміністративно-правовою кваліфікацією ч. 1 статті 184 КУпАП.

Наприклад, за змістом положень статті 150 Сімейного кодексу України передбачається, що батьки повинні піклуватися про здоров'я дитини, але якщо дитина занедужала, а батьки (законні представники) не приймають заходів щодо її лікування, то це – порушення батьківських прав. Вказане підтверджує і судова практика[4].

Нажаль, все частіше суди у винесених постановках про невиконання батьками своїх обов'язків, не вказують, що саме було порушено та не виконано особами. На сьогодні це є досить важливою та актуальною проблемою серед судів першої інстанції, бо кожне судове рішення має бути зрозумілим не тільки сторонам у справі про адміністративне правопорушення, а й усім громадянам. Також особа, яка притягується до адміністративної відповідальності має право знати за що саме на неї накладають стягнення і якими допустимими та належними доказами підтверджується її вина.

Отже, підсумовуючи матеріал можемо зробити наступні висновки, що на теперішній час доречним буде внести зміни до статті 184 КУпАП, де конкретно встановити, що батьків (законних представників) може бути притягнуто до відповідальності за ухилення від виконання обов'язків щодо виховання малолітніх дітей та/або неповнолітніх осіб. Дана норма буде остаточно прибирати колізійні аспекти при вирішенні даного роду справ на стадії судового розгляду. Судді при розгляді справ повинні враховувати всі обставини справи та діяти справедливо до встановленого законодавства, оскільки основним вимогами до судових рішень є законність, обґрунтованість та мотивованість. Батьки (законні представники), у свою чергу, повинні сумлінно, усвідомлюючи всю важливість відповідно до норм права та правосвідомості, виконувати покладені на них обов'язки з виховання неповнолітніх дітей. Права батьків щодо виховання неповнолітніх дітей закріплені в Конституції України, Сімейному кодексі та у Законі України «Про охорону дитинства». При порушенні своїх обов'язків батьки (законні представники) повинні понести юридичну відповідальність та надалі вживати всіх заходів щодо недопущення вчинення аналогічних девіантних дій.

На підставі вищевикладеного також хочеться зазначити, що кожна дитина – це майбутнє нашої країни. Тому виховання, розвиток дитини та її на-

вчання потрібно бути важливим для кожного з нас, а притягнення до адміністративної відповідальності батьків (законних представників) за невиконання ними батьківських обов'язків повинно дійсно нести виховну функцію.

1. Сайт «Судова влада України».Розділ «Судова статистика».URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.
3. В. Яременко, О. Сліпущко. Новий тлумачний словник української мови. Том 3, м. Київ. – Видавництво «Аконіт», 2004.
4. Ухилення від виконання батьківських обов'язків. Адміністративна відповідальність: проблемні питання правозастосування.URL:<https://glotov.wordpress.com>.

Шлома Сергій Олександрович,
дільничний офіцер поліції
Дніпровського відділу поліції
ГУНП в Дніпропетровській області

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАДИ З ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Поліцейський офіцер громади це офіцер поліції, який орієнтований на вирішення безпекових проблем саме своєї територіальної громади. Він доступний до населення, тому що постійно знаходиться поруч з людьми. Утворення інституції поліцейського офіцера громади дозволило створити новий рівень поліцейського сервісу не лише у великих містах, де працює патрульна поліція, а й на всій території держави, у віддалених населених пунктах. Також проект допомагає забезпечити відкриту та тісну співпрацю громади та поліції заради створення безпечного середовища, де поліцейський офіцер – це частина громади.

Всього проект охоплює усі регіони держави: близько 30 тисяч населених пунктів, де мешкає майже 28 мільйонів громадян. Його метою є тісна взаємодія поліцейського з об'єднаною територіальною громадою та орієнтація на її потреби [1].

Важливим напрямом роботи поліцейських офіцерів громади є захист прав дітей, що реалізується у тісній співпраці із працівниками служби ювенальної превенції. Упродовж 2019 року у поліції було зареєстровано 142 тисячі заяв і повідомлень тільки про випадки вчинення домашнього насильства. З них більше 2 000 - надійшло від дітей [2]. Взаємодія підрозділів ювенальної превенції та поліцейських офіцерів громади у сфері протидії домашньому насильству щодо дітей є одним із важливих напрямів. Така взаємодія може

проявляться у спільних діях щодо виявлення фактів домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагування на них в порядку, визначеному законодавством; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися [4].

До обов'язків поліцейського офіцера входить насамперед робота з громадою, допомога населенню. Офіцери не мають бути каральним органом і забезпечувати якісь показники – передусім, вони вирішують питання, що непокоять громаду. Проблеми в сім'ї, громадський порядок тощо. Наразі вони виконують функції дільничного, оскільки в законодавстві не прописано вимоги до поліцейського офіцера громади та його обов'язки [5].

Згідно із Наказом МВС «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 № 650 основними завданнями поліцейських офіцерів громади у сфері захисту прав дітей є проведення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення. Для реалізації цього завдання поліцейських офіцерів громади вживати у взаємодії зі службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінюють, інших родичів, місця їх проживання (перебування) у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування. У разі виявлення дитини, розлученої із сім'єю, поліцейський невідкладно повідомляє про такий факт територіальний орган Державну міграційну службу і орган опіки та піклування за місцем виявлення дитини. Тому що у разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини на підставі рішення районної, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської, районної у місті ради служба у справах дітей разом з представниками закладу охорони здоров'я вживають заходів до відібрання дитини у батьків та тимчасове влаштування її відповідно до чинного законодавства [3].

Згідно з чинного законодавства формами взаємодії підрозділів ювенальної превенції та поліцейських офіцерів громад у сфері захисту прав дітей є спільні наради, конференції, круглі столи, тренінги; інформування щодо стану злочинності в дитячому середовищі і заходи для його покращення, які вживаються поліцейськими, а також дають рекомендації батькам, законним представникам щодо запобігання вчиненню дітьми та стосовно них правопорушень, поширенню негативних явищ серед дітей; організація профілактичних заходів серед дітей тощо [3; 4].

Дієвим інструментом попередження правопорушень у підлітковому середовищі є проведення профілактичних бесід з дітьми в закладах освіти, на

яких поліцейські офіцери громади розповідають про те як не стати жертвою правопорушення, наголошують на необхідності відповідального ставлення до навчання та відвідування учнями занять. Неповнолітнім, схильним до вчинення правопорушень, приділяється особлива увага, їм також роз'яснюється, що у разі порушення вимог законодавства до них можуть бути застосовані заходи як виховного, так і правового впливу. Такі виховні бесіди є важливим напрямом превентивної діяльності поліцейських офіцерів громади.

Важливу частину роботи при взаємодії із працівниками ювенальної превенції займає пошук зниклих дітей. Напрямами взаємодії поліцейських офіцерів громади із підрозділами ювенальної превенції при зникненні дитини є участь у проведенні першочергових заходів щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклої дитини; збирання даних про дитину та їх аналіз з метою встановлення причини самовільного залишення дитиною сім'ї, навчально-виховного закладу, спеціальної установи для дітей; інформування громадськості та засобів масової інформації про зникнення дитини безвісти; ужиття заходів з метою отримання даних щодо її можливого місцезнаходження [4]. Завдяки швидкому розшуку неповнолітніх багатьох дітей вдається вберегти від біди. З такими дітьми проводяться профілактичні бесіди та їх повертають до місць проживання. Коли до поліції надходить повідомлення про зникнення дітей – це завжди надзвичайна подія. Щоб знайти неповнолітніх цілими та неушкодженими до пошуків залучається максимальна кількість правоохоронців, і особливо важлива співпраця поліцейських офіцерів громади та працівників підрозділів ювенальної превенції.

Самі дільничні офіцери поліції зазначають, що в результаті проведеної реформи, у них з'явився час для проведення профілактичної роботи з «важкими» дітьми, які купують слабоалкогольні напої, беруть участь у бійках, розписують стіни тощо. Проведення активної роз'яснювальної роботи серед молоді підвищує рівень громадського порядку [5].

Ще одним важливим напрямом роботи поліцейських офіцерів громади є профілактична робота із багатодітними родинами та не благополучними сім'ями. Поліцейські офіцери громади час від часу навідується до проблемних сімей та, у разі потреби, допомагають їм або попереджають про можливі штрафи за неналежне невиконання батьківських обов'язків [7]. Інформацію про такі сім'ї поліцейські офіцери громади отримують від соціальних служб та працівників ювенальної превенції.

Таким чином, основними напрямами взаємодії поліцейських офіцерів громади з підрозділами ювенальної превенції є обмін інформацією, проведення спільних зустрічей із дітьми та їх батьками у закладах освіти, робота із багатодітними та проблемними сім'ями, пошук зниклих дітей, профілактична робота із «важкими» дітьми та молоддю, протидія домашньому насильству щодо дітей.

---

1. В Україні запустили проект «Поліцейський офіцер громади». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-zapustili-proekt-policejskij-oficer-gromadi>

2. Звіт Голови Національної поліції України про результати роботи відомства у

2019 році/ URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-npu-2019.pdf?fbclid=IwAR1cTo8Gt4y18ZncroCLceM_7ZTw_kQC7pD1HnhqKR_HvmJIUT6wGUcAEdc

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17/print>

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 19.12.2017 № 1044. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

5. Таких поліцейських ще не бачили: про різницю з дільничним і довіру людей розповів офіцер Пісочинської громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12220>

6. Ювенальна превенція – важливий напрямок роботи дільничного офіцера поліції. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/news/yuvenalna-prevenciya-%E2%80%93-vazhlij-napryamok-roboti-dilnichnogo-oficera-policiyi.html>

7. Я — ваш поліцейський. Чим нові офіцери громади відрізняються від дільничного. URL: <https://hromadske.ua/posts/ya-vash-policejskij-chim-novi-oficeri-gromadi-vidriznyayutsya-vid-dilnichnogo>

Шуліка Наталія Валеріївна,
помічниця ректора з гендерних питань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТУ «ОФІЦЕР ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕНЕНЦІЇ ЯК ЧАСТИНА ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСУ»

Ризикована і протиправна поведінка дітей та підлітків – проблема, з якою стикалися в усі часи в нашому суспільстві. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» (ст. 23) до профілактики правопорушень серед дітей та підлітків мають залучатись працівники поліції. За результати проведених досліджень виміру рівня довіри дітей до поліції відомо, що 46,8%з понад 3,2 тисяч дітей віком до 17 років у разі загрози звернулися би до поліції, оскільки вважають, що саме поліцейські зможуть допомогти підліткам і захистити їх у разі злочинних посягань на них. Але є проблемикомунікації та тісної співпраці між дітьми шкільного віку та представниками ювенальної превенції в Дніпропетровській області. А більше ніж 51% дітей взагалі не мали контакту з працівниками поліції, що демонструє нам відсутність налагодженої роботи на попередження злочинів та належного забезпечення захисту прав дітей. Особливо питання безпеки дітей гостро відображається під час карантинних обмежень, спричиненими коронавірусом. В таких умовах ще важче виявити вразливістьдітей, які можуть потерпати від домашнього насилля, кіберсталкінгу, булінгу тощо.Для рішення проблеми важлива спільна робота на засадах партнерства департаменту освіти та науки, служби у справах дітей,

представників ювенальної превенції та громадських організацій.

3 серпня 2020 року на Дніпропетровщині стартував проект «Офіцер ювенальної превенції як частина освітнього процесу». Мета проекту - створення безпечного та дитиноцентричного середовища у опорних навчальних закладах на території Дніпропетровської області завдяки співробітництву навчальних закладів і поліції. Важливо наголосити, що керівництво ГУНП в Дніпропетровській області самостійно ініціювало запит до громадської організації «Громадський рух «Джендерстрім» на навчання офіцерів ювенальної превенції з питань підвищення рівня обізнаності молоді, вміння самостійно робити правильні висновки, формування навичок вирішення реальних життєвих ситуацій, орієнтування у правовому законодавстві, тобто навчити дитину безпечно поводитись самостійно у доквіллі (предметному, природному, соціальному) та в Інтернеті. Знаходження в закладі освіти збільшить безпеку дітей та сприятиме створенню кращого для навчання середовища. Пріоритетом в діяльності офіцерів ювенальної превенції стане попередження підліткової злочинності та попереджувальний підхід до розв'язання проблем.

Проект реалізується в три етапи. На першому етапі офіцери ювенальної превенції проходять тренінги з психоедукації, медіації, сексуальної просвіти, кібербезпеки та комунікаційних навичок. Другий етап починається з встановлення довіри та партнерства між учнями та ювенальними поліцейськими та проведення навчальних заходів в обраних опорних школах Дніпропетровської області для підвищення рівня правової освіти та свідомості серед школярів. На фінальному етапі організатори проекту формують пул найчастіших запитань дітей різного віку з метою надання пропозицій Нацполіції щодо створення інформаційних матеріалів для підвищення рівня обізнаності школярів. Протягом дії проекту організатори надають ювенальним поліцейським менторську та коучингову підтримку. Підсумком проекту буде вирішення проблем булінгу в освітньому процесі, зниження рівня дитячої злочинності, зменшення кількості дітей, які стали жертвами злочинів, своєчасне реагування на всі факти самовільного залишення дітьми місця проживання/навчання, підвищення рівню довіри до поліції.

Отже, в Дніпропетровській області запроваджується система взаємодії освітян та офіцерів ювенальної превенції, яка істотно підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу, покращує рівень усвідомленості дітей та підлітків в питаннях особистої безпеки. Неформальне навчання офіцерів ювенальної превенції основам психології та особливостям спілкування з дітьми з урахуванням сучасних методів навчання з використанням ресурсів kahoot.com для дітей підвищує зацікавленість вивчення тем безпеки та мотивує до активної участі в процесі. Проект можна рекомендувати до впровадження по всій Дніпропетровській області та інші регіони України.

---

1. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379).

Для нотаток

Наукове видання

ЮВЕНАЛЬНА ДЕЛІКТОЛОГІЯ:
ДІТИ ЯК ЖЕРТВИ, ДІТИ ЯК ПРАВОПОРУШНИКИ

Матеріали
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Дніпро, 8 жовтня 2020 р.)

Підп. до друку 09.12.2020 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 8,00 Обл.-вид. арк. 8,50.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rrv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018